

drets

#2

Regles penitenciàries i Codi ètic europeu per al personal penitenciari (Consell d'Europa)

**Drets humans i intervenció
penitenciària, vol. 2**

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

docs #2

**Regles penitenciàries
i Codi ètic europeu per
al personal penitenciaris
(Consell d'Europa)**

**Drets humans i intervenció
penitenciària, vol. 2**

Generalitat de Catalunya
Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada

BIBLIOTECA DE CATALUNYA - DADES CIP

Consell d'Europa. Comitè de Ministres

Regles penitenciàries i Codi ètic europeu per al personal penitenciari (Consell d'Europa). – (Drets humans i intervenció penitenciària ; 2) (Docs ; 2)

Conté la Recomanació Rec(2006)2 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa als estats membres sobre les Normes penitenciàries europees, i la Recomanació CM/Rec(2012)5 del Comitè de Ministres als estats membres sobre el Codi ètic europeu per al personal penitenciari

I. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Catalunya) II.

Títol III. Col·lecció: Drets humans i intervenció penitenciària ; 2 IV.

Col·lecció: Docs (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Catalunya)) ; 2

1. Presons – Dret i legislació – Europa 2. Dret penitenciari – Legislació – Europa 3. Presons – Funcionaris i empleats – Ètica professional – Europa 343.81:340.13(4) 343.83:174(4)

Títols originals:

Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies)

© Council of Europe

Recommendation CM/Rec(2012)5 of the Committee of Ministers to member States on the European Code of Ethics for Prison Staff (Adopted by the Committee of Ministers on 12 April 2012 at the 1140th meeting of the Ministers' Deputies)

© Council of Europe

Traducció al català: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada

La traducció al català d'aquests documents està subjecta a una llicència de Reconeixement 3.0 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció,

la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar obra derivada, sense cap restricció sense que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada). La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/legalcode.ca>

Disseny i composició: Addenda

Impressió: abril 2016

Dipòsit legal: B 11070-2016

Índex

#I	
Regles penitenciàries europees	5
#II	
Codi ètic europeu per al personal penitenciaris	107

I

Regles penitenciàries europees*

Recomanació Rec(2006)2 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les Regles penitenciàries europees¹

(Adoptada pel Comitè de Ministres l'11 de gener de 2006, arran de la 952 reunió de delegats de ministres)

El Comitè de Ministres, en virtut de l'article 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa,

Tenint en compte la Convenció Europea de Drets Humans, com també la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans;

Tenint en compte igualment el treball portat a terme pel Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura i les Penes o Tractes Inhumans o Degradants i, particularment, les regles que ha desenvolupat en els seus informes generals;

Reiterant que no es pot privar ningú de la seva llibertat, llevat que aquesta privació de llibertat constitueixi una mesura d'últim recurs i que estigui d'acord amb els procediments definits per la llei;

Subratllant que per al compliment de les sentències de presó i el tractament dels reclusos cal tenir en compte els imperatius de seguretat, protecció i disciplina i que, al mateix temps, s'han de garantir unes condicions penitenciàries que no atemptin contra la

* NOTA: per tal de millorar la comprensió i la interpretació de les regles, s'han intercalat els comentaris que el mateix Consell d'Europa va fer de cadascuna d'elles.

1. Des de l'adopció d'aquesta Recomanació, i en aplicació de l'article 10.2.c del Reglament interior de reunions de delegats de ministres, el delegat de Dinamarca s'ha reservat el dret del seu Govern d'atenir-se o no a l'article 43, punt 2, de l'annex a la Recomanació, perquè opina que l'exigència segons la qual el personal mèdic ha de visitar diàriament els reclusos internats en cel·les d'aïllament planteja preocupacions ètiques serioses quant al paper que es podria demanar que aquest personal assumís pel que fa a decidir si els reclusos han de continuar sotmesos a aïllament.

dignitat humana, i que ofereixin activitats formatives constructives i programes de tractament que preparin els reclusos per a la reinserció en la societat;

Considerant que és important que els estats membres del Consell d'Europa segueixin actualitzant i respectant els principis comuns relatius a política penitenciària;

Considerant, a més, que el respecte d'aquests principis comuns reforçarà la cooperació internacional en aquest àmbit;

Després de constatar els importants canvis socials que han generat avenços significatius en matèria penal a Europa en les últimes dues dècades;

Confirmant una vegada més les regles contingudes en les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa que s'ocupen dels aspectes específics de la política i la pràctica penitenciàries i, específicament, la R(89)12 sobre l'educació a la presó; la R(93)6 relativa als aspectes penitenciaris i criminològics del control de les malalties transmissibles, i especialment de la sida, i els subsegüents problemes de salut a la presó; la R(97)12 sobre el personal encarregat de l'aplicació de sancions i mesures; la R(98)7 relativa als aspectes ètics i organitzatius de l'atenció a la salut en l'entorn penitenciar; la R(99)22 relativa a la superpoblació penitenciària i l'augment de la població reclusa; la Rec(2003)22 relativa a la llibertat condicional; i la Rec(2003)23 relativa a la gestió de les administracions penitenciàries dels condemnats a cadena perpètua i de la resta de condemnats a penes llargues;

D'acord amb l'esperit del conjunt de les Regles Mímines de les Nacions Unides per al tractament dels reclusos;

Considerant que cal revisar i actualitzar a fons la R(87)3 del Comitè de Ministres sobre les Regles penitenciàries europees a fi de poder-hi incorporar els avenços que s'han produït en l'àmbit de la política penal, de l'execució de condemnes, i de la gestió de les presons en general a Europa;

Recomana als governs dels estats membres:

— que, en l'elaboració de les seves legislacions, polítiques i pràctiques, es guiïn per les regles contingudes en l'annex a aquesta Reco-

manació, que substitueix la Recomanació R(87)3 del Comitè de Ministres sobre les Regles penitenciàries europees;

— que s'assegurin que aquesta Recomanació i el comentari adjunt es tradueixin i difonguin tan àmpliament com sigui possible, especialment entre les autoritats judicials, el personal penitenciari i els reclusos mateixos.

Comentari

Les regles penitenciàries reflecteixen el compromís de tractar els reclusos de manera justa i equitativa. Se les ha de formular clarament, perquè la realitat és que la pressió social pot portar fàcilment a la violació dels drets humans fonamentals d'aquest grup vulnerable.

El primer intent d'establir aquestes regles a Europa es va produir el 1973, amb la introducció de les Regles Mímines europees per al tracte dels reclusos, mitjançant la Resolució (73)5 del Consell d'Europa. Aquestes regles pretenien adaptar a les condicions europees les Regles Mímines de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos, que ja van ser formulades el 1955.

El 1987 les Regles penitenciàries europees van ser conscienciosament revisades a fi que poguessin, com ho expressa l'Exposició de Motius, «recollir les necessitats i les aspiracions de les administracions penitenciàries, dels reclusos i del personal de presons en un enfocament coherent de la gestió i el tracte que sigui positiu, realista i contemporani».

La revisió actual té el mateix objectiu general. Com les seves predecessores, es fonamenta tant en les regles penitenciàries prèvies com en els valors del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans. Tanmateix, des de 1987, s'han produït molts desenvolupaments en el Dret i la pràctica penitenciaris a Europa. Els canvis evolutius en la societat, la política penal, la pràctica i la investigació de les sentències, juntament amb l'adhesió al Consell d'Europa de nous estats membres, han canviat significativament el context de la gestió penitenciària i el tracte dels reclusos.

Factors clau en aquesta evolució han estat tant la jurisprudència, sempre en augment, del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH), que ha aplicat el Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals per a la protecció dels drets fonamentals dels reclusos, com les regles per al tracte dels detinguts que estableix el Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura i de les Penes o Tractes Inhumans o Degradants (CPT). Aquests desenvolupaments han portat el Comitè Europeu per a Assumptes Delictius (CEAD) a encarregar al Consell de Cooperació Penològica del Consell d'Europa (CCP-CE) la tasca de posar al dia les regles d'acord amb les millors pràctiques actuals.

La Recomanació que conté la nova versió de les Regles penitenciàries europees també reconeix la contribució del TEDH i del CPT. A més, la Recomanació destaca que no s'ha de perdre mai de vista el principi que l'empresonament només s'hauria d'utilitzar com a últim recurs, l'anomenat principi d'*ultima ratio*. Pretén reduir la població carcerària al grau més baix possible. La Recomanació R(99)22 relativa a la superpoblació de les presons i la inflació carcerària reconeix la conveniència de fer-ho. Aquesta Recomanació posa en relleu la importància d'utilitzar la privació de llibertat només en el cas dels delictes més greus. El principi d'*ultima ratio* s'hauria d'aplicar a fi de limitar la detenció tant dels reclusos a l'espera de judici com dels que ja han estat condemnats. En el cas dels reclusos condemnats, s'haurien de considerar seriosament les sentències alternatives que no impliquen l'empresonament. Els estats també haurien de considerar la possibilitat de descriminalitzar determinats delictes o de classificar-los de manera que no comportin penes d'empresonament.

Des de 1987 les Regles penitenciàries europees han anat adquirint importància. Ara, tant el TEDH com el CPT s'hi remeten amb regularitat. La nova versió de les regles hauria de ser encara més útil a aquests organismes, perquè reflecteix els darrers desenvolupaments en les millors pràctiques carceràries. S'encoratja els tribunals nacionals i els organismes d'inspecció a fer el mateix, i un motiu important és que els trasllats creixents de reclusos entre estats membres requereixen que els estats que traslladin reclusos han d'estar segurs que els reclusos seran ben tractats en els països als quals se'ls envia.

Aquestes regles aborden aspectes que les Regles de 1987 no consideraven. Pretenen ser completes, però sense carregar els estats membres amb exigències poc realistes. S'accepta que l'aplicació d'aquestes regles requerirà esforços considerables d'alguns estats membres del Consell d'Europa. Les regles són una guia per als estats membres que estan modernitzant el seu sistema penitenciari i ajudaran les administracions penitenciàries a decidir com exercir la seva autoritat, fins i tot encara que les regles encara no hagin estat plenament integrades en la legislació nacional. Les regles es refereixen a mesures que s'haurien d'aplicar «en la legislació nacional» més que «a la legislació nacional», perquè reconeixen que el procés legislatiu pot adoptar formes diferents en els diferents estats membres del Consell d'Europa. El terme «legislació nacional» està concebut de manera que inclogui no només el dret primari aprovat pel parlament nacional sinó també altres normes i ordres vinculants, i també la jurisprudència de les corts i els tribunals en la mesura que aquestes vies de creació de dret siguin reconegudes pels sistemes jurídics nacionals.

Annex a la Recomanació Rec(2006)2

Part I

Principis fonamentals

Comentari

Una característica de les Regles penitenciàries europees és que les primeres nou regles estableixen els principis fonamentals que han de guiar la interpretació i l'aplicació de les regles com un tot. Els principis, més que ser part del Preàmbul o de normes específiques, són una part integral de les Regles. Les administracions penitenciàries s'haurien de proposar aplicar totes les regles de conformitat amb l'esperit i la lletra dels principis.

1. Es respectaran els drets humans en el tracte amb tota persona privada de llibertat.

Comentari

Quan es recorre a la privació de llibertat es plantegen inevitablement problemes de drets humans. La Regla 1 subratlla aquest fet en el context de demanar respecte pels reclusos. Aquest respecte, al seu torn, exigeix el reconeixement de la seva humanitat essencial.

2. Les persones privades de llibertat conservaran tots els drets que per llei no els hagin estat retirats per la decisió que els condemna a una pena de presó o a una detenció preventiva.

Comentari

Aquesta regla complementa la Regla 1 en destacar que la pèrdua indubtable del dret a la llibertat que pateixen els reclusos no hauria de portar a assumir que els reclusos també perden automàticament els seus drets polítics, civils, socials, econòmics i culturals. Inevitablement els drets dels reclusos queden restringits per la pèrdua de llibertat, però aquestes restriccions addicionals haurien de ser les mínimes. Aquestes regles en conjunt defineixen algunes de les mesures que es poden adoptar per reduir les conseqüències negatives de la pèrdua de llibertat. Tota altra restricció addicional hauria d'estar especificada en la legislació i només se l'hauria d'instituir quan sigui essencial per al bon ordre, la protecció i la seguretat a la presó. Les restriccions de drets que es puguin imposar no haurien d'anar contra les Regles.

3. Les restriccions que s'imposin a les persones privades de llibertat es limitaran a les estrictament necessàries i seran proporcionals als objectius legítims per als quals se les ha imposat.

Comentari

Aquesta regla destaca els límits de les restriccions que es poden imposar als reclusos. Subratlla el principi general de proporcionalitat que les regeix.

4. La manca de recursos no podrà justificar condicions de detenció que violin els drets humans.

Comentari

A vegades passa que s'acusa els governs de tractar els seus reclusos millor que a altres membres de la societat. Tot i que, en la pràctica, aquesta acusació rarament és certa, la Regla 4 està concebuda per deixar clar que la manca de recursos no pot justificar que un Estat membre permeti el desenvolupament de condicions carceràries que vulnerin els drets humans dels reclusos. Tampoc no són acceptables les polítiques i pràctiques que permeten de forma rutinària aquestes vulneracions.

5. La vida a la presó s'ajustarà tant com es pugui als aspectes positius de la vida fora de la presó.

Comentari

La Regla 5 posa en relleu els aspectes positius de la normalització. La vida a la presó no pot ser mai, naturalment, la mateixa que en una societat lliure. Tanmateix, s'haurien de prendre mesures actives per fer que les condicions en la presó fossin com més semblants millor a les del món exterior, i per assegurar que aquesta normalització no porta a condicions carceràries inhumanes.

6. Tota detenció es portarà a terme de manera que faciliti la reinserció en la societat lliure de les persones privades de llibertat.

Comentari

La Regla 6 reconeix que els reclusos, tant els que estan a l'espera de judici com els que ja han estat condemnats, finalment tornaran a la comunitat i que cal organitzar la vida a la presó tenint aquest fet en compte. S'ha de mantenir els reclusos en bon estat físic i psíquic, i se'ls han de proporcionar oportunitats de treballar i educar-se. Quan se sap que els reclusos compliran una condemna llarga, aquestes oportunitats s'han de planejar amb cura, a fi de minimitzar-ne els efectes perniciosos i d'aconseguir que facin el millor ús possible del seu temps.

7. Es fomentarà la cooperació amb els serveis socials externs i, en la mesura que sigui possible, la participació de la societat civil en la vida de la presó.

Comentari

La Regla 7 destaca la importància d'involucrar els serveis socials externs. Les regles haurien d'encoratjar una política no d'exclusió, sinó d'inclusió. Això demana que es fomenti una estreta cooperació entre el sistema penitenciari i els serveis socials externs, i que s'impliqui la societat civil, per exemple mitjançant el treball voluntari o les visites als reclusos.

8. El personal penitenciari desenvolupa una missió important de servei públic i la seva contractació, formació i condicions de treball li hauran de permetre mantenir amb els reclusos un tracte d'alta qualitat.

Comentari

La Regla 8 situa el personal de presons en el centre de tot el procés d'aplicació de les regles i d'assoliment d'un tracte humà dels reclusos en general.

9. Totes les presons estaran subjectes a inspeccions governamentals periòdiques i al control d'una autoritat independent.

Comentari

La Regla 9 planteja com a principi bàsic la necessitat d'inspeccions i controls. La importància d'aquestes inspeccions i controls s'explica en la Part VI de les Regles.

Àmbit d'aplicació

10.1 Les Regles penitenciàries europees s'aplicaran a les persones detingudes provisionalment per ordre judicial o privades de llibertat en compliment d'una condemna.

10.2 En principi, la persona detinguda provisionalment per ordre judicial, o privada de llibertat després d'haver estat condemnada, només podrà estar detinguda en una presó; és a dir, en un establiment reservat als reclusos d'aquestes dues categories.

10.3 Aquestes regles també s'aplicaran a les persones:

- a) detingudes per qualsevol altra raó en una presó; o
- b) detingudes provisionalment per ordre judicial o privades de llibertat després d'haver estat condemnades però que, per alguna raó, estiguin detingudes en altres llocs.

10.4 A efectes d'aquestes regles, serà considerada com a detinguda tota persona detinguda en una presó o detinguda d'acord amb els termes esmentats en el punt 10.3.b.

Comentari

La Regla 10 defineix quines persones han de ser considerades *reclusos* de conformitat amb aquestes regles. Aquesta regla subratlla que és en una *presó*, i no en cap altre lloc, on s'ha de custodiar les persones que una autoritat judicial ha condemnat a presó preventiva i les persones privades de llibertat com a resultat d'una condemna. La terminologia canvia d'un país a l'altre. Les institucions de custòdia de diversos tipus, com ara els centres penitenciaris i les colònies de treball també poden tenir reclusos i, per tant, a efectes d'aquestes regles se les hauria de considerar com a presons.

Aquesta regla recull el fet que, juntament amb els detinguts en presó preventiva o els delinqüents que ja han estat condemnats, a les presons també hi pot haver altres categories de reclusos per virtut de disposicions de la legislació nacional, com ara immigrants detinguts. A aquestes persones, mentre es trobin recloses en presons, també se les haurà de tractar d'acord amb aquestes regles. Per definició, una presó no és el lloc idoni per retenir una persona que ni és sospitosa d'haver comès un delicte ni ha estat condemnada per haver-lo comès. Per tant, només s'hauria de retenir en una presó els immigrants detinguts en casos excepcionals; per exemple, perquè se sap que poden ser violents o quan necessiten tractament mèdic i no hi ha disponible cap altra instal·lació hospitalària segura.

Les regles no s'han d'aplicar només a totes les persones empresonades en el sentit d'aquestes regles, sinó també a les persones que, encara que no resideixin dins del perímetre d'una presó, pertanyin administrativament a la població carcerària de la presó. Això implica que les persones que gaudeixen de permisos o que participen en activitats fora dels límits físics de la institució penitenciària i de les quals encara és formalment responsable l'administració de la presó han de ser tractades d'acord amb aquestes regles.

Aquesta regla abasta situacions en les quals (per exemple, per causa de la superpoblació de les presons) persones que, d'acord amb aquesta regla, haurien de ser en una presó (temporalment) estan detingudes en altres establiments, com ara comissaries de policia o altres llocs dels quals no poden marxar quan volen. No cal dir que l'empresonament en llocs que no siguin presons hauria de ser una mesura d'últim recurs, que hauria de durar el temps més curt possible i que les autoritats encarregades d'aquests llocs haurien de fer tots els esforços possibles per satisfer els requisits establerts per aquestes regles i oferir una compensació suficient per al tracte deficient.

11.1 Els menors de divuit anys no podran ser internats en presons per a adults, i ho hauran de ser en establiments especialment concebuts a aquest efecte.

11.2 Tanmateix, si excepcionalment hi hagués menors internats en aquestes presons, la seva situació i les seves necessitats es regiran per regles especials.

Comentari

La Regla 11 s'atén a les exigències de l'article 37.c de la Convenció sobre els Drets de la Infància, que requereix centres de detenció especials per a les persones joves que són menors d'acord amb aquesta Convenció i prohibeix que els menors estiguin detinguts juntament amb adults. La Convenció només permet que s'ignori la regla general quan l'interès superior del menor n'indica la conveniència. No es pot excloure totalment que en situacions excepcionals es reclougui els menors en presons per a adults. Per exemple, si en un sistema penitenciari hi ha pocs menors, recloure'ls a part pot significar que estiguin totalment aïllats. Si es reclou menors en presons per a adults, se'ls ha de tractar amb especial atenció a la seva situació i les seves necessitats.

Si se'ls té en aquest tipus de presó, els menors, com els altres reclusos, tenen dret a les proteccions establertes per les Regles penitenciàries europees, però també calen més regles a fi de garantir que se'ls tracti adequadament. La Regla 36 conté algunes disposicions especials per als menors que viuen a la presó perquè un dels seus pares hi està detingut.

12.1 Les persones que pateixin malalties mentals i l'estat de salut mental de les quals sigui incompatible amb l'internament en una presó romandran detingudes en un establiment concebut a aquest efecte.

12.2 De tota manera, si s'interna excepcionalment aquestes persones en una presó, la detenció es regirà per regles especials que considerin la seva situació i les seves necessitats.

Comentari

La Regla 12 és un reflex de la Regla 11, però s'aplica a les persones que pateixen alguna malaltia mental. Idealment, tampoc no haurien d'estar recloses en presons sinó en institucions mentals, que tenen les seves pròpies regles. Tanmateix, les regles reconeixen que, en realitat, a vegades persones que pateixen malalties mentals estan recloses en presons. En aquestes circumstàncies, hi hauria d'haver normatives addicionals que tinguessin en compte la seva situació i les seves necessitats especials. Aquestes normatives haurien de preveure una protecció que va més enllà de les Regles penitenciàries europees a les quals aquestes persones estan automàticament subjectes pel fet d'estar detingudes en una presó.

13. Aquestes regles s'aplicaran amb imparcialitat, sense cap discriminació per raons de sexe, raça, color, llengua, religió, ideologia política o d'altra mena, origen nacional o social, pertinença a una minoria nacional, fortuna, lloc de naixement o qualsevol altra situació.

Comentari

La Regla 13 prohibeix la discriminació injustificada. En aquest sentit, segueix molt de prop el text del 12è Protocol al Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals. Tanmateix, això no vol pas dir que la igualtat formal s'hagi d'imposar quan el resultat seria, fonamentalment, la desigualtat. La protecció dels grups vulnerables és la no-discriminació; tampoc no és inacceptable un tracte adaptat a les necessitats especials de reclusos individuals.

Part II

Condicions penitenciàries

Ingrés

14. Ningú no ingressarà a la presó ni hi romandrà en qualitat de reclus sense una ordre vàlida d'empresonament de conformitat amb les disposicions legals del país.

Comentari

Per a la protecció de la llibertat són indispensables uns procediments adequats d'admissió i detenció dels reclusos. Aquesta regla trasllada el dret a la llibertat i la seguretat de l'article 5 del CEDH al context carcerari amb el propòsit d'assegurar que només s'admeti en les presons persones la detenció de les quals estigui jurídicament justificada. Les persones detingudes en contra de la Regla 14 haurien de tenir el dret d'adreçar-se als tribunals i demanar-los que ordenin la seva posada en llibertat.

15.1 En el moment de l'ingrés a la presó d'un nou reclus, se n'enregistraran immediatament les següents dades:

- a) dades relatives a la identitat del reclus;
- b) motiu de la seva detenció i nom de l'autoritat competent que l'ha ordenat;

- c) data i hora de l'ingrés;
- d) llista dels efectes personals del reclus que es guardaran en custòdia d'acord amb el que preveu la Regla 31;
- e) tota ferida visible i tota queixa de maltractament previ; i
- f) subjecta als requisits del secret mèdic, tota informació sobre l'estat de salut del reclus que pugui ser important per al seu benestar físic i mental o el dels altres.

15.2 En el moment de l'ingrés, s'informarà el reclus del que preveu la Regla 30.

15.3 Immediatament després de l'ingrés del reclus, se'n notificarà l'internament d'acord amb el que preveu la Regla 24.9.

Comentari

En aquesta regla, la insistència en el manteniment d'historials obeeix a les mateixes raons que la Regla 14. Durant tot el temps que els reclusos siguin a la presó, s'hauria d'elaborar un historial meticulós de cada reclus. L'accés a aquests historials hauria d'estar regulat per la legislació nacional a fi d'assegurar que es respecti la intimitat dels reclusos, però sempre mantenint un equilibri amb els interessos legítims de l'Estat. Un bon historial de l'estat de salut del reclus en el moment de l'admissió també és una mesura de protecció essencial. Idealment, aquests historials s'haurien d'elaborar després d'una revisió mèdica, però també s'hauria d'encoratjar el personal carcerari a enregistrar immediatament qualsevol senyal de mala salut, incloses ferides que podrien haver desaparegut quan el metge examini el reclus.

16. Després de l'ingrés, i tan aviat com es pugui:

- a) es completarà la informació sobre l'estat de salut del reclus mitjançant un examen mèdic d'acord amb el que preveu la Regla 42;
- b) es determinarà el grau de seguretat aplicable al reclus d'acord amb el que preveu la Regla 51;
- c) es determinarà el risc que el reclus representa d'acord amb el que preveu la Regla 52;

d) s'avaluarà tota la informació existent sobre la situació social del reclus, a fi d'ocupar-se de les seves necessitats personals i socials immediates; i

e) en el cas dels reclusos condemnats, es prendran les mesures necessàries per posar en marxa programes de conformitat amb la part VIII d'aquestes Regles.

Comentari

La Regla 16 llista una sèrie de passos que s'haurien de fer com més aviat millor després de l'admissió. Encara que no tot es pugui fer en el mateix moment de l'admissió, s'assenyalen aspectes que s'haurien d'abordar com més aviat millor, de manera que el personal de presons tingui com a referents disposicions més substantives. Les revisions mèdiques, en particular, s'haurien de portar a terme de seguida, idealment el mateix dia de l'admissió i sempre en el termini de les 24 hores següents a l'admissió. Aquestes revisions s'haurien de portar a terme rutinàriament també quan es readmet un reclus a la presó. Tampoc no es poden ajornar les classificacions relatives al risc i la seguretat. També cal prestar atenció en una etapa inicial a les necessitats personals i de benestar dels reclusos. Això pot requerir que s'estableixin ràpidament contactes amb els serveis de protecció social de fora de la presó. De la mateixa manera, també s'haurien de començar aviat els programes de tractament i formació per als reclusos que ja han estat condemnats.

Assignació i allotjament

17.1 S'assignarà els reclusos, en la mesura que sigui possible, a presons situades a prop del seu lloc de residència o de centres de rehabilitació social.

17.2 Per a l'assignació també es tindran en consideració els requisits relatius a les investigacions penals en curs i de seguretat, així com la necessitat d'oferir un règim apropiat a tots els reclusos.

17.3 En la mesura que sigui possible, es consultarà els reclusos sobre la seva assignació inicial i sobre cada trasllat ulterior d'una presó a una altra.

Comentari

La Regla 17 posa en relleu la importància de distribuir adequadament els reclusos. Generalment, les decisions referents a la distribució s'haurien de prendre de manera que no creessin dificultats innecessàries per als reclusos ni per als seus familiars, inclosos els fills dels reclusos, que hi han de poder accedir. És especialment important que quan s'utilitzin categories de seguretat per determinar el lloc de detenció dels reclusos, s'apliquin les categories menys restrictives, perquè l'empresonament en centres d'alta seguretat en la pràctica sovint representa penalitats addicionals per als reclusos. De la mateixa manera, tots els reclusos haurien d'estar en centres com més propers millor al seu domicili o al lloc on seria més fàcil la seva reinserció en la societat, a fi de facilitar-los la comunicació amb el món exterior, com disposa la Regla 24. A l'hora de prendre les decisions de distribució, també és important prendre en consideració només les categories rellevants. Per exemple, el fet que algú tingui una condemna de cadena perpètua no significa necessàriament que se l'hagi d'ingressar en una presó determinada o sotmetre a un règim especialment restrictiu (cf. Regla 7 de la Recomanació (2003)23 sobre la gestió dels reclusos condemnats a cadena perpètua i d'altres reclusos amb penes llargues. Vegeu també: visita del CPT a Ucraïna el setembre de 2000 [CPT/Inf (2002)23]).

S'hauria d'admetre que els reclusos tenen un interès directe en les decisions sobre el seu lloc d'internament. Per tant, en la mesura que sigui possible, se'ls hauria de consultar i, encara que la decisió final sempre estigui en mans de l'autoritat, s'hauria d'accedir a les sol·licituds raonables. Aquesta consulta s'hauria de fer abans de l'ingrés o el trasllat del reclus, encara que pot ser que això no sempre sigui possible en el cas dels ingressos inicials, que generalment s'efectuen a la presó local o depenen de les necessitats de les investigacions judicials en curs. Si, en casos excepcionals, les exigències de protecció i seguretat fan que sigui necessari ingressar o traslladar els reclusos abans que se'ls pugui consultar, la consulta s'hauria de portar a terme posteriorment. En aquests casos, hi ha d'haver possibilitats reals de revertir la decisió si els reclusos tenen bons motius per ser ingressats en una altra presó. De conformitat amb la Regla 70, els reclusos podran sol·licitar a les autoritats pertinents que se'ls ingressi o se'ls traslladi a una determinada presó. També podran utilitzar el mateix procediment per obtenir que es reverteixi una decisió relativa al seu lloc de reclusió o a un trasllat.

El tracte dels reclusos es pot veure greument afectat per un trasllat. Encara que s'admeti que els trasllats poden ser inevitables i, en alguns casos, ser en l'interès superior del reclus, caldria evitar els trasllats successius i innecessaris. Abans de portar a terme un trasllat, se n'haurien de ponderar curosament els avantatges i els desavantatges.

18.1 L'allotjament destinat als reclusos, i en particular els dormitoris, respectarà la seva dignitat humana i, en la mesura que sigui possible, la seva intimitat, i respondrà als requisits mínims requerits en matèria de salut i higiene, i tindrà en compte les condicions climàtiques i especialment la superfície de sol, el volum d'aire, la il·luminació, la calefacció i la ventilació.

18.2 En tots els edificis on els reclusos hagin de viure, treballar o reunir-se:

- a) les finestres seran prou grans perquè els reclusos puguin llegir i treballar amb llum natural en condicions normals, i per permetre l'entrada d'aire fresc, llevat que hi hagi un sistema de climatització apropiat;
- b) la il·luminació artificial complirà les regles tècniques legals; i
- c) hi haurà un sistema d'alarma que permeti que els reclusos es posin immediatament en contacte amb el personal.

18.3 Les lleis nacionals definiran les condicions mínimes requerides relatives als punts establerts en els paràgrafs 1 i 2.

18.4 Les lleis nacionals preveuran mecanismes que garanteixin que el respecte d'aquestes condicions mínimes no perilli com a conseqüència de la superpoblació de les presons.

18.5 Normalment, el reclus serà allotjat a la nit en una cel·la individual, llevat que es consideri més convenient que la comparteixi amb altres reclusos.

18.6 Les cel·les només podran ser compartides si estan adaptades al seu ús col·lectiu, i estaran ocupades per reclusos capaços de compartir-les.

18.7 En la mesura que sigui possible, els reclusos podran escollir si volen o no compartir cel·la a la nit.

18.8 La decisió de col·locar un reclus en una presó especial o en una secció en concret de la presó tindrà en compte la necessitat de separar:

- a) els reclusos preventius dels condemnats;
- b) els reclusos de les recluses; i
- c) els reclusos adults joves dels reclusos de més edat.

18.9 Es podrà contravenir a les disposicions del punt 8 en matèria de separació dels reclusos a fi de permetre que participin conjunta-

ment en activitats organitzades. Tanmateix, de nit aquests grups estaran sempre separats, llevat que els interessats consentin a compartir cel·la i que les autoritats penitenciàries considerin que aquesta mesura respon a l'interès de tots els reclusos afectats.

18.10 Les condicions d'allotjament dels reclusos satisfaran les mesures de seguretat menys restrictives possibles compatibles amb el risc que els reclusos fugin, es lesionin, o lesionin altres persones.

Comentari

Aquesta regla es refereix als llocs de detenció. Els desenvolupaments de la legislació europea sobre drets humans impliquen que cal enfortir les regles relatives als llocs de detenció. Les condicions d'allotjament col·lectiu i, en especial, la superpoblació, poden constituir tracte inhumà o degradant i, per tant, contravenir l'article 3 del CEDH. Això ha estat plenament reconegut per una sèrie de sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans (vegeu, per exemple, *Kalashnikov v. Rússia*, dem. núm. 47095/99, 15/072002). A més, les autoritats han de considerar les necessitats especials dels reclusos: internar en una presó una persona severament discapacitada sense proporcionar-li instal·lacions addicionals pot resultar en tracte inhumà o degradant (*Price v. United Kingdom*, dem. núm. 33394/96, 10/07/2001).

L'allotjament físic inclou tant l'espai a les cel·les com aspectes com ara la il·luminació i l'aire fresc. La importància de l'accés a la llum natural i l'aire fresc queda reflectida en la Regla 18.2 i el CPT la subratlla en el seu 11è Informe General (CPT/Inf [2001]16) § 30. Les finestres no haurien d'estar tapades ni ser de vidre opac. S'accepta que, al nord d'Europa, a l'hivern no sempre es pot llegir o treballar amb llum natural.

La Regla 18 inclou alguns elements nous. El primer, a la Regla 18.3, pretén exigir als governs que estipulin, mitjançant la legislació nacional, regles específiques que es puguin fer complir. Aquestes regles haurien de respondre a consideracions més generals sobre la dignitat humana i també a consideracions pràctiques sobre salut i higiene. El CPT, amb els seus comentaris sobre les condicions i l'espai disponible a les presons de diferents països ha començat a indicar algunes condicions mínimes. Considera que l'espai hauria de ser com a mínim de 4 m² per als reclusos en les cel·les compartides i de 6 m² en les cel·les individuals. Tanmateix, aquests mínims estan relacionats amb anàlisis més generals de sistemes carceraris específics i inclouen estudis de quant de temps passen realment els reclusos a les cel·les. Aquests mínims no s'haurien de considerar la norma. Encara que el CPT no hagi establert mai directament una norma, hi ha indicacions que considerarien com a cel·les apropiades per a un reclus les de 9 a 10 m². En aquest punt el CPT podria fer una contribució continuada que es basés en el que ja s'ha estipulat en aquest sentit.

El que cal és un estudi detallat de quines dimensions serien acceptables per a cel·les per a diferents nombres de persones. A l'hora de determinar les dimensions apropiades, caldrà prestar atenció al nombre d'hores que els reclusos passen tancats a les cel·les. Fins i tot en el cas dels reclusos que passen moltes hores fora de la cel·la, hi ha d'haver un espai mínim clarament estipulat que respongui als requisits de dignitat humana.

Una altra innovació important és la Regla 18.4, que disposa que les estratègies nacionals consagrades per la normativa s'ocupin de la superpoblació a les presons. Les poblacions carceràries són tant resultat del funcionament dels sistemes de justícia penal com de les taxes de delinqüència. Això cal que ho reconeixin tant les estratègies de justícia penal en general com les regles específiques relacionades amb què passa quan les presons tenen nivells de superpoblació que no els permeten satisfer les regles mínimes que, segons la Regla 18.3, els governs han d'establir. La Regla 18.4 no estipula com s'hauria de reduir la superpoblació. En alguns països, per exemple, quan s'arriba a la capacitat màxima es restringeixen les noves admissions o fins i tot s'aturen. Els detinguts a llibertat dels quals no representa una amenaça seriosa per a la població passen a una llista d'espera. Una estratègia per resoldre la superpoblació exigeix, com a mínim, l'establiment de la capacitat màxima d'admissió de totes les presons. S'hauria de tenir en compte la Recomanació (99)22 del Comitè de Ministres sobre la superpoblació a les presons i la inflació carcerària a l'hora de desenvolupar tant estratègies generals com regles nacionals específiques per evitar la superpoblació.

La Regla 18.5 manté el principi de cel·les individuals, les quals, especialment en el cas dels reclusos amb condemnes llargues i cadenes perpètuas, es converteixen en la seva llar, tot i que això no sempre es respecta (la Regla 96 posa en relleu que aquest principi també s'aplica als reclusos que encara no han estat jutjats). Algunes desviacions d'aquest principi només són maneres de resoldre la superpoblació i són inacceptables com a solucions a llarg termini. L'arquitectura de les presons actuals, juntament amb altres factors, també pot dificultar l'allotjament dels reclusos en cel·les individuals. Tanmateix, en construir noves presons, s'hauria de tenir en compte el requisit d'allotjament en cel·les individuals.

La regla reconeix que l'interès superior dels reclusos pot demanar que es facin excepcions al principi d'allotjar-los en cel·les individuals. És important assenyalar que aquesta excepció està limitada als casos en què els reclusos es beneficiarien positivament de l'allotjament en cel·les compartides. La Regla 18.6, que estipula que només haurien de compartir cel·la els reclusos propensos a entendre's bé, també subratlla aquest requeriment. Per exemple, no s'hauria d'obligar els no fumadors a compartir cel·la amb els fumadors.

Quan les cel·les siguin compartides, s'haurà de garantir una supervisió adequada per part del personal a fi d'evitar qualsevol forma d'assetjament, amenaces o violència entre reclusos. El CPT ha assenyalat (11è Informe General [CPT/Inf (2001)16] § 29) que els dormitoris de gran capacitat són inherentment indesitjables. Com a dormitoris, no ofereixen més avantatges als reclusos que les cel·les individuals. Tenir una cel·la individual a la nit no implica cap limitació de la relació amb els altres durant el dia. Cal equilibrar els beneficis de la intimitat a l'hora de dormir amb els beneficis del contacte humà en altres moments (vegeu la Regla 50.1).

La importància de garantir un allotjament apropiat es veu reforçada en la nova versió de les regles, perquè aquest tema està plantejat en combinació amb altres aspectes de l'allotjament. Les regles sobre distribució s'han vist reforçades pel fet d'establir clarament i de manera senzilla les diferents categories de reclusos que han d'estar separats. El requisit en la Regla 18.8.c que els reclusos de més edat estiguin separats dels més joves s'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 11, que exigeix que es mantingui les persones menors de 18 totalment separades dels reclusos adults. La separació dels reclusos joves y dels adults inclou l'exigència, internacional i peremptòria, estipulada per l'article 37.3(c) de la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de la Infància, que els menors estiguin separats dels adults: en aquest context els menors estan definits com qualsevol persona de menys de 18 anys. La Regla 18.8.c també pretén estipular la separació addicional dels reclusos més joves, a vegades anomenats adults joves, que potser tinguin més de 18 anys però que encara no estan preparats perquè se'ls integri amb els reclusos adults: això coincideix amb la definició més flexible de menor d'edat de les Regles Mínimes de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors.

Ara s'accepta que la separació entre diverses categories de reclusos a la qual remet la Regla 18.8 no sempre ha de ser rígida. Tanmateix, aquestes formes de separació es van introduir per protegir els reclusos potencialment més febles, la vulnerabilitat dels quals en cas d'abús encara es manté. La Regla 18.9 preveu la flexibilització de l'estricta requisit de separació, però la limita als casos en els quals els adults hi donin el seu consentiment. A més, aquesta flexibilització ha de formar part d'una política deliberada per part de les autoritats, destinada a ser beneficiosa per als reclusos. No hauria de ser només una solució a un problema pràctic, com ara la superpoblació.

La Regla 18.10, que exigeix que es recorri a les condicions de seguretat menys restrictives compatibles amb el risc que els reclusos s'escapin o s'autolesionin o lesionin a d'altres, també disposa que es tingui en compte la protecció de la societat a l'hora de decidir el lloc d'internament adequat.

Higiene

19.1 Tots els espais de la presó es conservaran en bon estat i se'ls mantindrà sempre nets.

19.2 Quan un reclus ingressi a la presó, la seva cel·la i els altres espais on se l'allotgi hauran d'estar nets.

19.3 Els reclusos tindran fàcil accés a les instal·lacions sanitàries, les quals hauran de ser higièniques i protegir la intimitat.

19.4 Les instal·lacions de bany i dutxa seran suficients perquè cada reclus les pugui utilitzar, a una temperatura adaptada al clima, preferentment una vegada al dia i com a mínim dues vegades a la setmana (o amb més freqüència, si cal) en interès de la higiene general.

19.5 Els reclusos tindran cura de la seva higiene personal i de la neteja i el manteniment de la seva roba i el seu lloc d'allotjament.

19.6 Les autoritats penitenciàries els proporcionaran els mitjans per fer-ho, especialment articles d'higiene personal i també estris i productes de manteniment.

19.7 Es prendran mesures especials a fi de respondre a les necessitats higièniques de les recluses.

Comentari

La Regla 19 insisteix tant en la netedat de les institucions com en la higiene personal dels reclusos. La importància de la higiene en les institucions ha estat subratllada pel TEDH, que manté que les condicions poc higièniques insalubres, que sovint es produeixen juntament amb la superpoblació, contribueixen a un veredict general de tracte degradant: *Kalashnikov v. Russia*, dem. núm. 47095/99, 15/07/ 2002; *Peers v. Greece*, dem. núm. 28524/95, 19/04 2001; *Dougoz v. Greece*, dem. núm. 40907/98, 06/03/2001. El CPT també ha advertit que «El fàcil accés a unes bones instal·lacions sanitàries i el manteniment d'un es bones normes d'higiene són components essencials de l'entorn humà» (2n Informe General [CPT/Inf (92)3] § 49).

Hi ha una relació entre la neteja de les institucions penitenciàries i la higiene personal, perquè les autoritats penitenciàries han de facilitar que els reclusos puguin tenir cura de la seva higiene personal i mantenir net el lloc que habiten, proporcionant-los, com requereix la Regla 19, els mitjans per fer-ho. És important que les autoritats assumeixin la responsabilitat general de la higiene, també en les cel·les on els reclusos dormen, i que s'assegurin que quan els reclusos ingressin en la institució les trobin netes. D'altra banda, és d'esperar que tots els reclusos que siguin capaços de fer-ho, si més no tinguin cura de la seva higiene personal i mantinguin net i ordenat el seu entorn immediat.

Encara que les regles no parlin directament de les barbes, com feien abans, la higiene personal inclou tenir la cura apropiada dels cabells, inclosos l'afaitat i la cura de barba, cosa que hauran de preveure les autoritats. Tanmateix, no s'hauria de rapar el cap dels reclusos de manera rutinària ni per raons de disciplina, perquè és un procediment humiliant per si mateix (vegeu *Yankov v. Bulgària*, dem. núm. 39084/97, 11/12/2003).

Les previsions relatives a les necessitats higièniques de les dones, esmentades en la Regla 19.7, inclouen el fet de garantir que les dones tinguin accés a productes d'higiene femenina i també a maneres d'eliminar-los. També cal preveure que les dones embarassades o que alletin un fill es puguin banyar o dutxar més de dues vegades a la setmana.

En matèria d'higiene, la disponibilitat de diverses instal·lacions té especial importància. Aquestes instal·lacions inclouen lavabos, banyeres i dutxes. Les autoritats penitenciàries han d'estar atentes per tal d'assegurar la disponibilitat d'aquestes instal·lacions i per garantir que els reclusos hi tinguin accés.

Roba i roba de llit

20.1 A tot reclus que no disposi de roba pròpia adequada se li proporcionarà roba apropiada d'acord amb el clima.

20.2 Aquesta roba no serà ni degradant ni humiliant.

20.3 Aquesta roba es mantindrà en bon estat i se la substituirà quan sigui necessari.

20.4 Quan un reclus surti de la presó amb un permís, no se l'obligarà a portar roba que l'identifiqui com a reclus.

Comentari

Els temes de la roba personal i la roba de llit estan molt relacionats amb la higiene: la roba inapropiada i la roba de llit bruta poden contribuir a situacions que contravinguin l'article 3 del CEDH. Les disposicions específiques de les Regles 20 i 21 indiquen a les autoritats penitenciàries quines mesures actives s'han de prendre per evitar aquesta situació. La netedat inclou el requisit que la roba interior, per exemple, es canviï i renti tan sovint com ho exigeixi una bona higiene.

Cal tenir en compte que la Regla 20 s'ha d'interpretar juntament amb la Regla 97 que dona explícitament als reclusos que encara no han estat jutjats el dret de portar la seva pròpia roba. Les regles no estipulen si els reclusos que han estat condemnats haurien d'estar obligats o no a portar uniforme. Ni prohibeixen ni encoratgen aquesta pràctica. Tanmateix, si s'obliga els reclusos que han estat condemnats a portar alguna mena d'uniforme, l'uniforme ha de satisfer els requisits de la Regla 20.2.

Aquesta regla posa un nou èmfasi en la dignitat dels reclusos pel que fa a la roba que se'ls ha de proporcionar. Com que és aplicable a tots els reclusos, significa que els uniformes que es puguin proporcionar als reclusos que ja han estat condemnats no haurien de ser degradants ni humiliants: per tant, els uniformes que tendeixen a caricaturitzar el «convicte» estan prohibits. La protecció de la dignitat dels reclusos també porta al requisit que els que surtin de la presó no portin roba que els identifiqui com a reclusos. És particularment important que quan vagin a judici se'ls proporcioni roba adequada per a l'ocasió.

Implícita en el requisit de la Regla 20.3 que la roba s'hauria de mantenir en bon estat, hi ha l'exigència que els reclusos disposin d'instal·lacions on rentar i assecar la roba.

21. Els reclusos disposaran d'un llit individual i de la seva pròpia roba de llit, la qual es mantindrà en bones condicions i es canviarà amb la freqüència necessària per assegurar-ne la netedat.

Comentari

La Regla 21 en gran mesura no necessita més explicació. Els llits i la roba de llit són molt importants per als reclusos. En aquesta regla, «roba de llit» inclou el llit mateix, un matalàs i roba de llit per a cada reclus.

Nutrició

22.1 Els reclusos gaudiran d'un règim alimentari que tingui en compte la seva edat, el seu estat de salut, el seu estat físic, la seva religió, la seva cultura i la naturalesa de la seva feina.

22.2 La legislació del país determinarà els criteris de qualitat del règim alimentari que els caldrà i, en particular, el contingut energètic i proteínic mínim.

22.3 El menjar es prepararà i servirà en condicions higièniques.

22.4 Se serviran tres àpats al dia repartits a intervals raonables.

22.5 Els reclusos tindran accés a aigua potable en tot moment.

22.6 Un metge o un infermer qualificat prescriuran la modificació del règim alimentari del reclus si aquesta mesura és necessària per raons mèdiques.

Comentari

Assegurar que els reclusos tinguin àpats nutritius és una funció essencial de les autoritats penitenciàries. El canvi de títol de «menjar» a «nutrició» reflecteix aquest canvi de perspectiva. La regla no conté cap prohibició que els reclusos cuinin el seu propi menjar; però quan ho facin, caldrà organitzar aquesta possibilitat de manera que puguin fer tres àpats al dia. En alguns països les autoritats penitenciàries permeten que els reclusos cuinin el seu propi menjar, perquè això els apropa a un aspecte positiu de la vida en la comunitat. En aquests casos, les autoritats proporcionen als reclusos instal·lacions adequades per cuinar i prou menjar perquè puguin satisfer les seves necessitats de nutrició.

La Regla 22.2 ara obliga específicament les autoritats nacionals a incloure el requisit d'una dieta nutritiva en la legislació nacional. Aquests requisits haurien de reflectir les necessitats nutritives de diferents grups de reclusos. Una vegada establertes les regles específiques, els sistemes d'inspecció interns i també els organismes de supervisió nacionals i internacionals tindran una base sobre la qual determinar si es respon a les necessitats nutritives dels reclusos en la mesura que exigeix la llei.

Assessorament jurídic

23.1 Tot reclus tindrà dret a sol·licitar assessorament jurídic, i les autoritats penitenciàries li facilitaran un accés raonable a aquest assessorament.

23.2 Tot reclus tindrà dret a consultar pel seu compte un advocat de la seva elecció sobre qualsevol aspecte de dret.

23.3 Quan la legislació prevegi un programa d'assistència jurídica gratuïta, les autoritats penitenciàries comunicaran aquesta possibilitat a tots els reclusos.

23.4 Les consultes i altres comunicacions —inclosa la correspondència— sobre assumptes jurídics entre el reclus i el seu advocat seran confidencials.

23.5 Una autoritat judicial podrà, en circumstàncies excepcionals, autoritzar restriccions a aquest principi de confidencialitat a fi d'evitar la comissió d'un delict greu o un perjudici més gran a la seguretat de la presó.

23.6 Els reclusos podran accedir als documents relatius als procediments judicials que els afectin, o bé estar autoritzats a guardar-los ells mateixos.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa del dret a assessorament lletrat que tots els reclusos tenen. Es fonamenta en el principi 18 del Cos de principis de les Nacions Unides per a la protecció de totes les persones sotmeses a qualsevol forma de detenció o presó, i no en regles penitenciàries internacionals més antigues que se centraven en els reclusos a l'espera de judici i no reconeixien explícitament que tots els reclusos tenen dret a assessorament legal. Aquest assessorament pot cobrir tant els litigis civils com els penals, com també altres assumptes com ara la redacció d'un testament. Què està considerat exactament assessorament legal i qui pot ser considerat assessor legal són aspectes que poden variar lleugerament d'un Estat a l'altre i és millor que els reguli la jurisdicció nacional.

La Regla 23 està pensada per donar contingut concret al dret a assessorament jurídic dels reclusos. Es requereix de les autoritats penitenciàries que hi contribueixin posant en coneixement dels reclusos la possibilitat d'assistència jurídica. També haurien de mirar de contribuir-hi d'altres maneres; per exemple, proporcionant als reclusos materials que els permetin escriure i prendre notes, i ocupant-se del franqueig de les cartes adreçades als advocats quan els reclusos no el puguin pagar (vegeu *Cottlet v. Romania*, dem. núm. 38565/97, 03/06/2003). La Regla 98 insisteix en les necessitats especials dels reclusos a l'espera de judici pel que fa a assessorament lletrat i de llocs adients per rebre'l.

Les autoritats penitenciàries també han de facilitar l'assessorament jurídic garantint-ne la confidencialitat. El dret dels reclusos a tenir assessorament jurídic confidencial i a una correspondència confidencial amb els seus advocats està ben establert i ha estat reconegut pel Tribunal Europeu de Drets Humans i la Comissió Europea de Drets Humans en tota una rècula de sentències: vegeu, en particular, *Golder v. United Kingdom*, dem. núm. 4451/70, 21/02/1975; *Silver and others v. United Kingdom*, dem. núm. 5947/72, et al., 25/03/1983.

En la pràctica, això es pot assolir de diferents maneres; per exemple, les regles penitenciàries ja fa temps que han especificat que les reunions entre els reclusos i els seus advocats haurien de tenir lloc a la vista del personal de presons, però sense que els puguin escoltar (vegeu la Regla 93 de les Regles Mímines de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos). Aquesta pot ser encara la millor solució per garantir l'accés a l'assessorament jurídic, però caldria buscar altres mitjans d'assolir el mateix resultat. També s'haurien de desenvolupar mètodes específics per assegurar la confidencialitat de la correspondència legal.

Que les autoritats penitenciàries restringeixin aquesta confidencialitat només pot estar justificat si hi ha raons imperatives per fer-ho i les restriccions hauran d'estar subjectes a revisió (vegeu *Peers v. Greece*, dem. núm. 28524/95, 19/04/2001, § 84, i *A.B. v. The Netherlands* dem. núm. 37328/97, 29/01/2002, § 83). Quan, excepcionalment, una autoritat judicial imposi restriccions a la confidencialitat de les comunicacions amb els assessors jurídic en un cas individual, s'hauran de fer constar les raons específiques per a les restriccions i se les haurà de comunicar al reclus per escrit.

La Regla 23.6 està pensada per ajudar els reclusos donant-los accés a documents jurídic que els afecten. Quan, per raons de seguretat i bon ordre, no sigui acceptable que se'ls permeti conservar aquests documents a la seva cel·la, s'hauran de prendre mesures que garanteixin que hi tindran accés durant l'horari laboral normal.

Contacte amb el món exterior

24.1 Els reclusos estaran autoritzats a comunicar-se tan sovint com sigui possible —per carta, telèfon o altres mitjans de comunicació— amb la seva família, amb tercers i amb representants d'organismes exteriors, com també a rebre visites de les persones esmentades.

24.2 Les comunicacions i les visites podran estar sotmeses a la restricció i el control necessaris per al desenvolupament de les investigacions penals en curs, el manteniment de l'ordre i la seguretat, la prevenció de delictes penals i la protecció de les víctimes de delictes, si bé aquestes restriccions —incloses les restriccions específiques ordenades per una autoritat judicial— no impediran que hi hagi un grau mínim acceptable de contacte.

24.3 La legislació nacional especificarà els organismes nacionals i internacionals, així com els funcionaris, amb els quals els reclusos es podran comunicar sense restriccions.

24.4 El règim de visites permetrà que els reclusos mantinguin i desenvolupin relacions familiars d'una manera tan normal com sigui possible.

24.5 Les autoritats penitenciàries ajudaran els reclusos a mantenir un contacte adequat amb el món exterior i els proporcionaran l'assistència social apropiada perquè ho facin.

24.6 Es comunicarà al reclus de seguida que es pugui qualsevol notícia sobre la mort o la malaltia greu d'un familiar proper.

24.7 Quan les circumstàncies ho permetin, s'autoritzarà el reclus a sortir de la presó, sol o amb escorta, per visitar un parent malalt, assistir a un funeral o per altres raons humanitàries.

24.8 Tot reclus tindrà dret a informar immediatament la seva família de la seva reclusió o del trasllat a un altre establiment, com també de tota malaltia o lesió greu que pateixi.

24.9 En el cas que un detingut ingressi a la presó, mori, es posi greument malalt, fereixi greument un altre reclus o sigui traslladat a un hospital, i llevat que el reclus sol·liciti el contrari, les autoritats informaran immediatament del fet el seu cònjuge o, si l'interessat és solter, el familiar més proper o qualsevol altra persona designada pel reclus.

24.10 Els reclusos es podran informar periòdicament dels assumptes públics, podran llegir diaris, revistes i altres publicacions, i subscriure-s'hi, i seguir les emissions de ràdio o televisió, llevat que una autoritat judicial ho hagi prohibit en un cas individual i per un període concret.

24.11 Les autoritats penitenciàries vetllaran perquè els reclusos puguin participar en eleccions, referèndums i altres aspectes de la vida pública, llevat que la llei hagi restringit l'exercici d'aquest dret als interessats.

24.12 Els reclusos estaran autoritzats a comunicar-se amb els mitjans de comunicació, llevat que hi hagi raons de pes per prohibir-los-ho pel bé de la seguretat, de l'interès públic o de la protecció de la integritat de les víctimes, d'altres reclusos i del personal.

Comentari

La pèrdua de llibertat no hauria d'implicar la pèrdua de contacte amb el món exterior. Al contrari, tots els reclusos tenen dret a aquests contactes i les autoritats penitenciàries s'haurien d'esforçar per crear condicions que els permetin mantenir-los de la millor manera possible. Tradicionalment, aquest contacte s'ha mantingut mitjançant cartes, trucades telefòniques i visites, però les autoritats penitenciàries haurien d'estar alerta davant del fet que la tecnologia moderna ofereix noves formes de comunicació per mitjans electrònics. A mesura que es desenvolupen, també apareixen noves tècniques per controlar-les i se les podria utilitzar de manera que no fossin una amenaça per a la protecció o la seguretat. El contacte amb el món exterior és vital per contrarestar els efectes potencialment negatius de l'empresonament (vegeu, a més, § 22 i § 23 de la R[2003]23 sobre la gestió per part de les administracions penitenciàries dels reclusos condemnats a cadena perpètua i altres reclusos amb penes llargues). La Regla 99 deixa clar que s'hauria de permetre que els reclusos a l'espera de judici mantinguessin contactes amb el món exterior i que les restriccions d'aquests contactes, si n'hi hagués, haurien d'estar especialment i curosament limitades.

La referència a la família s'hauria d'interpretar en un sentit ampli, a fi que inclogui el contacte amb persones amb les quals el reclus ha establert relacions comparables amb les que es pugui tenir amb un membre de la seva família, encara que la relació en qüestió no hagi estat formalitzada.

L'article 8 del CEDH reconeix que tothom té dret al respecte de la seva vida privada, la seva vida familiar i la seva correspondència, i la Regla 24 s'ha d'interpretar en el sentit que estableix l'obligació que tenen les autoritats penitenciàries d'assegurar que es respectin aquests drets en les condicions inherentment restrictives de la presó. Això també inclou les visites, perquè són una forma de comunicació particularment important.

A fi d'estar dins dels límits establerts per l'article 8.2 del CEDH sobre la ingerència d'una autoritat pública en l'exercici d'aquest dret, les restriccions de les comunicacions haurien de ser les mínimes possibles. Al mateix temps, la Regla 24.2 reconeix que es pot restringir i controlar tot tipus de comunicació a efectes del bon ordre intern, la protecció i la seguretat de la presó (vegeu l'explicació general d'aquests conceptes a la Part IV). També pot ser necessari limitar les comunicacions a fi de respondre a les necessitats d'investigacions penals en curs, per evitar la comissió de més delictes, i per protegir les víctimes dels delictes. Les restriccions per aquests motius s'haurien d'imposar amb especial cautela, perquè exigeixen prendre decisions sobre assumptes que sovint escapen al coneixement de les operacions normals de les autoritats penitenciàries. Pot ser una bona política demanar ordres judicials abans d'imposar restriccions per aquests motius.

El control també hauria de ser proporcionat a l'amenaça plantejada per una forma de comunicació determinada i no se l'hauria d'utilitzar com un mitjà indirecte de restricció de la comunicació. S'hauria de procurar minimitzar les dificultats especials i els retards amb què es troben els reclusos que s'han de comunicar en una llengua estrangera.

Les regles segons les quals s'imposen les restriccions també són importants: han d'estar clarament definides, ser «de conformitat amb la llei» segons estipula l'article 8.2 del CEDH, i no s'han de deixar a la discrecionalitat de l'administració de presons (vegeu *Labita v. Italy*, dem. núm. 26772/95, 06/04/2000). La restricció ha de ser la menys intrusiva possible que l'amenaça justifiqui. Així, per exemple, es pot revisar la correspondència per assegurar-se que no contingui articles il·legals, però només se l'ha de llegir si hi ha indicacions específiques que els continguts serien il·legals. Les visites, per exemple, no haurien d'estar prohibides si representen una amenaça per a la seguretat, sinó que se n'hauria d'incrementar la supervisió. A més, a fi de justificar una restricció, l'amenaça s'ha de poder demostrar; per exemple, un període de censura indefinit no és acceptable. A efectes pràctics, les restriccions variaran segons el tipus de comunicació a la qual es refereixin. Les cartes i, amb la tecnologia moderna, les trucades telefòniques són fàcils de comprovar. Les comunicacions electròniques, com ara els correus electrònics, encara representen un risc alt per a la seguretat i se les pot limitar a una reduïda categoria de reclusos. Els riscos de seguretat poden canviar, i per tant les regles no estableixen directrius específiques en aquest sentit.

A més, la Regla 24.2 conté una limitació específica a les restriccions amb el propòsit d'assegurar que fins i tot als reclusos que estan subjectes a restriccions se'ls permeti un cert grau de contacte amb el món exterior. Podria ser una bona política que la legislació nacional establís un nombre mínim de visites, cartes i trucades telefòniques que s'han de permetre.

La referència a «restriccions específiques ordenades per una autoritat judicial» en la Regla 24.2 té a veure amb els casos en què es poden imposar als reclusos en presó preventiva restriccions addicionals necessàries per a la investigació en curs. Fins i tot en aquests casos, no han d'estar totalment aïllats.

Alguns tipus de comunicació no s'haurien de prohibir en absolut. No és sorprenent que el TEDH faci aquesta excepció amb els intents de limitar la correspondència amb els organismes europeus de drets humans (vegeu, per exemple, *Campbell v. United Kingdom*, dem. núm. 13590/88, 25/03/1992) i que la Regla 24.3 especifiqui que la legislació nacional hauria d'estipular que aquest tipus de comunicacions es permetran sempre, com també les comunicacions, per exemple, amb el defensor del poble del país i els tribunals nacionals.

La Regla 24.4 posa en relleu la particular importància de les visites no només per als reclusos sinó també per a les seves famílies. És important que, sempre que sigui possible, les visites íntimes durin un temps llarg, per exemple 72 hores, com és el cas en molts països d'Europa de l'Est. Aquestes visites llargues permeten que els reclusos tinguin relacions íntimes amb la seva parella. Les «visites conjugals» curtes a aquest efecte poden ser degradants per a ambdues parts.

La Regla 24.5 estableix l'obligació positiva de les autoritats penitenciàries de facilitar els vincles amb el món exterior. Una de les maneres de fer-ho és considerar la possibilitat de permetre que tots els reclusos surtin de la presó, de conformitat amb la Regla 24.7, per raons humanitàries. El TEDH ha determinat què s'ha de fer amb el reclus en el cas del funeral d'un parent proper quan no hi ha perill que el reclus s'escapi (*Ploski v. Poland*, dem. núm. 26761/95, 12/11/2002). Entre les raons humanitàries per concedir un permís hi pot haver circumstàncies familiars, com ara el naixement d'un fill.

La Regla 24.6, la Regla 24.8 i la Regla 24.9 presten atenció específicament al fet d'assegurar que els reclusos rebin informació bàsica sobre els familiars propers, i que la informació bàsica sobre els reclusos arribi a les persones del món exterior per a les quals pot tenir especial interès. Quan calgui, s'haurà d'ajudar els reclusos a comunicar aquesta informació. La regla pretén establir el difícil equilibri que hi ha entre el fet de donar als reclusos el dret de notificar determinades circumstàncies a persones rellevants del món exterior; el fet que aquesta obligació recaigui en les autoritats en determinades circumstàncies; i el reconeixement del dret dels reclusos que no es reveli a tercers informació sobre ells sense el seu consentiment. Quan els reclusos ingressen a la presó per voluntat pròpia, i no com a conseqüència immediata d'una detenció, no caldrà que les autoritats informin de l'ingrés als familiars.

La Regla 24.10 s'ocupa d'un aspecte dels contactes amb el món exterior que està relacionat amb la capacitat de rebre informació, que és part del dret a la llibertat d'expressió garantit per l'article 10 del CEDH.

La Regla 24.11 és una innovació de les NPE pensada per assegurar que les autoritats penitenciàries respectin el creixent reconeixement que el Tribunal Europeu de Drets Humans ha atorgat al dret de vot dels reclusos. També en això les autoritats penitenciàries poden assumir i han d'assumir un paper facilitador, i no dificultar que els reclusos puguin votar (*Iwanczuk v. Poland*, dem. núm. 25196/94, 15/11/2001). Aquesta regla parteix de l'anterior Resolució (62)2 sobre els drets electorals, civils i socials dels reclusos estipulats en el Capítol B (§ 5): «Si la llei permet que els electors votin sense haver d'anar personalment al col·legi electoral, aquesta prerrogativa serà reconeguda als detinguts, llevat que se'ls hagi retirat el dret de vot per llei o per ordre judicial (§ 6); es proporcionaran al reclus amb dret de vot oportunitats perquè s'informi de la situació a fi d'exercir el seu dret».

La Regla 24.12 pretén aconseguir un equilibri en aquest àmbit tan controvertit de la comunicació dels reclusos. La llibertat d'expressió és la norma, però les autoritats públiques tenen el dret de restringir la llibertat d'expressió de conformitat amb l'article 10.2 del CEDH. L'ús del terme «interès públic» permet prohibir aquesta comunicació sobre altres bases que no siguin les relacionades amb problemes interiors relatius al manteniment de la protecció i la seguretat. Aquestes bases inclourien restriccions a fi de protegir la integritat de les víctimes, d'altres reclusos o del personal. Tanmateix, el terme «interès públic» s'ha d'interpretar d'una manera relativament restrictiva, a fi que no soscavi el que aquesta regla concedeix als reclusos.

Règim penitenciari

25.1 El règim previst per a tots els reclusos oferirà un programa d'activitats equilibrat.

25.2 Aquest règim permetrà que tots els reclusos passin cada dia fora de la seva cel·la tant de temps com calgui per assegurar un grau suficient d'interacció humana i social.

25.3 Aquest règim també garantirà les necessitats de benestar social dels reclusos.

25.4 Es prestarà especial atenció a les necessitats dels reclusos que hagin patit abusos físics, mentals o sexuals.

Comentari

La Regla 25 destaca que les autoritats penitenciàries no s'haurien de concentrar només en normes específiques, com ara les que fan referència a la feina, l'educació i l'exercici, sinó que haurien de revisar tot el règim penitenciari de tots els reclusos a fi de comprovar que satisfà els requisits bàsics de dignitat humana. Aquestes activitats haurien de cobrir el període d'un dia hàbil normal. És inacceptable que es tingui els reclusos a les cel·les durant 23 hores diàries, per exemple. El CPT ha posat en relleu que l'objectiu seria que les diverses activitats que facin els reclusos els permetin passar fora de les cel·les vuit hores al dia com a mínim (vegeu el 2n Informe General del CPT(CPT/Inf [92] § 47).

S'hauria de prestar especial atenció a la necessitat de mantenir actius d'altres maneres els reclusos que no treballin, com ara els reclusos que hagin arribat a l'edat de jubilació.

Aquesta regla també conté una referència específica a les necessitats de benestar dels reclusos i, per tant, preveu que les autoritats penitenciàries es preocupin perquè s'atenguin les múltiples necessitats dels reclusos quant al seu benestar, bé mitjançant els serveis propis de la presó o mitjançant organismes de protecció d'altres àmbits del sistema estatal. Es fa una referència específica a la necessitat de donar suport als reclusos, tant homes com dones, que hagin patit abusos físics, psicològics o sexuals.

Cal assenyalar també que la Regla 101 permet que els reclusos a l'espera de judici demanin accés als règims establerts per als reclusos que ja han estat condemnats.

Treball

26.1 El treball a la presó serà considerat un element positiu del règim penitenciari i en cap cas se l'imposarà com a càstig.

26.2 Les autoritats penitenciàries s'esforçaran per facilitar un treball suficient i útil.

26.3 Aquest treball permetrà, en la mesura que sigui possible, mantenir o augmentar la capacitat del reclus de guanyar-se la vida després de sortir de la presó.

26.4 D'acord amb la Regla 13, en l'assignació dels treballs no es discriminarà per qüestions de sexe.

26.5 Es proposarà un treball que inclogui formació professional als reclusos que estiguin en condicions d'aprofitar-la, especialment als joves.

26.6 En la mesura que sigui possible, els reclusos podran escollir el tipus de treball que volen realitzar, tenint en compte la disponibilitat dels treballs, una selecció professional adequada i els requisits d'ordre i disciplina.

26.7 L'organització i els mètodes de treball en les presons s'hauran d'assemblar tant com es pugui als que regeixen un treball similar fora de la presó, amb l'objectiu de preparar els reclusos per a una vida professional en condicions normals.

26.8 Encara que el fet d'obtenir un benefici econòmic del treball penitenciari pugui servir per millorar la qualitat i la importància de la formació professional, els interessos dels reclusos no s'han de subordinar a aquestes finalitats.

26.9 Les autoritats penitenciàries facilitaran el treball dels reclusos, pel seu compte o en col·laboració amb empresaris privats, tant dins com fora de la presó.

26.10 En qualsevol cas, el treball dels reclusos es remunerarà de manera equitativa.

26.11 Els reclusos podran dedicar almenys una part de la seva remuneració a la compra d'articles autoritzats destinats a ús personal i enviar-ne una altra part a la seva família.

26.12 Es podrà animar els reclusos a estalviar una part de la seva remuneració, que podran recuperar quan surtin de la presó o dedicar a altres finalitats autoritzades.

26.13 Les mesures aplicades en matèria de salut i de seguretat asseguraran una protecció eficaç dels reclusos i no podran ser menys rigoroses que les aplicades als treballadors fora de la presó.

26.14 Es prendran mesures per indemnitzar els reclusos víctimes d'accidents de treball i de malalties professionals, en condicions tan favorables com les previstes per la llei del país per als treballadors fora de la presó.

26.15 El nombre diari i setmanal màxim d'hores de treball dels reclusos es fixarà d'acord amb la legislació vigent en el món laboral exterior.

26.16 Els reclusos gaudiran com a mínim d'un dia de repòs a la setmana i de temps suficient per a activitats educatives i d'altres menes.

26.17 En la mesura que sigui possible, els reclusos que treballin estaran afiliats al règim nacional de seguretat social.

Comentari

Cal assenyalar també que la Regla 100 s'ocupa de l'activitat laboral dels reclusos a l'espera de judici i que la Regla 105 s'ocupa de l'activitat laboral dels reclusos que ja han estat condemnats. Que a la secció general hi figuri la Regla 26 representa un canvi important en comparació de la pràctica precedent, perquè històricament el treball ha estat concebut com una activitat (i obligatòria) només per als reclusos que ja han estat condemnats. Ara s'accepta de forma generalitzada que els reclusos a l'espera de judici també tenen dret a treballar. Les disposicions en la Regla 26 s'apliquen a tot tipus de treball efectuat pels reclusos, tant si es tracta de reclusos a l'espera de judici que elegeixen treballar, com de reclusos ja condemnats i que poden ser obligats a treballar.

La Regla 26.1 torna a posar en relleu que el treball dels reclusos mai no pot ser una forma de càstig. Aquesta disposició està pensada per combatre els riscos evidents d'abusos en aquest àmbit. En canvi, se n'hauria de destacar l'aspecte positiu. Les oportunitats laborals ofertes als reclusos haurien de ser rellevants per als estàndards laborals i les tècniques contemporànies, i estar organitzades per funcionar dins els sistemes de gestió i els processos de producció moderns. És important, com indica la Regla 26.4 en termes generals, que les dones tinguin accés a tot tipus d'ocupacions i no se les limiti a les feines tradicionalment considerades com de l'àmbit femení. El treball hauria de tenir una funció de desenvolupament general per a tots els reclusos: el requisit que, si és possible, els hauria de capacitar per augmentar la seva capacitat d'aprenentatge respon a la mateixa funció.

El principi de normalització, inherent en la Regla 5, és la base de moltes de les especificacions sobre la feina en la Regla 26. Per exemple, les disposicions relatives a salut i seguretat, l'horari laboral i fins i tot la participació en els sistemes nacionals de seguretat social haurien de ser un reflex de les que s'apliquen als treballadors en la societat en general. Aquest enfocament parteix de l'adoptat per la Resolució R (75)25 del Comitè de Ministres sobre treball a les presons. El mateix enfocament hauria de determinar els nivells de remuneració dels reclusos. Idealment, tots els reclusos haurien de tenir un sou que estigués relacionat amb els sous en la societat en general.

La Regla 26 també conté disposicions pensades per prevenir l'explotació del treball dels reclusos. Aquesta Regla 26.8 està pensada per assegurar que en la contribució positiva que pressuposa que el treball fa a la formació dels reclusos no hi intervinguin motius de lucre, i que no s'ignori la normalització de la vida dels reclusos a la presó.

La Regla 26.17 reconeix que tot i que el treball pot ser una part fonamental de la rutina diària dels reclusos, no se l'hauria d'exigir amb exclusió d'altres activitats. D'aquestes, s'esmenta específicament l'educació, però el contacte amb altres instàncies, com ara organismes de protecció social, per exemple, també pot ser un component essencial del règim de determinats reclusos.

Exercici físic i oci

27.1 Tots els reclusos tindran l'oportunitat, si el temps ho permet, de fer com a mínim una hora al dia d'exercici a l'aire lliure.

27.2 Quan el temps no ho permeti, es proposaran activitats alternatives als reclusos que vulguin fer exercici.

27.3 Formaran part integral del règim penitenciari les activitats organitzades per promoure la bona forma física dels reclusos mitjançant exercicis i activitats d'oci.

27.4 Les autoritats penitenciàries facilitaran aquest tipus d'activitats proporcionant les instal·lacions i els equips adequats.

27.5 Les autoritats penitenciàries s'encarregaran d'organitzar activitats especials per als reclusos que les necessitin.

27.6 Es proposaran als reclusos activitats d'oci, especialment esports, jocs, activitats culturals, entreteniments i la pràctica de l'oci actiu. En la mesura que sigui possible, es permetrà que les organitzin els reclusos mateixos.

27.7 Els reclusos estaran autoritzats a reunir-se durant les sessions d'exercici físic i amb l'objectiu de participar en activitats d'oci.

Comentari

És important destacar, com fa la Regla 27, que tots els reclusos, inclosos els sotmesos a sancions disciplinàries, necessiten fer exercici i activitats recreatives, encara que aquestes activitats no haurien de ser obligatòries. Tots els reclusos han de poder gaudir d'oportunitats de practicar exercici físic i activitats recreatives, oportunitats que no han de ser només una part dels programes de tractament i formació per als reclusos que ja han estat condemnats. Això coincideix amb les Regles Mímines de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos, que en la Regla 24 de la seva part general s'ocupen de l'exercici i l'esport. El CPT, en el 2n Informe General (CPT/Inf [92]3), § 47, destaca la importància de l'exercici per a tots els reclusos. Tots els reclusos que no fan prou exercici en la seva feina han de gaudir d'una hora diària, com a mínim, d'exercici físic. Hi hauria d'haver prou instal·lacions a l'aire lliure perquè els reclusos poguessin fer exercici físic.

La previsió d'exercici físic s'hauria de veure complementada per oportunitats recreatives, perquè la vida a la presó fos tan normal com es pugui. L'organització d'activitats esportives i recreatives és una oportunitat ideal per implicar els reclusos en un aspecte important de la seva vida a la presó i perquè desenvolupin capacitats socials i de relació interpersonal. També és una ocasió perquè els reclusos facin ús del seu dret d'associació. Aquest dret està protegit per l'article 11 del CEDH i, encara que en el context carcerari es trobi seriosament limitat per l'exigència de bon ordre, no queda totalment abolit; vegeu també el comentari a la Regla 52.3 a la Part IV.

La Regla 27.5 s'ocupa dels reclusos que necessiten exercici físic especialitzat; per exemple, pot ser que un reclus que s'ha lesionat necessiti exercicis addicionals per reforçar la musculatura.

Educació

28.1 Totes les presons intentaran oferir als reclusos programes d'ensenyament tan complets com sigui possible i que responguin a les seves necessitats individuals, tenint en compte les seves aspiracions.

28.2 Es donarà prioritat als reclusos que no sàpiguen llegir o comptar i als que no tinguin estudis elementals o de formació professional.

28.3 Cal prestar especial atenció a la formació dels reclusos joves i dels que tenen necessitats especials.

28.4 En els règims penitenciaris, la formació tindrà la mateixa consideració que el treball i els reclusos no perdran avantatges econòmics ni d'altra mena per participar en programes educatius.

28.5 Cada establiment disposarà d'una biblioteca destinada als reclusos, amb un fons que ofereixi diversitat de recursos, tant d'oci com educatius, en format imprès i en altres suports.

28.6 En la mesura que sigui possible, la biblioteca de la presó s'organitzarà amb la col·laboració de les biblioteques públiques.

28.7 En la mesura que sigui possible, la formació dels reclusos:

a) s'integrarà en el sistema educatiu i professional públic, amb la finalitat que els interessats puguin seguir fàcilment l'educació i la formació professional després de sortir de la presó; i

b) s'impartirà amb la col·laboració d'institucions educatives del món exterior.

Comentari

Aquesta regla conté previsions especials per a l'educació de tots els reclusos. La Regla 106 considera aspectes addicionals de l'educació per als reclusos que ja han estat condemnats. Les autoritats penitencières haurien de prestar especial atenció a l'educació dels reclusos joves i dels que tenen necessitats educatives especials, com ara els reclusos d'origen estranger, els reclusos amb discapacitats i d'altres. Això coincideix amb la Recomanació R(89)12 del Comitè de Ministres sobre l'educació a les presons, que s'ocupa específicament de les necessitats educatives de tots els reclusos. Aquesta regla posa en relleu la importància que les autoritats penitencières s'ocupin dels reclusos que tenen necessitats educatives especials, i d'integrar les disposicions sobre educació en el sistema educatiu de la comunitat. També és important que, quan els reclusos obtinguin diplomes oficials durant la seva estada a la presó, els certificats on constin les seves qualificacions no indiquin en quin lloc les han obtingut.

La biblioteca hauria de ser considerada com un servei per a tots els reclusos i és un recurs recreatiu important. També té una funció clau pel que fa a l'educació a la presó. Una biblioteca adequadament dotada hauria de tenir llibres en els diferents idiomes que els reclusos llegeixin. També hauria de disposar de materials jurídics, inclosos exemplars de les Regles penitenciàries europees i altres instruments similars, com també de les regulacions aplicables a la presó, perquè els reclusos els puguin consultar. Entre altres materials, la biblioteca de la presó també pot disposar d'informació en suport electrònic.

Llibertat de pensament, de consciència i de religió

29.1 Es respectarà el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió dels reclusos.

29.2 El règim penitenciari s'organitzarà, sempre que sigui possible, de manera que els reclusos puguin practicar la seva religió i les seves creences, assistir a serveis o reunions dirigides per representants de la seva religió o creença i rebre visites privades dels representants de la seva religió o creença, com també tenir publicacions relacionades amb la seva religió o creença.

29.3 No es podrà obligar cap reclús a practicar cap religió o creença en particular, ni a assistir a serveis religiosos o reunions, ni a participar en pràctiques religioses, ni a acceptar visites de representants religiosos.

Comentari

Les regles penitenciàries fins ara no havien considerat com un problema l'esfera de la religió a les presons i s'havien limitat a preveure d'una manera positiva la millor manera d'organitzar la vida religiosa a la presó. Tanmateix, en alguns països l'increment dels reclusos amb fortes conviccions religioses exigeix un enfocament més basat en els principis, com també una exigència més positiva.

La Regla 29.1 té com a objectiu reconèixer la llibertat religiosa i també la llibertat de pensament i de consciència, com estipula l'article 9 del CEDH.

La Regla 29.2 afegeix una exigència positiva a les autoritats penitenciàries en el sentit que contribueixin al respecte de les pràctiques religioses i la pràctica de les creences. Pel que fa a això, s'haurien de prendre diverses mesures.

La Regla 22 ja demana que es tinguin en compte les preferències religioses a l'hora de determinar la dieta dels reclusos. En la mesura que sigui possible, en totes les presons es proporcionaran llocs de culte i reunió als reclusos de totes les denominacions i corrents religioses. Si en una presó hi ha el nombre suficient de reclusos de la mateixa religió, s'hauria de nomenar un representant autoritzat de la religió en qüestió. Si el nombre de reclusos ho justifica i les condicions ho permeten, aquest nomenament hauria de ser a temps complet. S'hauria de permetre a aquests representants autoritzats que celebressin serveis i activitats periòdicament, i que poguessin fer visites pastorals privades als reclusos de la seva religió. No s'hauria de negar a cap reclus l'accés a un representant autoritzat de la seva religió.

La Regla 29.3 disposa mesures de protecció per assegurar que els reclusos no pateixin pressions de caire religiós. El fet que la secció general ja plantegi aquests assumptes posa en relleu el requisit que les pràctiques religioses no s'haurien de considerar principalment com a part d'un programa carcerari, sinó com un aspecte general que afecta tots els reclusos.

Informació

30.1 En el moment d'ingressar, i després tan sovint com calgui, s'informarà cada reclus per escrit i verbalment, en una llengua que entengui, del reglament de la presó, com també dels seus drets i obligacions a la presó.

30.2 Els reclusos estaran autoritzats a tenir una versió escrita de la informació que se'ls hagi proporcionat.

30.3 S'informarà el reclus dels procediments judicials en què es vegi involucrat i, en cas de condemna, se l'informarà de la durada de la seva pena i de les possibilitats de posada en llibertat anticipada.

Comentari

Aquesta regla posa en relleu la importància d'informar els reclusos, en un idioma que entenguin, dels seus drets i les seves obligacions. També s'han de prendre mesures que assegurin que se'ls mantingui degudament informats. Els reclusos no estan només interessats en les condicions materials i formals de la seva detenció, sinó també en l'evolució del seu cas i, si són condemnats, en quant temps han de complir condemna i en el seu dret a una posada en llibertat anticipada. Per aquesta raó és important que l'administració penitenciària tingui un dossier sobre aquests assumptes que els reclusos puguin consultar. Per entendre millor el tracte dels reclusos, les seves famílies haurien de tenir accés a les normes i regulacions que determinen el tracte que rebran els seus familiars.

Béns personals dels reclusos

31.1 Els objectes que els reclusos no puguin guardar amb ells en virtut del reglament interior, es deixaran sota custòdia de la presó en el moment en què hi ingressin.

31.2 Tot reclus haurà de signar un inventari dels objectes deixats sota custòdia.

31.3 Es prendran mesures per conservar aquests objectes en bon estat.

31.4 Si es considera necessari destruir un objecte, es farà constatar el fet i s'informarà el reclus del cas.

31.5 Els reclusos tindran el dret, subjecte als requisits d'higiene, ordre i seguretat, de comprar o obtenir d'altres maneres productes, inclosos aliments i begudes, a preus que no siguin anormalment superiors als de l'exterior.

31.6 Si un reclus posseeix medicaments en el moment d'ingressar, el metge decidirà què se n'ha de fer.

31.7 Si s'autoritza els reclusos a conservar amb ells algun bé, les autoritats penitenciàries prendran mesures que permetin guardar aquesta mena d'objectes amb seguretat.

Comentari

La protecció dels béns personals dels reclusos, entre d'altres diners, objectes de valor i altres efectes personals, en la pràctica pot causar dificultats, perquè els reclusos estan exposats a robatoris dels seus béns personals. La Regla 31 conté procediments detallats que cal seguir per evitar-los, des del moment de l'admissió del reclus en endavant. Aquests procediments també serveixen per protegir el personal de l'acusació que s'han apropiat indegudament de béns personals dels reclusos. La regla també preveu, subjecta a restriccions, que els reclusos puguin comprar o adquirir d'altres maneres productes que necessitin a la presó. En el cas dels aliments i les begudes, vegeu també l'obligació que tenen les autoritats de proporcionar als reclusos una nutrició adequada d'acord amb els termes de la Regla 22.

Trasllat dels reclusos

32.1 Durant el seu trasllat a una altra presó o a altres llocs, com ara el tribunal o l'hospital, s'exposarà els reclusos a la vista del públic el mínim possible i les autoritats prendran mesures per protegir-ne l'anonimat.

32.2 Estarà prohibit el transport dels reclusos en vehicles mal ventilats o mal il·luminats, o en condicions que els sotmetin a patiments físics o vexacions evitables.

32.3 El transport dels reclusos serà a càrrec de les autoritats públiques i es realitzarà sota la direcció d'aquestes.

Comentari

Els reclusos són especialment vulnerables durant els transports fora de la presó. Per tant, la Regla 32 preveu mesures de protecció. La Regla 32.3 està específicament pensada per assegurar que no s'exploti els reclusos traslladant-los segons la seva capacitat de pagar el trasllat. També preveu que les autoritats públiques siguin les responsables dels reclusos durant els transports. Es podran fer excepcions quan els reclusos decideixin involucrar-se en accions civils.

Posada en llibertat dels reclusos

33.1 El reclus serà posat en llibertat sense retards quan hagi complert la seva condemna o quan un tribunal o una altra autoritat així ho ordeni.

33.2 Es farà constar la data i l'hora de la posada en llibertat.

33.3 El reclus es beneficiarà de les ajudes que li permetin reinserir-se en la societat en ser posat en llibertat.

33.4 En el moment de la seva posada en llibertat, el reclus recuperarà els diners i les pertinences que van quedar sota custòdia, a excepció de les sumes que hagin estat retirades amb autorització, de les pertinences que hagin estat enviades a altres institucions amb autorització, o de les que hagin estat destruïdes com a resultat de mesures d'higiene.

33.5 El reclus signarà un rebut de les pertinences que se li tornin.

33.6 Quan la posada en llibertat ja estigui fixada, s'oferirà al reclus la possibilitat d'una revisió mèdica d'acord amb la Regla 42, en la data més propera possible al dia de la seva posada en llibertat.

33.7 Es prendran mesures per assegurar que cada reclus posat en llibertat disposi dels documents identificatius necessaris, i perquè rebi l'ajuda necessària per trobar allotjament i treball.

33.8 La persona posada en llibertat disposarà dels mitjans immediatament necessaris per a la seva subsistència, tindrà roba adequada a l'època de l'any, i tindrà els mitjans suficients per arribar al seu lloc de destí.

Comentari

Aquesta regla reconeix que aquest tema de la posada en llibertat no afecta només els reclusos que ja han estat condemnats. És important que els reclusos la detenció dels quals legalment no es pugui prolongar més, siguin posats en llibertat sense dilació: *Quinn v. France*, dem. núm. 18580/91, 22/03/1995. Les diverses mesures que s'han d'adoptar d'acord amb la Regla 33 han estat pensades per assegurar que tots els reclusos, també els que no han estat jutjats, rebin assistència en la transició de la presó a la vida en la comunitat.

Dones

34.1 A més de complir les disposicions d'aquestes regles específiques per a les dones, les autoritats prestaran especial atenció a les necessitats físiques, professionals, socials i psicològiques de les dones a l'hora de prendre decisions que afectin qualsevol aspecte de la seva detenció.

34.2 Es prestarà especial atenció perquè les recluses en les condicions previstes en la Regla 25.4 tinguin accés als serveis especials.

34.3 Les recluses estaran autoritzades a donar a llum fora de la presó, i en el cas que un nen neixi dins de l'establiment, les autoritats s'encarregaran de proporcionar-los l'assistència i les infraestructures necessàries.

Comentari

Aquesta regla és una nova disposició que s'ocupa del fet real que les dones recluses constitueixen una minoria en el sistema penitenciari, i que és fàcil que se les discrimini. Ha estat pensada de manera que no es limita a prohibir la discriminació negativa, sinó que també alerta les autoritats davant del fet que cal que adoptin mesures positives en aquest sentit. Aquestes mesures positives han de reconèixer, per exemple, que per causa del seu nombre reduït, en estar relativament aïllades les dones es poden trobar en una situació desfavorable i que, per tant, cal dissenyar estratègies per abordar aquest aïllament. De la mateixa manera, la disposició en la Regla 26.4 en el sentit que no hi ha d'haver discriminació per raons de sexe quant al tipus de treball que s'ofereixi a les dones s'ha de complementar amb mesures positives que assegurin que, en la pràctica, no es discrimini les dones en aquest aspecte allotjant-les en unitats petites que ofereixen menys treball o feines menys interessants.

El requisit que es doni accés a serveis especials per a recluses està especificat en els termes generals, a fi de permetre el desenvolupament creatiu de tota una sèrie de mesures positives. Tanmateix, hi ha un aspecte que destaca, com reconeix la Regla 34.2. És més probable que les dones recluses hagin patit abusos físics, psicològics o sexuals abans de l'empresonament. La Regla 25.4 subratlla les seves necessitats especials en aquests aspectes, a més de l'atenció general que cal prestar a tots els reclusos en circumstàncies semblants. També trobem un èmfasi similar sobre les necessitats de les dones en aquest aspecte en la Regla 30.b de la Recomanació R(2003)23 sobre la gestió, per part de les autoritats penitenciàries, dels reclusos sentenciats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues.

És important reconèixer que les necessitats específiques de les dones abasten tot un ventall d'aspectes i que no se les hauria de considerar com un problema principalment mèdic. També per aquesta raó, les disposicions referents a l'embaràs i el part, i les instal·lacions per a pares amb fills a la presó, es treuen del context mèdic i s'inclouen en aquesta regla i en la següent. Quan es porta les dones a centres externs, se les ha de tractar amb dignitat. Per exemple, no és acceptable que pareixin emmanillades a un llit o un altre moble.

Menors

35.1 Quant als menors de divuit anys que estiguin detinguts excepcionalment en una presó per a adults, les autoritats vetllaran perquè puguin accedir no només als serveis oferts a tots els reclusos, sinó també als serveis socials, psicològics i educatius, i a atenció religiosa i programes recreatius semblants als que tenen els menors en el món exterior.

35.2 Els reclusos menors d'edat que es trobin en edat d'escolarització obligatòria tindran accés a l'escolarització.

35.3 S'atorgarà ajuda addicional als menors posats en llibertat.

35.4 Els reclusos menors d'edat que es trobin en una presó residiran en una zona separada de la zona per als adults, llevat que això sigui contrari a l'interès del menor.

Comentari

Aquesta regla està pensada, en primer lloc, per mantenir els menors fora de les presons, que estan considerades institucions per a la detenció d'adults. Estan considerats menors tots els joves de menys de 18 anys, de conformitat amb l'article 1 de la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de la Infància.

Les Regles penitenciàries europees en conjunt han estat pensades per ocupar-se principalment de la forma de detenció dels adults empresonats. Nogensmenys, les regles incorporen al seu àmbit d'aplicació els menors detinguts en presó preventiva o que compleixen condemna en una institució. Per tant, les regles són aplicables a la protecció d'aquests menors empresonats. Això és important, perquè hi segueix havent menors detinguts en presons «ordinàries», encara que estigui àmpliament reconegut que aquesta pràctica no és desitjable. A més, aquestes regles, encara que destinades als adults, poden oferir indicacions generals útils sobre les normes mínimes que també s'haurien d'aplicar als menors en altres institucions.

Com que els menors constitueixen un grup excepcionalment vulnerable, les autoritats penitenciàries s'haurien d'assegurar que els règims previstos per als menors detinguts seguissin els principis rellevants establerts en la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de la Infància i en la Recomanació R(87)20 sobre reaccions socials davant la delinqüència juvenil. S'hauria de prestar especial atenció a:

- protegir-los de tota forma d'amenaça, violència o abús sexual;
- proporcionar-los una educació i una escolarització adequades;
- ajudar-los a mantenir el contacte amb la seva família;
- proporcionar-los suport i guia per al desenvolupament emocional; i
- oferir-los activitats esportives i de lleure apropiades.

Aquests requisits estan establerts en la Recomanació R(2003)23, § 32, sobre la gestió per part de les administracions penitenciàries dels reclusos condemnats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues, i se'ls hauria d'aplicar a tots els menors.

En les normes especialitzades es poden trobar més mesures de protecció per als menors, com ara en les Regles Mímines de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors i les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat (les anomenades Regles de l'Havana, adoptades en la Resolució 45/113 de l'Assemblea General de 14 de desembre de 1990). La Regla 35.3 també hi fa referència de manera indirecta.

La Regla 35.4 estableix el principi general que els menors detinguts haurien d'estar separats dels adults. Permet fer una excepció en l'interès superior del menor. Tanmateix, en la pràctica normalment seria en l'interès superior del menor detingut estar separat dels adults. En els casos rars en què no sigui així, com ara quan hi ha pocs menors en el sistema penitenciari, s'hauria de tenir molta cura i prendre mesures que garantissin que els menors no estan en perill de patir abusos per part dels reclusos adults (tot això s'explica més en les Regles Mímines de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors (Regla 26.3), les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat (Regla 29) i el 12è Informe General del CPT (CPT/Inf [99]12, § 25).

Nens

36.1 Els nens es podran estar a la presó només amb un dels seus progenitors si això és per al benestar del nen. No se'ls tractarà com a reclusos.

36.2 Quan s'autoritzi els nens a estar a la presó amb un progenitor, es prendran mesures especials per disposar d'una guarderia dotada de personal qualificat on els nens es puguin quedar quan el progenitor participi en activitats a les quals els nens no puguin assistir.

36.3 Hi haurà condicions especials d'allotjament per atendre el benestar dels nens.

Comentari

El tema de si s'hauria de permetre que els nens visquessin a la presó amb el seu pare o la seva mare i, si es permet, durant quant de temps, és enutjós. Idealment, no s'hauria d'empresonar els pares de nens, però això no sempre és possible. La solució adoptada aquí és posar en relleu que el factor determinant hauria de ser l'interès superior del nen. Tanmateix, s'hauria de reconèixer l'autoritat parental de la mare, si no l'hi ha estat retirada; com també s'hauria de reconèixer la del pare. Cal subratllar que, si els nens viuen a la presó, no se'ls ha de considerar reclusos. Conserven tots els drets dels nens en la societat lliure.

La regla no estableix cap límit màxim d'edat que especifiqui a quina edat els nens han d'abandonar la presó. Hi ha diferències culturals considerables pel que fa a quin hauria de ser aquest límit. A més, les necessitats dels nens individuals varien molt, i pot ser en l'interès superior d'un nen determinat que se'l tingui amb el seu pare o mare a la presó durant més temps que el que estableixi la regla.

Estrangers

37.1 S'informarà sense dilació els reclusos procedents d'un país estranger del seu dret de posar-se en contacte amb els seus representants diplomàtics o consulars i de disposar de mitjans raonables per establir aquesta comunicació.

37.2 Els reclusos procedents d'estats que no tinguin representants diplomàtics o consulars al país, així com els refugiats i els apàtrides, disposaran de les mateixes facilitats i estaran autoritzats a dirigir-se al representant diplomàtic de l'Estat encarregat dels seus interessos o a qualsevol altra autoritat nacional o internacional la missió de la qual sigui protegir els interessos en qüestió.

37.3 A fi d'ajudar els reclusos estrangers que puguin tenir necessitats especials, les autoritats penitenciàries cooperaran estretament amb els representants diplomàtics o consulars.

37.4 Es proporcionarà als reclusos estrangers informació específica sobre assistència jurídica.

37.5 S'informarà els reclusos estrangers de la possibilitat de complir les seves penes en altres països.

Comentari

Aquesta regla reflecteix la importància creixent dels temes que afecten els estrangers en presons europees en incorporar-los a una regla específica. S'aplica tant als reclusos a l'espera de judici com als que ja han estat condemnats. Segueix de prop la Regla 38 de les Regles Mínimes de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos i s'ajusta al Conveni de Viena sobre relacions diplomàtiques. El principi subjacent és que els estrangers poden tenir una necessitat especial d'assistència quan l'Estat que exerceix la facultat d'empresonar-los no és el seu. Aquesta assistència l'han de proporcionar els representants dels seus països. El personal penitenciari també hauria de tenir

en compte que pot ser que els reclusos tinguin el dret que se'ls traslladi per virtut del Conveni del Consell d'Europa sobre el trasllat de persones condemnades o per virtut de convenis bilaterals, i hauria d'informar els reclusos d'aquesta possibilitat. Vegeu R(2003)23, § 5, sobre la gestió per part de l'administració penitenciària dels condemnats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues.

La Regla 37.3 reconeix que els reclusos estrangers poden tenir altres necessitats especials. En alguns països aquests reclusos també poden rebre visites de representants d'organitzacions que s'ocupen del benestar dels reclusos estrangers. La Recomanació R (84)12 sobre reclusos estrangers conté regles més detallades sobre com ocupar-se de les seves necessitats.

Minories ètniques o lingüístiques

38.1 Es prendran les mesures necessàries per satisfer les necessitats dels reclusos que formin part de minories ètniques o lingüístiques.

38.2 En la mesura que sigui possible, es permetrà que es mantinguin a la presó les pràctiques culturals de grups diferents.

38.3 Les necessitats lingüístiques seran cobertes per intèrprets competents i es lliurarà material informatiu redactat en les llengües que s'utilitzin a la presó.

Comentari

Que Europa tingui una població carcerària cada vegada més diversa significa que cal una nova regla que assegurï que es presti especial atenció a les necessitats de les minories ètniques i lingüístiques. La Regla 38 estableix aquesta proposta en termes generals. El personal penitenciari ha de ser sensible a les pràctiques culturals dels diversos grups, a fi d'evitar malentesos.

Part III

Salut

Assistència mèdica

39. Les autoritats penitenciàries protegiran la salut de tots els reclusos al seu càrrec.

Comentari

Aquesta regla és nova i es fonamenta en l'article 12 del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, que estableix «el dret de totes les persones a gaudir del grau més alt possible de salut física i psíquica». Juntament amb aquest dret fonamental, que s'aplica a totes les persones, els reclusos tenen mesures de protecció addicionals com a resultat de la seva situació. Quan un Estat priva persones de la seva llibertat assumeix la responsabilitat d'ocupar-se de la seva salut tant en termes de les condicions sota les quals les reclourà com del tractament individual que pot ser necessari. Les administracions penitenciàries tenen la responsabilitat no només d'assegurar que tots els reclusos tinguin un accés efectiu a l'assistència mèdica, sinó també d'establir condicions que fomentin el benestar tant dels reclusos com del personal penitenciari. Els reclusos no haurien d'abandonar la presó en un estat pitjor que l'estat en què hi van ingressar. Això s'aplica a tots els aspectes de la vida a la presó, però especialment a l'assistència mèdica.

La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres als estats membres sobre els aspectes ètics i d'organització de l'assistència mèdica a la presó, i també el CPT, i particularment el seu 3r Informe General (CPT/Inf [93] 12), reforcen aquest principi. També hi ha un cos creixent de jurisprudència procedent del Tribunal Europeu de Drets Humans que confirma l'obligació dels estats de protegir la salut dels reclusos al seu càrrec.

Organització de l'assistència mèdica a la presó

40.1 Els serveis mèdics prestats a la presó s'organitzaran en estreta relació amb l'administració general del servei de salut de la comunitat o del país.

40.2 Les polítiques de salut a la presó seran compatibles amb la política nacional de salut pública i hi estaran integrades.

40.3 Els reclusos tindran accés als serveis de salut disponibles al país sense cap tipus de discriminació per causa de la seva situació jurídica.

40.4 Els serveis mèdics de la presó tindran la funció de detectar i tractar les deficiències i les malalties mentals i físiques que pateixin els reclusos.

40.5 Amb aquesta finalitat, els reclusos tindran el dret d'accedir als serveis mèdics, quirúrgics i psiquiàtrics que puguin necessitar, inclosos els disponibles en l'entorn lliure.

Comentari

La manera més efectiva d'aplicar la Regla 40 és que l'autoritat nacional sanitària també sigui la responsable de proporcionar l'assistència mèdica a les presons, com és el cas en diversos països europeus. Si aquest no és el cas, llavors hi hauria d'haver la relació més estreta possible entre els proveïdors d'assistència mèdica dins les presons i els proveïdors d'assistència mèdica fora de les presons. Això no només permetrà la continuïtat dels tractaments sinó que també permetrà que els reclusos i el personal es beneficiïn de desenvolupaments de més abast referents a tractaments, normes professionals i formació.

La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres estipula que «la política sanitària en el mitjà carcerari hauria d'estar integrada i ser compatible amb la política sanitària nacional». A més de ser en l'interès superior dels reclusos, això també és en l'interès de la població en general, especialment pel que fa a les polítiques relatives a malalties infeccioses que es poden estendre des de la presó a la comunitat en general.

El dret dels reclusos a l'accés als serveis de salut del país queda confirmat pel Principi 9 dels Principis Bàsics de les Nacions Unides per al tracte dels detinguts. L'informe General del CPT també insisteix molt en el dret dels reclusos a una assistència sanitària igualitària. També és un principi important que els reclusos haurien de tenir accés a assistència mèdica gratuïta (Principi 24 del Cos de principis de les Nacions Unides per a la protecció de totes les persones sotmeses a qualsevol forma de detenció o presó). Una sèrie de països tenen moltes dificultats per proporcionar assistència sanitària de bona qualitat a la població en general. Fins i tot en aquestes circumstàncies, els reclusos tenen dret a la millor assistència mèdica possible i sense haver de pagar. El CPT ha establert que fins i tot en èpoques de grans dificultats econòmiques res no pot eximir l'Estat de la seva responsabilitat d'ocupar-se de les necessitats vitals dels qui ha privat de llibertat. Ha deixat clar que les necessitats vitals inclouen subministraments mèdics suficients i apropiats (vegeu, per exemple, l'Informe sobre Moldàvia CPT/Inf [2002] 11).

No hi ha res en aquestes regles que impedeixi que l'Estat permeti que els reclusos consultin el seu propi metge a compte dels reclusos.

Personal mèdic i sanitari

41.1 Totes les presons disposaran, com a mínim, dels serveis d'un metge de medicina general.

41.2 Es prendran mesures per assegurar en tot moment que un metge qualificat intervingui ràpidament en cas d'urgència.

41.3 Un metge a temps parcial visitarà regularment les presons que no tinguin un metge a jornada completa.

41.4 Totes les presons disposaran de personal amb formació mèdica apropiada.

41.5 Tots els reclusos tindran accés als serveis de dentistes i d'oftalmòlegs qualificats.

Comentari

Un requisit bàsic per assegurar que els reclusos tinguin accés a assistència mèdica sempre que la necessitin és que hi hauria d'haver un metge contractat en cada presó. Aquest metge hauria d'estar plenament qualificat. A les presons grans, s'hauria de contractar a temps complet un nombre suficient de metges. En tota circumstància, sempre hi hauria d'haver un metge disponible per ocupar-se dels problemes de salut urgents. La Recomanació R(98)7 del comitè de Ministres confirma aquest requisit.

A més dels metges, hi hauria d'haver altre personal sanitari convenientment qualificat. En alguns països de l'Est, membres de personal paramèdic (a vegades anomenats *feldshers*) sota la direcció d'un metge també s'ocupen de l'assistència i l'atenció mèdiques. Un altre grup important serà el dels infermers i infermeres adequadament qualificats. El 1998, el Consell Internacional d'Infermeres publicà una declaració on deia, entre altres coses, que les associacions nacionals d'infermeres haurien de proporcionar accés a assessorament, consell i suport confidencial a les infermeres de presons. (*The Nurse's Role in the Care of Prisoners and Detainees*, International Council of Nurses, 1998).

En el tracte amb els reclusos, els metges haurien d'aplicar els mateixos principis i normes professionals que aplicarien en treballar fora de la presó. Aquest principi va ser confirmat pel Consell Internacional de Serveis Mèdics Penitenciaris quan va acceptar el Jurament d'Atenes:

«Nosaltres, els professionals de la salut que treballem en entorns penitenciaris, reunits a Atenes el 10 de setembre de 1979, per aquest document prometem, de conformitat amb l'esperit del jurament hipocràtic, que ens esforçarem a proporcionar la millor assistència sanitària possible a les persones recloses en presons pel motiu que sigui, sense cap perjudici i en el marc de la nostra respectiva ètica professional.»

Aquest també és un requisit del primer dels Principis d'Ètica Mèdica de les Nacions Unides aplicables a la funció del personal sanitari, i especialment dels metges, en la protecció dels reclusos i detinguts contra la tortura i altres tractes o càstigs cruels, inhumans o degradants.

Deures del metge

42.1 El metge, o un infermer qualificat sota la responsabilitat del primer, visitarà com més aviat millor cada reclus quan ingressi a la presó, i l'examinarà, llevat que sigui clarament innecessari.

42.2 El metge, o un infermer qualificat sota la responsabilitat del primer, examinarà els reclusos, si així ho sol·liciten, abans que se'ls posi en llibertat i, si no, examinarà els reclusos tan sovint com calgui.

42.3 Quan examini un reclus, el metge, o l'infermer qualificat sota la responsabilitat del primer, prestarà especial atenció:

- a) al respecte dels principis generals del secret mèdic;
- b) al diagnòstic de les malalties psíquiques o mentals i a les mesures necessàries per al seu tractament i perquè es pugui continuar un tractament mèdic prèviament existent;
- c) a la consignació i la posada en coneixement de les autoritats competents de tot senyal o indicatiu que porti a pensar que els reclusos han estat tractats amb violència;
- d) als símptomes resultat de l'abús de drogues, fàrmacs o alcohol;
- e) a la identificació de quadres psicològics de tensió provocats per la privació de llibertat;
- f) a l'aïllament dels reclusos sospitosos de patir malalties infeccioses o contagioses, en el període d'infecció, i a proporcionar-los un tractament adequat;
- g) a no aïllar els reclusos pel sol fet de ser seropositius;
- h) a la identificació de problemes de salut física o mental que puguin obstaculitzar la reinserció de l'interessat després de la seva posada en llibertat;
- i) a la determinació de la capacitat de l'interessat per treballar i fer exercici; i
- j) a la conclusió d'acords amb organismes del món exterior perquè el reclus pugui seguir els tractaments psiquiàtrics o mèdics que li són indispensables després de la seva posada en llibertat, si el reclus hi està d'acord.

Comentari

D'acord amb la Recomanació R(98)7 sobre els aspectes ètics i d'organització de l'assistència sanitària a la presó, la idea subjacent a les obligacions dels metges que treballen a les presons és que haurien de donar una assistència i un assessorament mèdics apropiats a tots els reclusos dels quals són mèdicament responsables. A més, les seves avaluacions clíniques de la salut dels reclusos s'hauran de regir només per criteris mèdics. La Regla 42 deixa clar que la tasca dels metges comença en el moment mateix que una persona ingressa en la presó. Hi ha diverses raons importants per les quals s'hauria d'examinar els reclusos en el moment de la seva arribada a la presó. Aquesta revisió mèdica haurà de:

- permetre que el personal mèdic identifiqui qualsevol problema de salut preexistent i s'asseguri que el tractament aplicat sigui l'apropiat;
- permetre que es proporcioni el suport adequat a les persones que puguin patir els efectes de la síndrome d'abstinència causada per la retirada de drogues;
- ajudar a identificar rastres de violència prolongada abans de l'ingrés de la persona a la presó; i
- permetre que personal qualificat avalui l'estat mental dels reclusos i que es pugui donar el suport adequat als reclusos propensos a autolesionarse.

L'examen mèdic només es considerarà clarament innecessari quan no l'exigeixin ni l'estat de salut del reclus ni els requisits de salut pública. Qualsevol lesió que es descobreixi s'hauria de comunicar a les autoritats pertinents.

Després d'aquesta revisió inicial, el metge hauria de visitar tots els reclusos sempre que el seu estat de salut ho requereixi. Això és particularment important pel que fa als reclusos que pateixen malalties mentals o trastorns psíquics, que estan experimentant la síndrome d'abstinència causada per la manca de drogues o d'alcohol, o que pateixen un estrès especial resultat de l'empresonament. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres s'ocupa extensament de l'assistència als reclusos amb problemes derivats de les drogues i l'alcohol i crida l'atenció sobre les recomanacions del Grup de Cooperació del Consell d'Europa per combatre l'abús d'estupefaents i el tràfic il·legal de drogues (el Grup Pompidou). En una sentència d'abril de 2003 (*McGlinchey a.o. vs. United Kingdom*, dem. núm. 50390/99, 29/04/2003), el Tribunal Europeu de Drets Humans va determinar que s'havia produït una violació de l'article 3 del CEDH relatiu al tractament mèdic d'un addicte a l'heroïna que va morir mentre estava detingut.

En diversos països europeus hi ha una preocupació real per la propagació de malalties infeccioses, com ara la tuberculosi. Això és una amenaça a la salut dels reclusos i del personal penitenciari, i també a la de la comunitat en general. Aquest fet ha estat reconegut pels caps de govern dels estats del mar Bàltic, que van emetre una declaració conjunta el juny de 2002 en la qual s'advertia que «Les presons superpoblades amb interns infectats i males condicions higièniques i sanitàries són una amenaça important en l'àmbit de les malalties infeccioses en la regió». Els metges que treballen a les presons han d'estar especialment alerta quan examinen persones que acaben d'ingressar a la presó, a fi d'identificar les que tenen una malaltia contagiosa. Quan es donen situacions de superpoblació o mala higiene, també cal que hi hagi un programa de revisions periòdiques. En aquestes situacions hi hauria d'haver un programa de tractament dels reclusos que tenen aquesta mena de malalties. En un dels seus informes sobre països, el CPT assenyala el subministrament inapropiat de medicaments contra la tuberculosi, que és important perquè l'administració esporàdica d'aquests medicaments pot portar a l'aparició d'una tuberculosi multiresistent, i invoca el principi que les autoritats penitenciàries tenen una obligació clara de proporcionar un subministrament constant de medicaments (Informe al Govern de Letònia CPT/Inf [2001] 27). Quan sigui necessari per raons clíniques, també s'hauran de adoptar mesures per aïllar els reclusos, pel seu propi bé i per la seguretat d'altres persones. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres proposa que s'ofereixi als reclusos i al personal penitenciari la vacuna contra l'hepatitis B.

En els darrers anys s'ha detectat que un nombre creixent de reclusos són portadors de l'VIH. En alguns països, la pràctica ha estat aïllar automàticament aquests reclusos. No hi ha cap justificació mèdica per fer-ho i aquesta pràctica s'hauria de desaprovar. Es fa referència a les regles contingudes en la Recomanació R(93)6 del Comitè de Ministres als estats membres sobre els aspectes penitenciaris i criminològics del control a les presons de les malalties contagioses, entre altres la sida i altres problemes relacionats. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres reforça aquest punt i també subratlla que només s'haurien de portar a terme proves d'VIH amb el consentiment del reclús afectat i que haurien de ser anònimes.

Les directrius de l'Organització Mundial de la Salut (*Directrius de l'OMS sobre l'VIH i la sida a les presons*, Ginebra 1993) deixa absolutament clar que les proves d'VIH no haurien de ser obligatòries i que no s'hauria d'aïllar els reclusos infectats dels altres reclusos, llevat que estiguin malalts i necessitin assistència mèdica especialitzada.

La Regla 42.2 disposa que si es posa en llibertat un reclus abans que hagi acabat el seu tractament, és important que el metge estigui en contacte amb els serveis mèdics de la comunitat a fi que la persona pugui continuar el tractament després de la posada en llibertat. Això és particularment important quan la persona posada en llibertat està afectada d'una malaltia contagiosa, com ara la tuberculosi, o quan una malaltia física o mental podria impedir que es reinserís satisfactòriament en la societat.

43.1 El metge s'encarregarà de vigilar la salut física i mental dels reclusos i de visitar, en les condicions i amb una freqüència similars a les habituals al món exterior, els reclusos malalts, els qui declarin que estan malalts o ferits, i els qui requereixin una atenció especial.

43.2 El metge, o un infermer qualificat sota la responsabilitat del primer, prestarà especial atenció a la salut dels reclusos en condicions d'incomunicació, els visitarà diàriament i, quan ho sol·licitin els reclusos o el personal penitenciari, els proporcionarà assistència mèdica ràpida tractament.

43.3 El metge presentarà un informe al director cada vegada que consideri que la salut física o mental d'un reclus corre un risc greu com a conseqüència de la prolongació de la detenció o amb motiu de qualsevol condició de la detenció, inclosa la incomunicació.

Comentari

Aquesta regla implica que els reclusos individuals tinguin dret a l'accés, periòdic i confidencial, als nivells apropiats de consulta mèdica i que siguin com a mínim equivalents als que hi ha disponibles en la societat civil. Les condicions sota les quals s'entrevisti els reclusos sobre la seva salut haurien de ser equivalents a les existents en la pràctica mèdica civil. Sempre que sigui possible, s'haurien de desenvolupar en una consulta convenientment equipada. És inacceptable que la consulta tingui lloc per grups de reclusos o en presència d'altres reclusos o de personal que no sigui el personal mèdic. Durant les revisions mèdiques no s'emmanillarà els reclusos ni se'ls aïllarà físicament del metge.

Si un reclus ha de lliurar a altres membres de personal una sol·licitud d'accés a un metge, en cap circumstància se li hauria d'exigir que revelés a aquests altres membres de personal els seus motius per sol·licitar una visita mèdica. El procés per sol·licitar una consulta amb el metge s'hauria d'explicar clarament als reclusos en el moment que ingressen a la presó.

Els historials mèdics dels reclusos haurien d'estar sota el control del metge i no se'ls hauria de revelar sense autorització prèvia per escrit del reclus. En alguns països els serveis mèdics penitenciaris estan sota la jurisdicció del servei de salut civil. A més dels beneficiaris esmentats més amunt en «El dret a l'assistència mèdica», aquestes disposicions també haurien de contribuir a establir clarament que els historials mèdics no formen part dels expedients carceraris generals.

El tractament prescrit com a resultat d'una visita i un diagnòstic hauria de respondre a l'interès superior del reclus. Les decisions i els tractaments mèdics s'haurien de fonamentar en les necessitats de cada reclus, i no en les necessitats de l'administració penitenciària. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres subratlla que els reclusos haurien de donar el seu consentiment informat abans que es portés a terme cap examen o tractament mèdic, com també estipula el 3r Informe General del CPT.

La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres esmenta la necessitat de prestar especial atenció a les necessitats dels reclusos amb discapacitats físiques i de disposar d'instal·lacions per atendre'ls en condicions similars a les de l'entorn exterior. En una sentència de juliol de 2001 (*Price v. United Kingdom* [33394/96]) el Tribunal Europeu de Drets Humans determinà que hi havia hagut una violació de l'article 3 del CEDH respecte del tracte rebut a la presó per una persona greument discapacitada, tot i que no va trobar cap evidència que les autoritats penitencières haguessin tingut la intenció d'humiliar o degradar aquella persona.

Una conseqüència de l'allargament de les condemnes en algunes jurisdiccions és que les administracions penitencières han de respondre a les necessitats de nombres cada vegada més grans de reclusos en edat avançada. En alguns països la tendència recent a imposar cadenes perpètuas o condemnes llargues ha portat a un increment important dels reclusos que es faran vells a la presó. Les administracions penitencières hauran de tenir especialment en compte els diferents problemes, tant socials com mèdics, d'aquest grup de reclusos. Pot ser que això exigeixi la previsió de tot un ventall d'instal·lacions per abordar els problemes derivats de la manca de mobilitat o del començament de la deterioració mental.

S'aplicaran consideracions especials als reclusos amb una malaltia terminal i s'haurà de prendre una decisió sobre si s'hauria de posar aquests reclusos en llibertat abans del compliment de tota la condemna. Tota diagnosi efectuada i tot assessorament prestat pel personal mèdic de la presó haurien d'estar basats en una opinió professional i en l'interès superior del reclus. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres indica que la decisió sobre el moment en què aquests pacients haurien de ser traslladats a un hospital extern s'hauria de prendre sobre la base d'un punt de vista mèdic. En una sentència de novembre

de 2002 (*Mouisel v. France*, dem. núm. 67263/01, 14/11/2002) el Tribunal Europeu de Drets Humans considerà que hi havia hagut una violació de l'article 3 del CEDH en el tractament mèdic d'un reclus que patia una malaltia terminal. Va assenyalar que hi havia una obligació positiva de l'Estat d'oferir un tractament mèdic adequat i criticà el fet que el reclus havia estat emmanillat al llit de l'hospital. En un altre cas, d'octubre de 2003 (*Hénaf v. France*, 55524/00) el Tribunal considerà que hi havia hagut una violació de l'article 3 del CEDH en el tractament d'un reclus malalt que havia estat encadenat al llit de l'hospital.

La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres fa referència al tracte dels reclusos en vaga de fam. Posa en relleu que l'avaluació mèdica del reclus en vaga de fam només s'hauria de portar a terme amb el seu consentiment explícit, llevat del cas que presenti un trastorn mental greu que exigeixi que se'l traslladi a un servei psiquiàtric. S'hauria de donar a aquests pacients una explicació exhaustiva dels possibles efectes perniciosos de la seva acció en la seva salut a llarg termini. Tota acció empresa pel metge haurà de ser de conformitat amb la legislació nacional i les normes professionals.

Ni els metges ni el personal sanitari qualificat haurien d'estar obligats a declarar que els reclusos estan prou bé perquè se'ls sotmeti a un càstig, però sí que poden advertir les autoritats penitenciàries dels riscos que determinades mesures poden representar per a la salut dels reclusos. Haurien d'estar particularment obligats en el cas dels reclusos que es troben en aïllament per la raó que sigui: a efectes disciplinaris, com a resultat de la seva «perillositat» o el seu comportament «conflictiu», pel bé d'una investigació judicial, o perquè ells mateixos ho han sol·licitat. D'acord amb la pràctica establerta (vegeu, per exemple, la Regla 32.3 de les Regles Mínimes de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos), s'hauria de visitar diàriament aquests reclusos. Aquestes visites no podran ser interpretades de cap manera com una acceptació o una legitimitat d'una decisió de sotmetre un reclus a aïllament o de mantenir-lo en una cel·la d'aïllament. A més, els metges i el personal sanitari qualificat haurien de respondre immediatament a les sol·licituds de tractament efectuades pels reclusos que es troben en aquesta situació o pel personal penitenciari, com disposa la Recomanació R(98)7, § 66, sobre aspectes ètics i d'organització de l'assistència mèdica a la presó.

44. El metge o una autoritat competent inspeccionarà amb regularitat, o recollirà informació per altres mitjans i assessorarà el director sobre:

- a) la quantitat, la qualitat, la preparació i la distribució dels aliments i de l'aigua;
- b) la higiene i la netedat de la presó i dels reclusos;

c) les instal·lacions sanitàries, la calefacció, la il·luminació i la ventilació de la presó; i

d) la idoneïtat i la netedat de la roba dels reclusos i la roba de llit.

45.1 El director tindrà en compte els informes i consells del metge o de l'autoritat competent esmentats en les Regles 43 i 44 i, si aprova les recomanacions formulades, immediatament prendrà mesures per aplicar-les.

45.2 Si les recomanacions formulades pel metge escapen de la competència del director o si aquest no hi està d'acord, el director enviarà un informe amb la seva opinió i amb les recomanacions del metge a una autoritat superior.

Comentari

Aquestes dues regles s'ocupen de les obligacions dels metges d'examinar les condicions de detenció i assessorar en aquest sentit. Les condicions en les quals es mantingui els reclusos tindran un impacte important en la seva salut i el seu benestar. Per tant, a fi de complir les seves responsabilitats, les administracions penitenciàries haurien de garantir unes condicions adequades en tots els àmbits que puguin afectar la salut i la higiene dels reclusos. Les condicions físiques de l'allotjament, l'alimentació, i les mesures relatives a higiene i instal·lacions sanitàries haurien d'estar pensades de manera que ajudessin els qui estan malalts a recuperar-se i que evitessin que les malalties contagies-sin els qui estan sans. El metge té una funció important pel que fa a controlar que l'administració penitenciària compleixi les seves obligacions en aquest sentit. Quan aquest no sigui el cas, el metge hauria de cridar l'atenció de les autoritats penitenciàries. La Recomanació R(98)7 del Comitè de Ministres assen-yala que el ministeri responsable de la salut té una funció a desenvolupar en l'avaluació de la higiene en l'entorn penitenciari.

Prestacions sanitàries

46.1 Els reclusos malalts que necessitin una assistència mèdica especial que no se'ls pugui oferir a la presó seran traslladats a altres establiments especialitzats o a hospitals civils.

46.2 Les presons que disposin d'instal·lacions hospitalàries pròpies vetllaran perquè estiguin degudament ateses i equipades per oferir als reclusos l'atenció i els tractaments apropiats.

Comentari

Aquesta regla preveu que l'administració penitenciària s'asseguri de disposar, a més d'instal·lacions per a l'assistència mèdica general, dental i psiquiàtrica, de mesures establertes apropiades per proporcionar atenció especialitzada i assistència en un entorn hospitalari. Això exigirà una estreta relació entre els serveis mèdics i els serveis penitenciaris en la societat, perquè és poc probable que els serveis mèdics penitenciaris mateixos siguin capaços d'establir mesures adequades per a tot l'ampli ventall d'especialitats. En planificar l'assistència especialitzada s'hauria de prestar particular atenció a les necessitats dels grups vulnerables, constituïts especialment per dones recluses i reclusos en edat avançada.

L'accés a centres especialitzats sovint pot requerir que es traslladi el reclus a un altre lloc. Les administracions penitencieres s'hauran d'assegurar que les disposicions per a l'escorta dels reclusos siguin adequades i no portin a retards en el tractament ni causin una ansietat addicional als reclusos. Les condicions en les quals els reclusos siguin transportats hauran de ser les adequades al seu estat de salut.

Salut mental

47.1 Per a l'observació i el tractament de reclusos amb trastorns mentals o anomalies que no encaixin en la definició de la Regla 12 hi haurà presons o seccions especialitzades sota control mèdic.

47.2 El servei mèdic en l'entorn penitenciar segurament assegurarà el tractament psiquiàtric de tots els reclusos que requereixin teràpia i prestarà especial atenció a la prevenció del suïcidi.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa dels aspectes de salut mental. Les condicions d'emprisonament poden tenir impactes greus en el benestar psíquic dels reclusos. Les administracions penitencieres haurien de procurar reduir l'abast d'aquests impactes i també haurien d'establir procediments per controlar-ne els efectes en determinats reclusos. S'haurien d'adoptar mesures per identificar quins reclusos corren perill de suïcidar-se o autolesionar-se. El personal hauria d'estar apropiadament format per poder reconèixer els senyals d'actes potencials d'autolesió. Els reclusos amb una diagnòsi de malaltia mental no haurien de ser internats en una presó, sinó que haurien de ser traslladats a un centre psiquiàtric convenientment equipat. En una sentència d'abril de 2001 (*Keenan v. United Kingdom*, dem. núm. 27229/95, 03/04/2001), el Tribunal Europeu de Drets

Humans considerà que s'havia violat l'article 3 del CEDH en el cas d'un reclus que s'havia suïcidat, per la manca de registres mèdics, la manca de control psiquiàtric, i la imposició d'un aïllament incompatible amb el tracte d'una persona malalta mental. En el seu 3r informe General, el CPT afirmà que la prevenció del suïcidi és un assumpte que pertany a l'àmbit del servei d'assistència mèdica de les presons. Hauria de garantir una sensibilització davant d'aquest problema al si de les institucions penitenciàries i l'aplicació de procediments apropiats.

L'article 35.a de la Recomanació R(2004)10 del Comitè de Ministres als estats membres sobre la protecció dels drets humans i la dignitat de les persones amb trastorns mentals diu que les persones amb trastorns mentals no haurien d'estar discriminades en les institucions penitenciàries. En particular, en el cas de l'assistència mèdica s'hauria de respectar el principi d'igualtat en el tracte dins i fora de les institucions penitenciàries. S'hauria de traslladar els reclusos de la institució penitenciària a un hospital si les seves necessitats mèdiques ho exigeixen. Hi hauria d'haver opcions terapèutiques apropiades a disposició de les persones amb trastorns mentals internades en institucions penitenciàries. En les institucions penitenciàries no s'hauria de produir el tractament no voluntari del pacient que pateix un trastorn mental, amb l'excepció de les unitats hospitalàries o les unitats mèdiques apropiades per al tractament del trastorn mental. Un sistema independent hauria de controlar el tractament i l'assistència proporcionats a les persones amb trastorns mentals en les institucions penitenciàries.

Altres qüestions

48.1 No se sotmetrà els reclusos a experiments sense el seu consentiment.

48.2 Estaran prohibits els experiments que puguin causar als reclusos lesions físiques, desequilibri mental o altres tipus de danys per a la salut.

Comentari

El 3r Informe General del CPT posa en relleu la necessitat d'un «enfocament molt cautelós» quan es plantegi alguna qüestió relacionada amb la recerca mèdica amb reclusos, per causa de la dificultat d'estar segurs que els aspectes relatius al consentiment no es veuen afectats pel fet de l'empresonament. S'haurien de respectar totes les normes internacionals i nacionals vigents referents a normes ètiques per a l'experimentació amb humans.

Part IV

Bon ordre

Enfocament general

49. Es mantindrà l'ordre a la presó tenint en compte els requisits de seguretat i de disciplina, però al mateix temps s'asseguraran als reclusos unes condicions de vida que respectin la seva dignitat humana i se'ls oferirà un programa complet d'activitats, d'acord amb la Regla 25.

Comentari

Pel que fa a la Regla 49, potser calgui recordar que és important que a les presons es mantingui sempre el bon ordre. Això s'aconseguirà si hi ha l'equilibri adequat entre les consideracions relatives a seguretat, protecció i disciplina, i l'obligació que imposa l'article 10 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics que «totes les persones privades de la seva llibertat seran tractades amb humanitat i respecte per la dignitat inherent a la persona humana». El Lord Justice Woolf, en el seu informe sobre els motins d'Strangeways (presó de Manchester) va insistir que, per evitar els aldarulls a la presó, era essencial tractar els reclusos amb justícia, imparcialitat i equitat.

La majoria dels reclusos accepta la realitat de la seva situació. Sempre que estiguin subjectes a les mesures de seguretat apropiades i rebin un tracte just, no intentaran escapar ni alteraran seriosament la vida normal a la presó. Totes les comunitats ben ordenades, incloses les presons, han de funcionar amb un conjunt de normes i regles que els membres de la comunitat considerin justes i equitatives. A les presons, aquestes regles estaran pensades per garantir la seguretat de tots els individus, i tant dels membres de personal com dels reclusos, i cada grup tindrà la responsabilitat d'observar aquestes normes i regles. A vegades hi haurà individus que no respectaran aquestes regles i per aquesta raó hi ha d'haver un sistema clarament definit d'oportunitats d'explicarse, de disciplina i de sancions, que s'apliqui de manera justa i imparcial.

Alguns reclusos estaran temptats d'escapar. Per tant, les autoritats penitenciàries haurien de ser capaces d'avaluar el perill que representa cada reclús individual, a fi d'assegurar-se que cada reclús estigui sotmès a les condicions de seguretat apropiades, ni excessives ni insuficients.

Només en circumstàncies extremes es podrà justificar l'ús de la força com a mitjà legítim de restablir l'ordre. Ha de ser una mesura d'últim recurs. A fi d'evitar abusos, hi ha d'haver un conjunt específic i transparent de procediments relatius a l'ús de la força per part del personal.

50. Sempre respectant els requisits d'ordre i de seguretat, els reclusos estaran autoritzats a discutir qüestions relatives a les seves condicions generals de detenció i se'ls animarà a comunicar-se amb les autoritats penitenciàries sobre aquest tema.

Comentari

La Regla 50 preveu una sèrie de recomanacions per evitar restriccions innecessàries del dret dels reclusos a comunicar-se. És probable que s'aconsegueixi un bon ordre, en tots els aspectes, si hi ha canals de comunicació clars entre totes les parts. Sobre aquesta base, sempre que no hi hagi problemes de seguretat relacionats, s'hauria de permetre que els reclusos discutissin els temes referents a les condicions generals d'empresonament. Als reclusos els interessa que les presons funcionin bé, i pot molt ben ser que tinguin suggeriments útils a fer. Per aquesta i altres raons, se'ls hauria de donar l'oportunitat de comunicar les seves opinions a l'administració penitenciària. És responsabilitat de les administracions penitenciàries nacionals decidir quina forma adoptarà la comunicació amb els reclusos. Pot ser que algunes administracions permetin que els reclusos elegixin delegats i constitueixin comissions que expressin els sentiments i les preocupacions de la resta dels seus companys interns. Altres administracions potser optin per formes de comunicació diferents. Quan es permeti que els reclusos s'associïn, de la manera que sigui, la direcció i el personal de la presó hauran d'evitar que aquests representants exerceixin el seu poder sobre altres reclusos o abusin de la seva posició per influir negativament en la vida a la presó. Les regles penitenciàries poden estipular que els representants dels reclusos no tenen el dret d'actuar en favor de cap reclus individual.

Seguretat

51.1 Les mesures de seguretat aplicades als reclusos seran les mínimes necessàries per garantir la seguretat de la seva detenció.

51.2 Es complementarà l'ús de barreres físiques i d'altres mitjans tècnics amb una seguretat dinàmica exercida per membres del personal de vigilància que coneguin bé els reclusos al seu càrrec.

51.3 De seguida que sigui possible, s'avaluarà el reclus que acabi d'ingressar, a fi de determinar:

- a) el risc que suposaria per a la societat en cas de fuga;
- b) la probabilitat que intenti fugir, sol o amb l'ajut de còmplices de fora de la presó.

51.4 Se sotmetrà els reclusos a un règim de seguretat que correspongui al grau de risc identificat.

51.5 S'avaluarà regularment el nivell de seguretat necessari durant la detenció.

Comentari

La Regla 51 s'ocupa de les mesures de seguretat. Hi ha tres raons principals per exigir que les mesures de seguretat a les quals se sotmet els reclusos siguin les mínimes necessàries per garantir la seguretat de la seva detenció:

- Si el nombre de reclusos està restringit, és més probable que el personal pugui identificar els qui requereixen un nivell de seguretat alt.
- Com més baix sigui el nivell de seguretat, més probable serà que el tracte sigui més humà.
- La seguretat és cara, i com més alt és el nivell, més elevat és el cost. Des del punt de vista financer, té sentit que no es tingui els reclusos en una categoria de seguretat més alta que la necessària.

Els dispositius de seguretat físics i tècnics són trets essencials de la vida a la presó, però, per ells mateixos, no són suficients per assegurar el bon ordre. La seguretat també depèn d'un personal que estigui alerta i es relacioni amb els reclusos, que sigui conscient de què passa a la presó, i que s'asseguri que es mantingui els reclusos actius d'una manera positiva. Sovint es descriu aquesta seguretat com a dinàmica, i és molt més qualitativa que la que depèn totalment de les mesures de seguretat estàtica. La força de la seguretat dinàmica rau en el fet que és probable que s'anticipi activament, de manera reconegui les amenaces a la seguretat en un estat molt inicial. Quan hi ha un contacte regular entre el personal i els reclusos, els membres del personal que estiguin alerta percebran les situacions que són diferents de la norma i que puguin representar una amenaça per a la seguretat i, per tant, seran més efectius a l'hora d'evitar les fugues. S'ocupa d'aquest aspecte la secció 18.a de la Recomanació R(2003)23 del Comitè de Ministres als estats membres sobre la gestió per part de l'administració penitenciària dels condemnats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues.

L'avaluació del risc pot ajudar a identificar els reclusos que són una amenaça per a ells mateixos, per al personal, per a altres reclusos i per a la comunitat en general. La Regla 51.3 llista els principals objectius de les avaluacions dels riscos per a la seguretat. Molts països han desenvolupat criteris per a aquestes avaluacions. Entre d'altres: la naturalesa del delictes pel qual el reclus ha estat condemnat; el perill per a la població si el reclus s'escapés; l'historial previ d'intents de fuga i d'accés a ajuda de fora; el potencial de risc per a altres reclusos; i, en el cas dels reclusos a l'espera de judici, el risc per als testimonis. Les avaluacions de risc a la presó haurien de tenir en compte les avaluacions portades a terme per altres organismes apropiats, com ara la policia.

Molts sistemes penitenciaris donen per suposat que s'ha de tenir els reclusos a l'espera de judici en condicions d'alta seguretat. Això no sempre és necessari, i s'hauria de poder aplicar una avaluació del risc per a la seguretat a aquest grup de reclusos en el cas que escapessin, de la mateixa manera que s'aplica als que ja han estat condemnats.

En alguns països, el jutge que dicta la sentència especifica el règim de seguretat al qual se sotmetrà el reclus. En altres països, als reclusos condemnats a cadena perpètua o sentenciats sota una llei determinada, se'ls sotmet automàticament a les condicions de més alta seguretat, independentment de cap avaluació personal del risc.

La Regla 51.5 estipula que els nivells de seguretat es revisin a intervals regulars durant el compliment de la sentència. Sovint es dóna el cas que la persona es torna menys perillosa a mesura que el compliment de la condemna progressa. La perspectiva de passar a una categoria de seguretat més baixa durant el compliment de la sentència també pot actuar com un incentiu del bon comportament.

Protecció

52.1 De seguida que sigui possible després de l'ingrés del reclus, se l'avaluarà per determinar si representa un risc per a la seguretat dels altres reclusos, del personal penitenciari o de les persones que treballen a la presó o la visiten regularment, així com per establir si representa un risc per a ell mateix.

52.2 S'establiran procediments per garantir la seguretat dels reclusos, del personal penitenciari i de tots els visitants, com també per reduir al mínim els riscos de violència i d'altres incidents que podrien amenaçar la seguretat.

52.3 Es faran tots els esforços possibles per permetre que els reclusos participin plenament i de manera segura en les activitats diàries.

52.4 Els reclusos es podran posar en contacte amb el personal penitenciari en tot moment, fins i tot durant la nit.

52.5 Dins les presons s'aplicarà també la legislació nacional en matèria de salut i de seguretat.

Comentari

Les presons haurien de ser llocs on tothom estigués, i se sentís, segur. La Regla 52 s'aplica, per tant, als reclusos, el personal i els visitants. Encara que mai no es podrà eliminar completament el perill de violència i d'altres fets, com ara incendis, s'hauria de poder reduir aquest perill al mínim mitjançant l'establiment d'un conjunt de procediments adequats. Com en el cas de la seguretat, la protecció implica un equilibri entre diferents consideracions, i les tècniques de seguretat dinàmica esmentades en la Regla 51 també poden contribuir a millorar la seguretat a la presó. Un control excessiu pot ser tan perjudicial per a la protecció com un control insuficient. Es dóna un entorn segur quan s'aplica coherentment un conjunt ben definit de procediments. En tots els casos, les presons haurien d'estar equipades amb equips contra incendis adequats i tenir instruccions penjades sobre la seva utilització, com informar de l'inici d'un incendi, l'evacuació dels edificis, els punts de reunió exteriors, i els procediments per verificar que no falti cap reclus ni cap membre del personal.

La importància de portar a terme una bona avaluació del risc de tots els reclusos sobre les bases tant de la seguretat com de la protecció ha estat posada en relleu per una conclusió del Tribunal Europeu de Drets Humans. Vegeu *Edwards v. the United Kingdom*, dem. núm. 46477/99, en la qual el Tribunal va concloure, a la vista de les circumstàncies existents, que hi havia hagut una violació del dret a la vida d'un reclus a l'espera de judici al qual el seu company de cel·la va matar a puntades de peu.

En alguns sistemes penitenciaris hi ha hagut una tendència creixent a separar categories de reclusos o d'individus. Al contrari, les autoritats penitencieres s'haurien d'esforçar per crear entorns en els quals tots els reclusos estiguessin segurs i protegits dels abusos, i hi hauria d'haver un conjunt de procediments que permetés que tots els reclusos es barreguessin els uns amb els altres sense tenir por que els ataquessin o d'altres formes de violència; és a dir, que assegurés que els reclusos es puguin posar en contacte amb el personal en tot moment, també a la nit. Quan sigui necessari tenir separats determinats individus o grups per causa de la seva especial vulnerabilitat (per exemple, agressors sexuals, persones amb trastorns mentals o que pertanyen a una minoria ètnica o religiosa), se'ls hauria de proporcionar tot un conjunt d'activitats diàries tan complet com es pugui.

Mesures especials d'alta seguretat o protecció

53.1 Només en circumstàncies excepcionals es recorrerà a la utilització de mesures d'alta seguretat o protecció.

53.2 Quan s'apliquin aquestes mesures als reclusos, s'establiran procediments clars a seguir.

53.3 La legislació nacional determinarà la naturalesa d'aquestes mesures, la seva durada i els motius de la seva aplicació.

53.4 L'autoritat competent aprovarà, en cada cas i per un període determinat, l'aplicació d'aquestes mesures.

53.5 Tota decisió d'ampliació del període d'aplicació haurà de ser aprovada de nou per l'autoritat competent.

53.6 Aquestes mesures s'aplicaran a reclusos en particular i mai a grups de reclusos.

53.7 Tot reclus sotmès a aquestes mesures tindrà dret a presentar una denúncia d'acord amb el procediment previst en la Regla 70.

Comentari

Des de la publicació de les Regles penitenciàries europees el 1987, s'ha produït un increment significatiu del nombre d'estats que utilitzen mesures especials d'alta seguretat o protecció per a reclusos individuals o grups de reclusos. Per aquesta raó, s'ha considerat convenient introduir una nova regla que cobreixi aquestes pràctiques.

La Regla 53.1 posa en relleu que les mesures especials d'alta seguretat o protecció només s'aplicaran en circumstàncies excepcionals. La raó d'això és que, si s'assignen grans nombres de reclusos a instal·lacions especials de màxima seguretat, hi haurà el risc que, per a molts, aquestes condicions siguin excessives i desproporcionades en relació amb l'amenaça real que representen. Com a norma general, només s'hauria de sotmetre els reclusos a mesures especials d'alta seguretat o protecció quan el seu comportament hagi demostrat que l'amenaça que representen per a la protecció i la seguretat és tan alta que l'administració penitenciària no té cap altra opció. Tota decisió de sotmetre un reclus a aquestes mesures hauria de ser pel temps més curt possible i hauria d'estar subjecte a la revisió permanent de la conducta del reclus en qüestió.

Algunes instal·lacions especials de seguretat de fet impliquen l'aïllament dels reclusos. S'ocupa d'aquests aspectes la Secció 20 de la Recomanació R(2003)23 del Comitè de Ministres als estats membres sobre la gestió per part de les administracions penitenciàries dels condemnats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues.

Els reclusos amb condemnes llargues no són necessàriament perillosos i el règim aplicable als reclusos perillosos no se'ls hauria de fer extensiu. La Recomanació R(82)17 sobre la Custòdia i el Tracte dels Reclusos Perillosos s'ocupa del tracte dels reclusos perillosos.

El Tribunal Europeu de Drets Humans ha emès diverses sentències sobre l'aplicació de mesures de seguretat especials a reclusos. En quatre casos ha considerat que s'havia violat l'article 3 (prohibició de la tortura) del Conveni Europeu de Drets Humans (cas d'*Indelicato v. Italy*, dem. núm. 31143/96, 18/10/2001; cas de *Labita v. Italy*, dem. núm. 26772/95, 06/04/2000; cas de *Van der Ven v. The Netherlands*, dem. núm. 50901/99, 04/02/2003; i cas de *Lorsé and others v. The Netherlands*, dem. núm. 52750/99, 04/02/2003). En un altre cas, es va considerar que les restriccions sobre la correspondència eren una violació de l'article 8 (dret al respecte de la vida privada i familiar) del Conveni Europeu de Drets Humans, i de l'article 13 (dret a un recurs efectiu) perquè el demandant no va poder presentar un recurs efectiu contra la decisió d'estendre les mesures especials que se li havien imposat (cas de *Messina v. Italy*, dem. núm. 25498/94, 28/09/2000). El Comitè contra la Tortura de les Nacions Unides ha expressat la seva preocupació per les severes condicions de detenció imposades als reclusos en la categoria de seguretat més alta en un Estat membre (CAT/C/CR/29/3 Conclusions i recomanacions del Comitè contra la Tortura: Espanya. 23/12/2002). El CPT també ha expressat una opinió negativa sobre les mesures especials de seguretat aplicades a reclusos en alguns dels estats que ha visitat.

Inspeccions i registres

54.1 El personal s'atindrà a un procediment detallat quan porti a terme inspeccions:

- a) dels llocs on viuen, treballen i es reuneixen els reclusos;
- b) dels reclusos;
- c) dels visitants i les seves pertinences; i
- d) del personal penitenciari.

54.2 La legislació nacional establirà les situacions en les quals es poden portar a terme inspeccions i registres, com també de quina naturalesa seran.

54.3 Es formarà el personal perquè porti a terme aquestes inspeccions amb la finalitat de detectar i prevenir qualsevol intent de fuga o d'amagar articles de contraban, però respectant al mateix temps la dignitat de les persones i les seves possessions personals.

54.4 No s'humiliarà les persones a les quals es registri.

54.5 El personal encarregat del registre serà del mateix sexe que la persona registrada.

54.6 El personal penitenciari no podrà examinar els orificis corporals.

54.7 Només un metge podrà portar a terme exàmens íntims en un procés de registre.

54.8 El reclus assistirà al registre dels seus efectes personals, llevat que ho impedeixin les tècniques del registre o danys potencials al personal.

54.9 En l'obligació de protegir la seguretat, es tindrà en compte el respecte a la intimitat de les visites.

54.10 Els procediments de control de les visites professionals —advocats, treballadors socials, metges, etc.— s'establiran d'acord amb els col·legis professionals corresponents, de manera que es trobi un equilibri entre la seguretat i el dret al secret professional.

Comentari

Aquesta regla disposa que en totes les presons hi hauria d'haver un procediment clarament entès que descriu detalladament en quines circumstàncies s'haurien de portar a terme escorcolls, els mètodes per fer-los, i la seva freqüència. Aquests procediments han d'estar pensats per evitar fugues i també per protegir la dignitat dels reclusos i dels visitants.

S'hauria de disposar de procediments per escorcollar periòdicament les zones on viuen els reclusos, com ara cel·les i dormitoris, per tal de verificar que no s'hagin manipulat els dispositius de seguretat, inclosos portes i panys, finestres i reixes. Segons la categoria de seguretat del reclus, també s'haurien d'escorcollar periòdicament els seus objectes personals. S'hauria de formar especialment el personal encarregat de portar a terme els escorcolls a fi d'assolir un equilibri entre, d'una banda, la seva capacitat de detectar i evitar els intents de fuga o l'existència de contraban i, de l'altra, el respecte per la dignitat dels reclusos i el respecte per les seves possessions personals. Quan es porti a terme l'escorcoll de l'espai personal o de les possessions d'un reclus, normalment el reclus hi hauria de poder ser present.

Alguns reclusos, especialment els subjectes a restriccions de seguretat mitjana i màxima, també hauran d'estar subjectes a escorcolls personals periòdics, a fi de comprovar que no portin objectes que es puguin utilitzar en intents de fuga o amb els quals puguin ferir altres persones o autolesionar-se, o articles que no estan permesos, com ara drogues il·legals. La intensitat d'aquests escorcolls

variarà segons les circumstàncies. Per exemple, quan un gran nombre de reclusos es desplacen del lloc de treball a la zona d'allotjament, és normal que se'ls sotmeti a escorcolls personals. Per causa de la naturalesa intrusiva d'aquest tipus d'escorcolls, en portar-los a terme s'hauria de prestar especial atenció al respecte per la dignitat de la persona. No s'haurien de portar a terme escorcolls personals innecessàriament i no se'ls hauria d'utilitzar mai com una forma de càstig.

En altres ocasions, especialment si hi ha raons per creure que un reclus determinat porta a sobre alguna cosa amagada, o quan se l'ha classificat com a reclus d'alt risc, caldrà portar a terme el que s'anomena un «registre corporal». Això implica que es demani als reclusos que es treguin tota la roba i que mostrin que no porten res amagat al cos. La regla llista les consideracions que han d'incloure els procediments relacionats amb el registre corporal dels reclusos. El Tribunal Europeu de Drets Humans va considerar que s'havia violat l'article 3 del Conveni Europeu de Drets Humans quan es va exigir que un reclus es despullés en presència de dones (cas de *Valasinas v. Lithuania*, dem. núm. 44558/98, 24/07/2001) o també en portar a terme determinats registres personals, per causa de la seva freqüència i del mètode utilitzat (cas de *Van der Ven v. The Netherlands*, dem. núm. 50901/99, 04/02/2003). No s'hauria de demanar mai als reclusos que es despullessin completament a efecte d'escorcollar-los.

El personal penitenciari no hauria de portar mai a terme, en cap circumstància, exploracions internes del cos dels reclusos, per exemple, mitjançant la introducció d'un dit o d'un instrument en els orificis corporals del reclus. Si hi ha motius per sospitar que un reclus porta drogues o altres objectes prohibits amagats al cos, s'hauran de prendre mesures per tenir-lo sota estricta vigilància fins al moment que expulsi els articles que pugui portar amagats al cos. Si un metge porta a terme exploracions corporals internes, s'haurà d'atenir a la Declaració de la World Medical Association sobre l'exploració corporal dels reclusos (octubre de 1993). La Regla 54.6 no descarta la possibilitat d'utilitzar la tecnologia moderna per escanejar el cos dels reclusos.

Hi hauria d'haver procediments clarament establerts per assegurar-se que les persones que visiten els reclusos no intenten violar els requisits de seguretat raonables, per exemple, introduint en la presó articles que estan prohibits. Aquests procediments poden incloure el dret d'escorcollar els visitants en persona, però tenint en compte que els visitants no són reclusos i que cal ponderar l'obligació de protegir la seguretat de la presó en relació amb el dret dels visitants a la seva intimitat personal. Els procediments per escorcollar dones i nens han de tenir en compte les seves necessitats; per exemple, assegurar que una part suficient del personal que porta a terme els escorcolls sigui personal femení. Els escorcolls personals no s'haurien de portar a terme en públic.

Pot ser que calgui escorcollar els visitants professionals, com ara representants legals, treballadors socials i metges, però tenint cura al mateix temps de no vulnerar el dret a l'accés professional confidencial; és a dir, cal aprovar juntament amb els òrgans professionals pertinents un protocol per als escorcolls.

Delictes

55. Tot presumpte delicte comès a la presó s'investigarà com es faria si se l'hagués comès en la societat lliure i de conformitat amb les lleis nacionals.

Comentari

La Regla 55 deixa clar que és important reconèixer que l'Estat de Dret no s'acaba a les portes de la presó. En l'interès de les víctimes, quan s'ha comès un delicte o quan es pensa que s'ha comès un delicte dins la presó, s'hauria de posar en marxa un procediment d'investigació similar al que es portaria a terme en la societat civil. En alguns països, es nomenen jutges o fiscals especials per desenvolupar aquesta funció a les presons. En altres, s'avisava la fiscalia o la policia i se'ls dóna la possibilitat d'investigar el delicte com si se l'hagués comès fora de la presó. Podria ser que les autoritats penals responsables d'investigar els delictes no considerin digne de ser investigat un incident que, en un context penitenciari, és greu. En alguns països, una manera d'abordar aquests assumptes és que les autoritats penitenciàries i les autoritats responsables de la investigació dels delictes acordin una política relativa a quins incidents la fiscalia o la policia volen que se'ls remetin.

Disciplina i sancions

56.1 Els procediments disciplinaris seran mecanismes d'últim recurs.

56.2 En la mesura que sigui possible, les autoritats penitenciàries recorreran als mecanismes restauratius i la mediació per resoldre les seves diferències amb els reclusos i les discussions entre aquests.

Comentari

Aquesta regla subratlla que els procediments disciplinaris han de ser mecanismes d'últim recurs. Per la seva naturalesa, les presons són institucions tancades en les quals es manté en confinament, contra la seva voluntat, grans grups de persones, generalment del mateix sexe. És inevitable que, de tant en tant, hi hagi reclusos que vulnerin les normes i regles de la presó de diverses maneres. Per tant, cal disposar d'un conjunt clar de procediments per ocupar-se d'aquests incidents.

57.1 Només es definiran com a infraccions disciplinàries els comportaments que constitueixin una amenaça a l'ordre i a la seguretat.

57.2 La legislació nacional determinarà:

- a) els actes o omissions dels reclusos que constitueixen infracció disciplinària;
- b) els procediments a seguir en matèria disciplinària;
- c) el tipus i durada de les sancions disciplinàries a imposar;
- d) l'autoritat competent per imposar-les; i
- e) el procediment per presentar recurs d'apel·lació.

Comentari

La Regla 57 deixa clar que les faltes de disciplina haurien d'estar clarament definides i que els procediments haurien de respectar els principis de justícia i equitat. Això vol dir que totes les presons haurien de tenir un conjunt de regles que recollissin clarament els actes o les omissions que constitueixen una violació de la disciplina penitenciària i que són susceptibles de portar a una acció disciplinària formal. Per tant, tots els reclusos haurien de saber per endavant quines són les normes i regles de la presó. La categoria jurídica d'aquestes regles hauria d'estar clara. En molts països, exigiran aprovació parlamentària. La Regla 57.2 llista quins elements s'haurien d'incloure en aquestes regles.

58. Tota al·legació que un reclus ha infringit les normes disciplinàries es comunicarà ràpidament a l'autoritat competent, la qual posarà en marxa la investigació de seguida que sigui possible.

Comentari

Aquesta regla estipula que si un membre del personal decideix que un reclus ha violat alguna regla disciplinària, s'hauria d'informar l'autoritat competent del fet de seguida que sigui possible. En alguns països és habitual emetre amonestacions informals en el cas de les vulneracions de la disciplina poc serioses, cosa que constitueix un primer avís per al reclus. Tanmateix, cal procurar que l'ús d'aquests avisos sigui just i coherent, i no doni lloc a un sistema de sancions no oficials.

L'autoritat oficial hauria d'atendre l'acusació sense cap dilació indeguda. En alguns països, es nomenen magistrats o jutges especialistes independents que aporten independència judicial i més probabilitats que s'observin els procediments correctes. En altres països hi ha comissions especials per als expedients disciplinaris. En altres, qui s'ocupa d'aquests casos és el director de la presó. Quan qui s'ocupa dels expedients disciplinaris és el personal de gestió de la presó, és important assegurar-se que hagi rebut la formació apropiada i que no hagi tingut cap coneixement previ del cas que ha de considerar.

59. Tot reclus acusat d'una infracció disciplinària:

- a) serà informat immediatament, en una llengua que entengui i en detall, de la naturalesa de les acusacions presentades contra seu;
- b) disposarà d'un termini i de mitjans suficients per preparar la seva defensa;
- c) estarà autoritzat a defensar-se, sol o amb assistència lletrada, quan l'interès de la justícia així ho exigeixi;
- d) estarà autoritzat a sol·licitar la compareixença de testimonis i a interrogar-los o fer que se'ls interroguï; i
- e) disposarà de l'assistència gratuïta d'un intèrpret si no entén o no parla l'idioma que s'utilitza en la vista.

Comentari

D'acord amb aquesta regla, el reclus al qual s'acusa per via d'un procediment disciplinari té el dret de conèixer per endavant els detalls de l'acusació i se li hauria de donar prou temps per preparar una defensa adequada. En el cas dels reclusos detinguts en cel·les d'aïllament a l'espera de la vista, el procediment no s'hauria de retardar sense causa justificada, és a dir, investigacions internes o externes. En tots els casos, el reclus acusat hauria d'assistir a la vista del cas.

El CPT ha donat suport a diversos elements de la Regla 59 en tota una sèrie d'informes (per exemple, CPT/Inf [2003] 1r Informe al Govern de Xipre sobre la visita a Xipre portada a terme pel Comitè Europeu per a la prevenció de la tortura i els tractes o penes inhumans o degradants [CPT], del 22 al 30 de maig de 2000, Estrasburg, 15 de gener 2003; CPT/Inf [2001] 27è Informe al Govern de Letònia sobre la visita a Letònia portada a terme pel Comitè Europeu per a la prevenció de la tortura i els tractes o penes inhumans o degradants [CPT] del 24 de gener al 3 de febrer de 1999, Estrasburg, 22 de novembre de 2001; CPT/Inf [2002] 16è Informe al Govern de Malta sobre la visita a Malta portada a terme pel Comitè Europeu per a la prevenció de la tortura i els tractes o penes inhumans o degradants [CPT] del 13 al 18 maig de 2001, Estrasburg, 27 d'agost de 2002).

El dret del reclús acusat a tenir representació lletrada quan s'ha d'enfrontar a una acusació greu ha estat confirmat pel Tribunal Europeu de Drets Humans (cas d'*Ezeh and Connors v. the United Kingdom*: dem. núm. 39665/98 i 40086/98).

60.1 Tot càstig que s'imposi mitjançant sentència per una infracció disciplinària haurà de ser de conformitat amb les disposicions de la legislació nacional.

60.2 La severitat del càstig serà proporcional a la gravetat de la infracció.

60.3 Queden prohibits els càstigs col·lectius i físics, la reclusió en cel·les sense llum i qualsevol altra forma de càstig inhumà o degradant.

60.4 El càstig no suposarà mai la prohibició total dels contactes amb la família.

60.5 La mesura d'aïllament només es podrà imposar com a càstig en casos excepcionals i per un període definit i tan curt com sigui possible.

60.6 No s'utilitzaran mai com a càstig instruments d'immobilització.

Comentari

Aquesta regla implica que la llista, clarament definida i publicada, de faltes disciplinàries hauria d'anar acompanyada d'una llista completa de les sancions que es poden imposar als reclusos que les cometin. Aquests càstigs sempre haurien de ser justos i proporcionats al delictes comès. La llista de sancions hauria d'estar establerta en un document jurídic aprovat per l'autoritat pertinent. El personal no hauria de tenir cap altre sistema informal de càstigs al marge dels procediments oficials.

En el cas d'*Ezeh and Connors* esmentat més amunt, el Tribunal Europeu de Drets Humans va considerar que el dret dels directors de presons a Anglaterra i Gal·les d'afegir fins a 42 dies el temps que un reclus havia de passar a la presó era una violació de l'article 6 (dret a un judici just) del Conveni Europeu de Drets Humans.

Els càstigs poden incloure una amonestació formal registrada, l'exclusió de la feina, la pèrdua de salaris (quan se'ls pagui per treball efectuat a la presó), la restricció de la participació en activitats recreatives, la restricció de l'ús de determinades possessions personals, i limitacions del moviment a la presó. També es pot utilitzar com a càstig la limitació dels contactes amb la família, però no se'ls pot prohibir totalment. Aquestes sancions només s'haurien d'utilitzar quan el delicte està relacionat amb els contactes familiars o quan el personal ha estat atacat durant una visita.

Tots els expedients disciplinaris s'han de processar individualment. Per exemple, si s'ha produït un refús col·lectiu a l'acceptació d'una norma o un atac en el qual han participat diversos reclusos, s'escoltarà cada cas individualment i la sanció s'imposarà individualment.

Hi ha prohibicions específiques contra totes les formes de càstig corporal, càstig per aïllament en una cel·la fosca, i totes les altres penes inhumanes i degradants. El Tribunal Europeu de Drets Humans ha considerat que afaitar el cap d'un reclus com a mesura disciplinària és una violació de l'article 3 (prohibició de la tortura) del Conveni Europeu de Drets Humans (cas de *Yankov v. Bulgària*, dem. núm. 39084/97). Ara està generalment acceptat que la reducció de la dieta és una forma de càstig corporal i constitueix un tractament inhumà; això reflecteix l'opinió professional que s'ha desenvolupat en anys recents.

L'aïllament en una cel·la, esmentat en la Regla 60.5, fa referència a tots els mitjans d'impedir que els reclusos es relacionin amb altres reclusos mitjançant l'aïllament en una cel·la o una habitació. Només se l'hauria de considerar un càstig apropiat en les circumstàncies més excepcionals. El Principi 7 dels Principis Bàsics de les Nacions Unides per al tractament dels reclusos confirma aquesta norma. Hi ha diverses formes d'aïllament. El més extrem es produeix quan es reclou l'individu en absoluta soledat i se'l sotmet a privació sensorial, negant-li l'accés a la llum, els sorolls i l'aire fresc, en el que sovint s'anomenen «cel·les fosques». Aquesta forma d'aïllament no s'hauria d'imposar mai com a forma de càstig. Una altra forma d'aïllament es produeix quan es té el reclus en una cel·la individual amb accés normal a llum i aire i pot sentir els reclusos que es mouen en les zones adjacents. Aquest tipus de càstig només s'hauria d'imposar en circumstàncies excepcionals i per un període de temps curt. Durant aquest període, el personal de la presó tindrà contactes periòdics i raonablement freqüents amb els reclusos en qüestió (vegeu el comentari a la Regla 42). El CPT presta particular atenció a l'ús de

l'aïllament i altres condicions similars. Ha assenyalat que «l'aïllament, en determinades circumstàncies, pot constituir tracte inhumà i degradant; en tot cas, totes les formes d'aïllament haurien de ser tan curtes com sigui possible» (CPT, 2n Informe General sobre les Activitats del CPT, § 56).

Cal subratllar que el requisit que els reclusos tinguin una hora al dia d'exercici a l'aire lliure (Regla 27.1) també s'aplica als interns sotmesos a mesures d'aïllament. A aquests reclusos també se'ls haurà de proporcionar material de lectura. La mateixa cosa s'aplica als reclusos en condicions especials d'alta seguretat (Regla 53).

La Regla 60.6 es refereix a la utilització d'instruments d'immobilització a efectes de seguretat o per prevenir lesions. No se'ls ha d'utilitzar mai com a forma de càstig. Els instruments d'immobilització poden incloure manilles, cadenes, grillons, camises de força i tot mitjà de control electrònic de la persona.

61. El reclus declarat culpable d'infracció disciplinària tindrà dret a presentar recurs davant d'una autoritat superior competent i independent.

Comentari

Aquesta regla disposa que si es troba el detingut declarat culpable ha de tenir el dret d'apel·lar davant d'una autoritat superior independent. Les normes disciplinàries haurien d'especificar qui és aquesta autoritat i com es pot preparar i presentar l'apel·lació, i també haurien d'assegurar que el procés d'apel·lació es pogués resoldre ràpidament.

62. No s'utilitzarà mai cap reclus ni se li donarà autoritat en matèria de disciplina.

Comentari

En alguns països ha estat pràctica comuna nomenar determinats reclusos com a líders de grup, sovint en una unitat d'allotjament o de treball, i demanar-los que informin les autoritats del comportament d'altres reclusos i que facin recomanacions relatives a la manera com se'ls tracta. En altres situacions s'ha donat a determinats reclusos autoritat sobre els reclusos en unitats de càstig o aïllament.

Doble incriminació

63. Cap reclus no podrà ser castigat dues vegades pel mateix acte o per la mateixa conducta.

Comentari

No s'hauria de castigar cap reclus dues vegades pel mateix delictes. Aquesta regla s'hauria d'interpretar a la llum dels convenis internacionals dels estats membres i particularment de les obligacions concretes en el marc de l'execució de tractats internacionals que contenen disposicions sobre el principi *non bis in idem*.

Ús de la força

64.1 El personal penitenciari no usará la força contra els reclusos, llevat en cas de defensa pròpia, d'intent de fuga o de resistència física activa o passiva a una ordre lícita, i sempre com a últim recurs.

64.2 La força utilitzada serà la mínima necessària i se l'exercirà pel període de temps més curt possible.

Comentari

La Regla 64 reforça el principi que el personal només podrà utilitzar la força dins de límits clarament definits i en resposta a amenaces específiques a la seguretat o el bon ordre.

Com a norma general, sempre és millor prevenir un incident violent que haver de resoldre'l. El personal que està alerta i que coneix els seus reclusos podrà identificar els elements disruptors i prevenir els actes violents.

Una bona relació professional entre el personal i els reclusos és un element essencial de la seguretat dinàmica per distendre els incidents potencials o restablir el bon ordre mitjançant un procés de diàleg i negociació. Només quan aquests mètodes fallin o no se'ls consideri apropiats s'haurien de considerar els mètodes físics de restabliment l'ordre. Quan el personal hagi d'utilitzar la força contra els reclusos, hauria de ser una força controlada i de la mínima intensitat necessària per restablir l'ordre.

65. Hi haurà un procediment detallat sobre l'ús de la força que haurà de precisar:

- a) els diferents tipus de força que es poden utilitzar;
- b) en quines circumstàncies està autoritzat l'ús de cada tipus de força;
- c) els membres del personal que poden utilitzar els diferents tipus de força;
- d) el grau d'autoritat requerit per decidir l'ús de la força; i
- e) els informes que s'hauran de redactar després d'haver recorregut a la força.

Comentari

Aquesta regla llista els principals aspectes a abordar en els procediments que s'haurien d'establir per definir l'ús de la força (quan se la pot utilitzar, qui té dret a utilitzar-la, qui té dret a autoritzar-ne l'ús, i el mecanisme d'informes al qual atenyir-se després de l'ús de la força).

66. El personal que estigui en contacte directe amb els reclusos haurà rebut formació en tècniques que permetin dominar els reclusos agressius amb un ús mínim de la força.

Comentari

Aquesta regla deixa clar que el personal no s'hauria de refiar de dominar simplement els reclusos conflictius mitjançant una demostració de força física superior. Hi ha tota una sèrie de tècniques de control i coerció en les quals es pot formar els membres de personal, que els permetran fer-se amb el control sense lesionar-se i sense lesionar els reclusos implicats. La direcció hauria de ser conscient d'aquestes tècniques i hauria de garantir que tot el personal és competent en les tècniques bàsiques, i que suficient personal està format en tècniques avançades.

67.1 Els agents d'altres cossos de seguretat només intervindran a les presons en circumstàncies excepcionals.

67.2 Hi haurà un acord formal entre les autoritats penitenciàries i qualsevol altre cos de seguretat, llevat que les lleis nacionals ja en regulin la relació.

67.3 L'acord esmentat estipularà:

- a) en quines circumstàncies els cossos de seguretat poden entrar en una presó per resoldre una situació conflictiva;
- b) el grau d'autoritat que tindran aquests cossos de seguretat mentre es trobin dins de la presó i la seva relació amb el director d'aquesta;
- c) els diversos tipus de força que es poden utilitzar;
- d) les circumstàncies previstes per a l'ús de cada tipus de força;
- e) el grau d'autoritat requerit per decidir l'ús de la força; i
- f) els informes que s'hauran de redactar després d'haver recorregut a la força.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa de la intervenció de les forces de seguretat en les presons. En circumstàncies excepcionals pot passar que el grau de violència carcerària sigui tan alt que el personal penitenciari no la pugui contenir i necessiti recórrer a un altre organisme de seguretat, com ara la policia. Aquesta línia d'acció s'ha de manejar amb molta cura. En enfrontar-se a la violència, el personal penitenciari sempre serà conscient que, una vegada resolt l'incident i quan es torni a la vida normal, haurà de seguir tractant amb els reclusos. Això vol dir que generalment intentarà evitar l'ús de la força i que en tota circumstància estarà poc disposat a utilitzar una força desmesurada o indiscriminada. Pot ser que això no ho tinguin en compte altres agents de les forces de l'ordre que normalment no treballen en l'entorn penitenciari i que només intervenen per resoldre un incident violent. A fi de prevenir un ús excessiu de la força en aquestes circumstàncies, es recomana que les autoritats penitenciàries acordin un protocol amb la direcció superior de qualsevol altre organisme al qual es pugui recórrer perquè ajudi a resoldre un incident violent. Tot el personal que sigui probable que s'hi vegi implicat hauria de ser conscient del contingut d'aquest protocol abans d'entrar en la presó.

Instruments d'immobilització

68.1 Estarà prohibit l'ús de cadenes i de grillons.

68.2 Estarà prohibit l'ús de manilles, camises de força i altres instruments d'immobilització corporal, llevat que:

- a) siguin necessaris per prevenir fugues durant un trasllat, i sempre que se'ls retiri quan el reclus comparegui davant d'una autoritat

judicial o administrativa, llevat que aquesta autoritat decideixi altrament; o

b) per ordre del director, quan hagin fracassat altres mètodes de control, a fi d'impedir que el reclus es lesioni, lesioni altres persones o provoqui danys materials greus, i sempre que en aquestes circumstàncies el director informi immediatament el metge i envii un informe a una autoritat penitenciària superior.

68.3 No s'utilitzaran els instruments d'immobilització més temps del que sigui estrictament necessari.

68.4 La manera en què s'utilitzaran els instruments d'immobilització estarà recollida en la legislació nacional.

Comentari

Aquesta regla en gran part és idèntica a la Regla 39 precedent de les regles. Des que es van publicar les Regles el 1987, s'ha incrementat molt l'ús de mètodes d'immobilització contra els reclusos en diverses circumstàncies en tota una sèrie d'estats membres. Tanmateix, els principis a aplicar a l'ús d'instruments d'immobilització no han canviat en aquests anys. Val la pena recordar la secció pertinent de l'Exposició de Motius de les Regles de 1987: «L'ús d'aquests aparells en circumstàncies coercitives, té implicacions que justament repugnen moralment els comportaments civilitzats. Per tant, el seu ús hauria d'estar estrictament controlat i se l'hauria d'evitar sempre que es pugui. Tanmateix, hi ha ocasions inevitables en què caldrà recórrer a coercions físiques amb l'ajuda addicional d'equips o instruments especialment dissenyats, a fi d'evitar lesions físiques als reclusos afectats o al personal, fugues o danys inacceptables. Aquestes regles estan elaborades per establir límits acceptables dins dels quals es puguin utilitzar els mitjans d'immobilització».

L'ús rutinari d'instruments d'immobilització, per exemple per escortar els reclusos fins a la presó, no és acceptable.

La Regla 39.b anterior ha estat eliminada. Permetia l'ús d'instruments d'immobilització per raons mèdiques, sota la direcció i la supervisió d'un metge. Les circumstàncies que abraça la nova Regla 68.2.b (abans Regla 39.c) encara permeten l'ús excepcional de mesures d'immobilització sobre la base de protegir els presos i altres persones.

La Regla 68.4 preveu que la qüestió de quina ha de ser l'autoritat decisòria sobre l'ús d'instruments d'immobilització estigui definida per la legislació o les regulacions i no depengui de la discrecionalitat de l'administració penitenciària.

Armes

69.1 Llevat de casos d'emergència, el personal penitenciari no portarà armes de foc dins del territori de la presó.

69.2 Estarà prohibit que persones que estiguin en contacte amb els reclusos portin cap mena d'armes, incloses les porres, en el territori de la presó, llevat que ho hagin de fer per raons de seguretat en un incident concret.

69.3 No se subministraran als membres del personal armes per a l'ús de les quals no hagin estat formats.

Comentari

Aquesta regla regula l'ús d'armes en les presons i els seus voltants. El personal que treballa directament amb els reclusos podrà portar armes com ara pals o porres a efectes d'autodefensa. La bona pràctica implica que aquestes armes no s'haurien de portar de manera ostentosa o amenaçadora. Les porres més grans no s'haurien de portar normalment, sinó que se les hauria de guardar en llocs estratègics, de manera que s'hi pugui accedir ràpidament en cas d'emergència. Llevat dels casos d'emergència sobtada i greu, no és una bona pràctica permetre que el personal que treballa directament amb els reclusos porti armes de foc o altres armes similars, perquè se'n pot fer mal ús o poden caure en mans dels reclusos. El CPT també ha abordat aquest punt en el seus informes sobre Portugal (CPT Inf [96] 31 §149) i Eslovènia (CPT Inf 2002 [36], § 13 i 14).

En alguns sistemes penitenciaris el personal encarregat de la seguretat exterior de la presó porta armes de foc. Aquests membres de personal haurien de tenir instruccions clares sobre les circumstàncies en les quals les poden utilitzar. Hauria de ser només quan hi ha una amenaça immediata a la vida bé del funcionari en qüestió o d'algué altre. Es pot aturar un reclus que es fuga mitjançant l'ús d'una arma de foc si el reclus representa una amenaça immediata per a la vida d'una altra persona i si no se'l pot aturar de cap altra manera. Els Principis Bàsics de les Nacions Unides sobre l'ús de la força i les armes de foc per les forces de seguretat són bastant explícits sobre aquest punt: «En tota circumstància només es podran utilitzar intencionadament armes de foc letals quan sigui absolutament inevitable per a la defensa de la vida» (Principi 9).

Les administracions penitencières haurien d'establir directrius i procediments clars sobre l'ús d'armes de foc, com també programes de formació per al personal que estigui autoritzat a utilitzar-les. Aquests procediments haurien d'incloure disposicions formals per a la investigació de tots els incidents en els quals es faci ús d'armes de foc.

Sol·licituds i queixes

70.1 Els reclusos podran presentar, individualment o com a grup, sol·licituds o queixes al director de la presó o a qualsevol autoritat competent.

70.2 Quan la mediació sembli el mètode més apropiat, serà la primera via que s'adoptarà.

70.3 Quan es denegui una sol·licitud o es rebutgi una queixa, se'n comunicaran els motius al reclus, qui tindrà dret a presentar un recurs davant d'una autoritat independent.

70.4 No es castigarà cap reclus per haver presentat una sol·licitud o una queixa.

70.5 L'autoritat competent tindrà en compte qualsevol queixa presentada per escrit per familiars dels reclusos perquè aquests considerin que s'han violat els drets del reclus.

70.6 Ni cap representant jurídic ni cap organització de suport als reclusos podrà presentar una queixa en nom d'un reclus sense el seu consentiment.

70.7 Els reclusos tindran dret a rebre assessorament jurídic sobre queixes i recursos, com també assistència jurídica quan l'interès de la justícia així ho requereixin.

Comentari

Aquesta regla estableix una distinció entre fer sol·licituds i presentar queixes. Els reclusos han de tenir àmplies oportunitats de fer sol·licituds i han de tenir a la seva disposició vies per presentar queixes tant dins com fora del sistema penitenciari. Les autoritats penitenciàries no obstruiran ni penalitzaran la presentació de sol·licituds o queixes, sinó que facilitaran l'exercici efectiu dels drets continguts en aquesta regla. Això no exclou la introducció de mecanismes legals per tractar sumàriament els problemes menors.

Les sol·licituds dels reclusos són sobre favors o instal·lacions als quals no tenen dret, però que la direcció de la presó o altres autoritats competents els poden concedir. Per exemple, en alguns sistemes penitenciaris es poden permetre visites addicionals encara que els reclusos no hi tinguin dret. La mateixa cosa es pot dir en el cas de les sol·licituds de permisos per sortir de la presó per anar al funeral d'un parent, i de les sol·licituds de trasllat a una presó específica o a una unitat penitenciària específica. En la majoria de casos el director tindrà el dret de decidir; però en algunes jurisdiccions les sol·licituds específiques només poden ser atorgades per autoritats judicials o s'han de decidir a escala ministerial.

Les queixes són objeccions formals contra decisions, accions o omissions de l'administració penitenciària o d'altres autoritats competents. En algunes jurisdiccions el procés penitenciari apropiat s'anomena «objecció» o «apel·lació». Tanmateix, en aquesta regla el terme «apel·lació» es reserva als recursos legals contra la denegació d'una sol·licitud o el rebuig d'una queixa.

També es poden preveure procediments de queixa especials. Idealment, la legislació nacional hauria de permetre que els reclusos es queixessin també davant les instàncies disciplinàries mèdiques de les decisions, la conducta o la inactivitat del personal mèdic.

Aquesta regla no exigeix que les sol·licituds o queixes es presentin per escrit. Atès l'analfabetisme d'un nombre elevat de reclusos, els reclusos haurien de poder sol·licitar una entrevista amb el funcionari o l'organisme competent a fi de transmetre oralment la sol·licitud o la queixa (CPT/Inf (96) 18 – Visita a Eslovènia el 1995), i les autoritats tenen l'obligació de formular-la per escrit.

Les autoritats competents haurien de resoldre ràpidament les sol·licituds i queixes, i això hauria d'anar acompanyat de raons que expressin clarament si s'emprendrà cap acció i, si és així, quin tipus d'acció. Això també s'aplica a les sol·licituds o queixes presentades pels familiars dels reclusos o per organitzacions com les esmentades en la Regla 70.6.

Les queixes poden provocar entre les parts implicades actituds d'enfrontament que podrien perjudicar la relació entre els reclusos i el personal. Per tant, sembla de sentit comú recórrer primer de tot a la mediació. Això exigeix que s'inclogui en la legislació penitenciària un mecanisme de mediació. Aquesta tasca es podria encomanar, per exemple, a un membre del comitè de supervisió local o a una autoritat judicial. Si el conflicte no es pot resoldre mitjançant la mediació, el reclús encara ha de tenir el dret de presentar una queixa formal. La legislació nacional pot determinar que les queixes sobre assumptes trivials es puguin declarar no procedents.

Les sol·licituds es presenten a l'administració penitenciària o a una altra autoritat competent per decidir sobre el tema. Els reclusos han de tenir la possibilitat de transmetre les queixes a qualsevol autoritat que inspeccioni o supervisi la presó, independentment d'altres queixes anteriors o simultànies. Quan aquesta autoritat no sigui competent per resoldre la queixa ella mateixa, l'haurà de transmetre a l'organisme competent.

S'haurà de permetre que les persones que presentin la queixa es comuniquin confidencialment amb les autoritats competents encarregades d'ocupar-se de les queixes i les apel·lacions. S'hauran de posar en coneixement dels reclusos les decisions d'aquestes autoritats.

Les sol·licituds i queixes s'haurien d'enregistrar pel bé de l'administració penitenciària mateixa i a efectes de les inspeccions portades a terme per organismes independents (CPT/Inf [2002] 1 – Visita a Bulgària, el 1999; i CPT/Inf [2001] 20 – Visita a l'exrepública iugoslava de Macedònia el 1998). L'anàlisi dels fonaments de les sol·licituds i queixes pot contribuir a una millor gestió de la institució.

El dret de presentar sol·licituds i queixes s'atorga principalment als reclusos, però la legislació nacional pot permetre que tercers actuïn en nom del reclus, per exemple quan l'estat físic o mental del reclus li impedeix actuar per ell mateix i no disposa d'un advocat que actuï en nom seu. Els familiars dels reclusos tenen dret a presentar queixes quan es vulnerin els drets del reclus, i el director també pot permetre que les organitzacions que s'ocupen dels interessos dels reclusos presentin queixes. Tanmateix, la Regla 70.6 permet que el reclus s'oposi a les queixes presentades per aquests mitjans.

Quan, després que hagi estat rebutjada una apel·lació interna, prospera una queixa presentada davant d'una autoritat independent, els qui han presentat la queixa haurien de poder tenir la seguretat que l'administració penitenciària executarà plenament i sense dilació la decisió d'aquesta autoritat independent.

A fi de garantir l'exercici efectiu del dret de presentar queixes, s'haurien de proporcionar als reclusos els formularis, els materials i, si és pertinent, els segells necessaris. Els formularis de queixa haurien d'estar a disposició dels reclusos de franc i en indrets determinats (per exemple, la biblioteca), a fi d'evitar que el reclus hagi de demanar-los específicament. S'hauria de crear un sistema de transmissió que evités que els reclusos hagin de lliurar els sobres confidencials al personal penitenciari (CPT/Inf [91] 15 – Visita al Regne Unit: Anglaterra/Gales 1990).

És essencial que la comunicació amb els organismes nacionals i internacionals autoritzats a rebre queixes sigui confidencial. Aquesta regla no pretén prescriure un model exclusiu de procediment de presentació de queixes, però estableix els requisits bàsics que aquests procediments haurien de respectar a fi que se'ls pugui considerar recursos eficaços d'acord amb els termes de l'art. 13 del CEDH (vegeu *Van der Ven v. The Netherlands*, dem. núm. 50901/99, 04/02/2003). La cosa important és que el procediment de queixa acabi en una decisió definitiva i vinculant adoptada per una autoritat independent. Els estats membres són lliures de nomenar l'autoritat independent amb competències per ocupar-se de les queixes.

Aquesta autoritat pot ser un defensor del poble o un jutge (magistrat amb poders executoris o jutge d'execució o de supervisió), un fiscal supervisor, un tribunal, o un defensor del poble (CPT/Inf [2002]14 – Visita a Geòrgia el 2001).

Les autoritats implicades en la resolució de les queixes haurien d'intercanviar periòdicament opinions i experiències amb l'objectiu que la seva pràctica sigui tan homogènia com es pugui (CPT/Inf [96] 9 – Visita a Espanya, 1991).

Part V

Gestió i personal

El treball penitenciari com a servei públic

71. Les presons estaran sota la responsabilitat de les autoritats públiques i estaran separades de les institucions militars, policials o judicials.

Comentari

Aquesta regla exigeix que les presons siguin responsabilitat de les autoritats públiques, independents dels òrgans militars, de la policia o dels serveis d'investigació penal. Les presons haurien d'estar sota el control del poder civil. L'empresonament és part del procés de justícia penal i en les societats democràtiques són jutges independents els qui decideixen l'empresonament. L'administració de presons no hauria d'estar directament en mans de l'exèrcit ni de cap altre poder militar. En alguns països, el cap de l'administració penitenciària és un membre en actiu de les forces armades que ha estat destinat o enviat per un període de temps limitat a l'administració penitenciària per fer-se'n càrrec. Quan aquest sigui el cas, aquesta persona haurà d'actuar en qualitat de civil com a cap de l'administració penitenciària.

És important que hi hagi una separació organitzativa clara entre la policia i les administracions penitenciàries. En la majoria de països europeus l'administració de la policia és competència del Ministeri de l'Interior, mentre que l'administració penitenciària depèn del Ministeri de Justícia. El Comitè de Ministres del Consell d'Europa ha recomanat que: «Hi haurà una distinció clara entre la funció de la policia i la fiscalia, el poder judicial i el sistema penitenciari» (Recomanació R[2001]10, Codi europeu d'ètica per a la policia).

72.1. Les presons es gestionaran en el context d'un marc ètic que reconegui l'obligació de tractar amb humanitat tots els reclusos i de respectar-ne la dignitat personal.

72.2 El personal de la presó tindrà una idea clara dels objectius del sistema penitenciari. Els directors marcaran el camí a seguir per assolir eficaçment aquests objectius.

72.3 El personal penitenciari no és un simple guardià de presons i en les seves funcions tindrà en compte que l'objectiu és facilitar la reinserció dels reclusos en la societat quan acabin la condemna, mitjançant un programa positiu d'atenció i d'assistència.

72.4 El personal portarà a terme la seva feina respectant les normes professionals i personals.

Comentari

Aquesta regla subratlla el context ètic de la gestió penitenciària. Sense un ferm context ètic, una situació en la qual s'atorga a un grup de persones un poder considerable sobre un altre grup de persones pot derivar fàcilment en abús de poder. Aquest context ètic no és només un assumpte de comportament de membres individuals del personal penitenciari envers els reclusos.

Els responsables de les presons i dels sistemes penitenciaris han de ser persones amb una visió clara i una ferma determinació de mantenir la qualitat més alta de la gestió penitenciària.

Per tant, el treball a les presons exigeix una combinació única de qualitats personals i coneixements tècnics. El personal penitenciari ha de posseir qualitats personals que li permetin tractar amb tots els reclusos d'una manera imparcial, humana i justa.

73. Les autoritats penitenciàries concediran una gran importància a l'observació de les normes aplicables al personal.

Comentari

Aquesta regla imposa una obligació positiva sobre les autoritats penitenciàries quant a assegurar l'observança de totes les regles relatives al personal.

74. Es prestarà especial atenció a la gestió de les relacions entre els reclusos i el personal en contacte directe amb els reclusos.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa de la relació entre el personal penitenciari que té tracte directe amb els reclusos i els reclusos sota la seva responsabilitat. Cal prestar especial atenció a aquests membres del personal, per causa de la dimensió humana del seu contacte amb els reclusos.

75. El personal, en tota circumstància, es comportarà i portarà a terme les seves tasques de manera que el seu exemple exerceixi una influència positiva en els reclusos i en susciti el respecte.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa de la conducta del personal en l'execució de les seves obligacions. El personal ha de tractar els reclusos d'una manera decent, humana i justa; ha de garantir que tots els reclusos estiguin segurs; s'ha d'assegurar que els reclusos no s'escapin; ha de procurar que hi hagi un bon ordre i control a les presons; ha de donar als reclusos la possibilitat d'aprofitar el temps que passin a la presó, a fi que siguin capaços de reinserir-se en la societat després de la posada en llibertat. Aquesta feina exigeix molts coneixements i integritat personal. Els qui emprenen aquesta feina s'han de guanyar el respecte dels reclusos. S'ha d'esperar de tot el personal penitenciari, però sobretot del que treballarà directament amb els reclusos, unes elevades qualitats personals i professionals.

Selecció del personal penitenciari

76. Se seleccionarà acuradament el personal, que tindrà una formació adequada, tant en el marc d'una instrucció prèvia com en el de la formació continua, i se'l remunerarà com a un treballador professional i tindrà un estatus respectat en la societat civil

Comentari

Aquesta regla fa referència a la selecció, formació i condicions de contractació del personal penitenciari. La contractació és molt important. L'administració penitenciària hauria de tenir una política clara per encoratjar les persones idònies a sol·licitar el treball a les presons i hauria d'informar-les de les normes ètiques necessàries.

Moltes autoritats penitenciàries tenen grans dificultats per contractar personal d'alta qualitat. Això pot ser per diverses raons. Pot ser per causa dels baixos nivells salarials. Pot ser perquè el prestigi del treball penitenciari en la comunitat local sigui molt baix. Pot ser per causa de la competència d'altres òrgans de seguretat, com ara la policia. Per tant, les administracions penitenciàries haurien d'aplicar una política activa de contractació de personal.

77. Quan se seleccioni el personal, les autoritats penitenciàries insistiran en qualitats com ara la integritat i la qualitat humana i professional, i en les aptituds necessàries per complir les complexes tasques que haurà de portar a terme.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa dels criteris de selecció de personal. L'administració penitenciària hauria d'introduir un conjunt clar de procediments per verificar la integritat i la qualitat humana dels aspirants, i per valorar com és probable que responguin en les situacions difícils a les quals probablement s'hauran d'enfrontar, a fi d'assegurar-se que només se seleccioni per entrar en el sistema penitenciari el personal realment idoni.

78. Generalment, es faran contractes fixos als membres del personal penitenciari, que tindran estatut de funcionaris públics subjectes només a bona conducta, eficiència, bona salut física i mental i un nivell adequat de formació.

Comentari

Aquesta regla és conseqüència de la Regla 71. Si el personal ha de ser un personal dedicat a la seva feina a llarg termini, llavors el lloc de treball ha d'oferir seguretat. En jurisdiccions on les presons estan gestionades per contractistes privats, l'autoritat penitenciària hauria d'aprovar els membres individuals del personal contractat per aquests contractistes abans que comencessin a treballar amb els reclusos. El personal també hauria de tenir contractes permanents.

79.1 La remuneració serà suficient per atraure i conservar el personal adequat.

79.2 Els beneficis i les condicions de contractació reflectiran la naturalesa exacta del seu treball com a membres d'un cos de seguretat de l'Estat.

Comentari

Aquesta regla subratlla la necessitat d'oferir salaris atractius i bones condicions laborals. La categoria d'una professió es valora, en gran part, pel nivell salarial que comporta. Els governs haurien de reconèixer que el personal penitenciari té dret a una remuneració justa que s'adigui amb el caràcter de servei públic del treball penitenciari i també amb la seva tasca difícil i a vegades perillosa, i també han de tenir en compte que, si el personal no rep una remuneració adequada, es pot fomentar la corrupció.

En molts països les presons es troben en llocs molt aïllats, cosa que priva no només el personal, sinó també les seves famílies, de l'accés a escoles, centres mèdics, botigues i altres activitats socials. A més, s'espera del personal penitenciari que estigui disposat a traslladar-se periòdicament d'una presó a una altra, a desarrelar la seva família i portar-la a llocs a vegades molt llunyans. En alguns països el personal penitenciari vol seguir formant part del Ministeri de l'Interior, a fi de gaudir d'una categoria més alta (accés gratuït a l'assistència mèdica, educació gratuïta, allotjament gratuït, transport gratuït o subvencionat i vacances). En aquestes circumstàncies, intervenen altres condicions laborals que són tan importants com el nivell salarial i que caldria examinar atentament.

80. Quan calgui contractar personal a temps parcial, també s'aplicaran els criteris anteriors en la mesura que sigui possible.

Comentari

Aquesta regla fa referència al personal a temps parcial. En les presons més petites, pot ser que calgui contractar personal a temps parcial, especialment en el cas de les feines especialitzades. Hauria de tenir les mateixes condicions laborals prorrata que el personal a temps complet.

Formació del personal penitenciari

81.1 Abans que el personal comenci a complir les seves funcions, se li impartirà un curs de formació sobre les seves tasques generals i específiques, i se li exigirà que superi exàmens teòrics i pràctics.

81.2 La direcció garantirà que, al llarg de tota la seva carrera, tots els membres del personal mantinguin i millorin els seus coneixements i aptituds professionals mitjançant l'assistència a cursos organitzats periòdicament a aquests efectes.

81.3 Els membres del personal que hagin de treballar amb grups específics de reclusos, com ara estrangers, dones, menors o malalts mentals, rebran una formació específica per a la seva feina especialitzada.

81.4 La formació de tots els membres del personal inclourà el coneixement de les normes i els convenis internacionals i regionals sobre drets humans, en particular la Convenció Europea de Drets Humans i la Convenció Europea per a la Prevenció de la Tortura i de les

Penes o Tractes Inhumans o Degradants, com també l'aplicació de les Regles penitenciàries europees.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa dels requisits de formació inicial del personal nou contractat. Aquesta formació hauria de ser l'adequada i hauria d'insistir en el context ètic de la feina.

S'hauria de donar al personal la formació tècnica necessària. Ha de ser conscient de les exigències de seguretat. Ha d'aprendre a portar correctament els historials i quina mena d'informes cal escriure.

La bona formació del personal és un requisit que comença en el moment de la contractació inicial i es prolonga fins a la jubilació definitiva. Hi hauria d'haver periòdicament una sèrie d'oportunitats de formació permanent per al personal de totes les edats i categories.

La formació també hauria d'abastar el ventall més ampli de normes regionals i internacionals relatives als drets humans aplicables a la privació de llibertat (normes que emanen del Tribunal Europeu de Drets Humans i del Comitè per a la Prevenció de la Tortura [CPT]).

Gestió de la presó

82. Se seleccionarà i nomenarà el personal de manera igualitària, sense discriminació per raons de sexe, raça, color, llengua, religió, ideologia, origen nacional o social, pertinença a minoria nacional, fortuna, lloc de naixement o cap altre condició.

Comentari

Aquesta regla recorda que no hi hauria d'haver discriminació en la selecció de personal. Les dones haurien de tenir les mateixes oportunitats de treballar en les presons que els homes, i se'ls haurien de pagar els mateixos salaris, proporcionar la mateixa formació i oferir les mateixes oportunitats de promoció i de ser nomenades per a llocs que demanen capacitats específiques. Aquests principis s'aplicaran a tots els membres de personal que pertanyin a minories ètniques, culturals, religioses o sexuals. En algunes presons, un nombre important dels reclusos pertany a aquests grups minoritaris. Quan aquest sigui el cas, les autoritats penitenciàries hauran de fer un esforç per contractar prou membres de personal de procedències similars.

83. Les autoritats penitenciàries promouran sistemes d'organització i gestió que:

a) garanteixin una adequada gestió de les presons d'acord amb estàndards elevats que s'atenguin als tractats internacionals i nacionals sobre drets humans; i

b) facilitin la bona comunicació entre les presons i entre les diferents categories de personal en cadascuna, així com la bona coordinació entre els departaments que, dins i fora de la presó, presten serveis als reclusos, en particular en matèria d'atenció social i reinserció.

Comentari

Aquesta regla requereix que els estats membres assegurin que la gestió de les presons individuals sigui d'una qualitat que respongui als instruments internacionals de drets humans. Una manera d'aconseguir-ho és mitjançant un sistema intern d'auditoria i inspecció que garanteixi que s'apliqui la legislació rellevant, i que sigui diferent i complementari de la inspecció independent esmentada en la Part VI d'aquestes Regles.

La Regla 83.b fa referència a la necessitat d'una bona comunicació entre presons i dins de cada presó. Atesa la sofisticació creixent de les rutines i els règims de funcionament, cal que la gestió encoratgi i faciliti un estil de treball que fomenti que els membres del personal aprenguin els uns dels altres, comparteixin experiències i treballin junts pel bé dels reclusos al seu càrrec.

84.1 Tota presó tindrà un director, capacitat per al seu càrrec pel seu caràcter, la seva capacitat de gestió, i la seva formació professional i experiència.

84.2 Els directors seran nomenats a jornada completa i amb dedicació exclusiva a les seves funcions.

84.3 Les autoritats penitenciàries asseguraran que la presó estigui en tot moment a càrrec del director, d'un director substituït o d'un funcionari autoritzat.

84.4 Quan un director sigui responsable de més d'una presó, a més hi haurà sempre un funcionari responsable de cada presó.

Comentari

Aquesta regla conté disposicions relatives al director de la presó. Atès el que ja s'ha dit en les regles anteriors sobre la necessitat de sentit de finalitat, lideratge i visió, és essencial que en cada presó hi hagi un director curosament seleccionat per ser idoni per portar a terme una tasca que és de les més complexes del servei públic.

85. El personal penitenciari estarà integrat per una proporció equilibrada d'homes i de dones.

Comentari

L'equilibri entre homes i dones en l'àmbit del personal penitenciari està pensat per tenir un efecte positiu i contribuir a la normalització de la vida a la presó. També hauria de servir per minimitzar el risc d'assetjament sexual o maltractament dels reclusos.

86. Es prendran mesures perquè la direcció consulti amb el personal, a títol col·lectiu, qüestions generals i, especialment, assumptes relatius a les condicions laborals.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa del requisit de preveure consultes apropiades sobre les condicions laborals entre la direcció i el personal. Els sistemes penitenciaris són organitzacions jeràrquiques, però això no vol dir que s'hagi de tractar el personal de manera poc raonable o sense respecte pel seu lloc de treball. En molts països es permet que el personal s'afiliï a sindicats. Si no hi ha un sindicat oficial, si més no el personal hauria de disposar d'un instrument de negociació reconegut. No s'hauria de penalitzar els delegats sindicals i altres representants del personal per la tasca que porten a terme en representació dels seus companys de feina.

87.1 Es prendran mesures per fomentar una bona comunicació entre els administradors, la resta del personal, els organismes externs i els reclusos en la mesura que sigui possible.

87.2 El director, els administradors i la majoria de la resta del personal de la presó parlaran l'idioma que utilitzi la majoria dels reclusos, o un idioma que la majoria entengui.

Comentari

Les presons són institucions en les quals les persones tenen prioritat i on les relacions humanes són importants. La Regla 87 posa en relleu que el correcte funcionament d'aquestes relacions depèn d'una bona comunicació.

En la majoria de sistemes penitenciaris europeus, una proporció significativa dels reclusos són estrangers, i molts d'ells no parlen la llengua nadiua del país. El director i la majoria del personal haurien de poder parlar l'idioma de la majoria dels reclusos. Tanmateix, també s'han de tenir en compte les necessitats d'altres reclusos i, si és possible, alguns membres del personal haurien de poder parlar l'idioma de les minories més significatives. Quan sigui necessari, s'haurà de poder disposar d'un intèrpret, com estipula la Regla 37.4.

88. Les Regles penitenciàries europees s'aplicaran també a les presons de gestió privada, si n'hi ha.

Comentari

En un petit nombre d'estats membres, algunes presons ara estan gestionades per contractistes privats. La Regla 88 subratlla que també els són aplicables totes les Regles penitenciàries europees, sense excepció.

Personal especialitzat

89.1 En la mesura que sigui possible, el personal disposarà d'un nombre suficient d'especialistes, com ara psiquiatres, psicòlegs, treballadors socials, ensenyants, instructors tècnics, professors i monitors d'educació física i esportiva.

89.2 Quan sigui possible, es fomentarà la participació de voluntaris adequats, a temps parcial, en les activitats dels reclusos.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa de la necessitat que els serveis penitenciaris tinguin un nombre suficient d'especialistes apropiats que treballin amb els reclusos. La salut és un aspecte important en totes les presons i els reclusos tenen dret a una adequada assistència mèdica. La Part III d'aquestes Regles s'ocupa més plenament d'aquests aspectes. Una manera de proporcionar als reclusos una assistència mèdica adequada és assegurar-se que sempre hi hagi disponible un metge degudament qualificat per ocupar-se de qualsevol problema mèdic urgent.

Si les presons han de complir les seves funcions i ajudar els reclusos a rehabilitar-se, han de disposar de suficient personal especialitzat. Aquest personal hauria de treballar juntament amb el personal de custòdia i complementar-lo. Com que pràcticament tots els reclusos un dia tornaran a la seva comunitat, és important que s'encoratgi voluntaris de la comunitat a anar a les presons i contribuir en moltes de les activitats que s'hi porten a terme.

Comunicació amb la població

90.1 Les autoritats penitenciàries informaran contínuament el públic dels objectius del sistema penitenciari i del treball que porta a terme el personal de la presó, a fi d'aconseguir que la gent entengui millor el paper que desenvolupa la presó en la societat.

90.2 Quan sigui convenient, les autoritats penitenciàries fomentaran el voluntariat a les presons entre els membres de la societat civil.

Comentari

Aquesta regla reflecteix la importància que la població i els mitjans de comunicació siguin conscients dels valors en el marc dels quals funcionen les presons. L'administració penitenciària hauria de desenvolupar bones relacions amb la població i els mitjans de comunicació locals, i informar-los de la realitat de la vida quotidiana a la presó. Les administracions penitenciàries haurien d'encoratjar els directors de presons a trobar-se periòdicament amb grups de la societat civil, entre altres organitzacions no governamentals i, quan sigui apropiat, a convidar-los a la presó. S'hauria d'encoratjar els mitjans de comunicació i els representants de les comunitats locals a visitar les presons, sempre que es tingui la cura necessària per protegir la intimitat dels reclusos.

Investigació i avaluació

91. Les autoritats penitenciàries donaran suport a un programa d'investigació i avaluació de l'objectiu de les presons, el seu paper en una societat democràtica i el grau de compliment dels seus objectius.

Comentari

Aquest és el tercer conjunt del que ara es coneix com les Regles penitenciàries europees des de 1973. És probable que, a mesura que passi el temps, aquestes regles s'hagin d'actualitzar més, per causa dels desenvolupaments en la societat civil, la creixent jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans i els informes del Comitè europeu per a la Prevenció de la Tortura i els tractes i penes inhumans o degradants. La Regla 91 reconeix aquest fet en encoratjar un programa d'investigació i avaluació sobre el propòsit de la presó, la seva funció en una societat democràtica, i fins a quin punt aconsegueix el seu objectiu.

Part VI

Inspecció i control

Comentari

Aquestes regles pretenen establir una distinció clara entre la inspecció de presons portada a terme pels òrgans governamentals que són responsables de la inversió efectiva i útil dels pressupostos assignats, i el control de les condicions de detenció i el tracte dels reclusos, portat a terme per entitats independents.

Els informes d'ONG nacionals i internacionals, les conclusions del CPT i diverses decisions del TEDH demostren que, fins i tot en països amb sistemes penitenciaris ben desenvolupats i relativament transparents, el control independent de les condicions de detenció i el tracte dels reclusos és essencial per prevenir el tracte inhumà i injust dels reclusos i per millorar la qualitat de la detenció i la gestió de la presó. L'establiment d'organismes de control nacionals independents, a més de l'òrgan d'inspecció gestionat pel Govern, no s'hauria d'interpretar com una expressió de desconfiança envers la qualitat del control governamental, sinó com una garantia addicional essencial per a la prevenció del maltractament dels reclusos.

Aquestes regles són compatibles amb els requisits del Protocol Facultatiu a la Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Inhumans o Degradants (per les seves sigles UN-CAT; G.A. res. A/RES/57/199, adoptada el 18 de desembre de 2002) referents a l'establiment i manteniment de mecanismes nacionals de prevenció, que en aquestes regles adopten la forma d'organismes de supervisió independents.

Les regles deixen prou espai a les diverses formes que poden adoptar els organismes de control. Alguns països optaran per un defensor del poble per a presons; altres, per un comitè supervisor nacional. Aquesta regla no exclou altres formats, sempre que les autoritats que hi participin siguin independents i estiguin ben equipades per portar a terme la seva tasca.

Inspecció governamental

92. Un organisme governamental inspeccionarà regularment les presons per valorar si se les gestiona de conformitat amb les disposicions legals nacionals i internacionals i de conformitat amb aquestes regles.

Comentari

Aquesta regla utilitza el terme neutre «organisme governamental». Aquest organisme pot ser part d'un ministeri, per exemple, el Ministeri de Justícia o el Ministeri de l'Interior, o pot ser un organisme sota el control de més d'un ministeri. El punt central és que l'organisme o entitat inspectora sigui establert per les màximes instàncies i que sigui a aquestes que reti comptes.

Les maneres d'organitzar les inspeccions governamentals inclouran des de simples revisions dels llibres de comptabilitat fins a auditories detallades i sobre el terreny, que tinguin en compte tots els aspectes de l'administració de la presó i del tracte dels reclusos. Allò que és important és que els resultats d'aquestes inspeccions es comuniquin a les autoritats competents i es posin a disposició d'altres parts interessades sense dilacions indegudes.

Aquestes regles no especifiquen com s'haurien d'organitzar la planificació i els sistemes de control i les auditories, perquè aquest aspecte l'han de decidir les autoritats governamentals.

Control independent

93.1 Un o més d'un organisme independent controlarà i analitzarà les condicions de detenció i de tractament dels reclusos, i les conclusions a què arribi seran de coneixement públic.

93.2 Es fomentarà que l'esmentat organisme independent de control col·labori amb els organismes internacionals legalment autoritzats a visitar les presons.

Comentari

En els estats membres del Consell d'Europa hi podem trobar diferents models de control independent de les condicions d'empresonament. En alguns països un defensor del poble té poders en aquest sentit; en altres estats, aquesta tasca es confia a les autoritats judicials, sovint combinada amb la capacitat de rebre i gestionar queixes dels reclusos. Aquesta regla no pretén prescriure un únic mètode de control, sinó que posa en relleu la necessitat que aquesta supervisió independent sigui d'alta qualitat. Això pressuposa que aquests organismes de control tinguin personal qualificat i accés a experts independents.

És important que el públic pugui accedir a les conclusions d'aquests organismes, juntament amb qualsevol observació que pugui haver presentat la direcció de la presó en qüestió. Els informes dels organismes de control poden contenir propostes i observacions relatives a la legislació vigent o en procés d'elaboració.

S'hauria d'encoratjar els òrgans de control independents a enviar còpies dels seus informes i de les respostes dels governs en qüestió als organismes internacionals autoritzats a controlar o inspeccionar les presons, com ara el Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura. Això ajudaria aquests organismes internacionals a planificar les seves visites i els permetria avaluar críticament els sistemes penitenciaris nacionals. Per causa dels limitats recursos financers i de l'augment del nombre d'estats que han de visitar, els organismes internacionals depenen cada vegada més de la comunicació amb els òrgans de control independents nacionals.

En molts sistemes penitenciaris, comissions de visitants, integrades per voluntaris (professionalment) interessats de la comunitat, controlen d'alguna manera o altra presons concretes. Un mètode comú d'aquestes comissions és que els seus membres visiten la presó per torns, parlen amb els reclusos dels seus problemes i queixes i, en molts casos, intenten mitjançar entre la direcció de la presó i els reclusos per tal de trobar solucions als problemes detectats.

Encara que és evident que l'existència de comissions de visitants locals poden ser garantia d'un control més intensiu i compromès, en els països petits que tenen poques presons i una població carcerària petita n'hi podria haver prou amb el control independent d'una autoritat nacional.

Part VII

Reclusos a l'espera de judici

Situació dels reclusos a l'espera de judici

94.1 A efectes d'aquestes regles, s'anomena reclusos «a l'espera de judici» els reclusos que estan detinguts provisionalment per ordre judicial prèvia a un judici o a una condemna.

94.2 Els països podran decidir si consideren reclusos a l'espera de judici els reclusos que ja han estat declarats culpables i condemnats però que tenen una apel·lació pendent de resolució.

Comentari

L'objectiu d'aquesta regla és principalment de definició. Implica que el reclus que ha estat finalment condemnat i sentenciat a empresonament per un delictes, però que està pendent d'una sentència condemnatòria per un altre delictes, hauria de ser considerat un reclus condemnat.

Enfocament relatiu als reclusos a l'espera de judici

95.1 La possibilitat que en el futur es pugui condemnar els reclusos a l'espera de judici per un delictes penal influirà en el seu règim.

95.2 Les regles d'aquesta part fan referència a mesures de salvaguarda addicionals per als reclusos que encara no han estat sotmesos a procés judicial.

95.3 Pel que fa al tractament dels reclusos a l'espera de judici, les autoritats es guiaran per les regles que s'apliquen a tots els reclusos i permetran que els reclusos a l'espera de judici participin en les diferents activitats que aquestes regles preveuen.

Comentari

Aquesta regla descriu l'enfocament bàsic relatiu als reclusos a l'espera de judici en termes positius. Destaca que se'ls hauria de tractar bé perquè no hi ha una sentència judicial que en restringeixi els drets. El TEDH ha subratllat que aquesta presumpció també s'aplica al règim jurídic que regeix els drets d'aquestes persones i a la manera com els guàrdies de la presó els haurien de tractar (*Iwanzuk v. Poland*, dem. núm. 25196/94, § 53). Es mereixen la protecció especial de l'Estat.

Tots els reclusos a l'espera de judici han de ser considerats innocents de delictes. Per tant, la Regla 95.2 preveu per a ells mesures de protecció addicionals.

La Regla 95.3 posa en relleu que els reclusos poden recórrer a totes les mesures de protecció de la Part II i també participar en activitats com ara treball, educació, exercici i lleure, com es descriu en la Part esmentada. La Part VII en conjunt està pensada per ajudar els reclusos a l'espera de judici estipulant més plenament a què els dona dret addicionalment la seva situació.

Allotjament

96. En la mesura que sigui possible, als reclusos a l'espera de judici se'ls donarà l'opció de disposar de cel·les individuals, llevat que es consideri més convenient que comparteixin cel·la amb altres reclusos a l'espera de judici, o llevat que un tribunal dicti una ordre específica sobre la manera en què s'ha d'allotjar el reclús en qüestió.

Comentari

Aquesta regla referma el principi que recomana cel·les individuals (cf. Regla 18.5) per als reclusos a l'espera de judici. Com que a aquests reclusos sovint se'ls interna per períodes relativament curts, les cel·les individuals poden ser més idònies. Com que els reclusos a l'espera de judici passen més hores en la seva cel·la que els altres reclusos, les cel·les haurien de ser d'unes dimensions adequades.

S'hauria de procurar que fins i tot els reclusos detinguts per un temps curt tinguin accés a exercici, activitats recreatives i associació, com demanen les Regles de la Part II, a fi d'evitar que la detenció en cel·les individuals esdevingui una forma d'aïllament.

Roba

97.1 Es permetrà que els reclusos a l'espera de judici vesteixin la seva pròpia roba, sempre que sigui adequada per a la presó.

97.2 Als reclusos a l'espera de judici que no posseïxin roba adequada se'ls proporcionarà roba que no sigui l'uniforme que porten els reclusos condemnats.

Comentari

Aquesta regla s'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 20. Subratlla que els reclusos a l'espera de judici tenen dret a vestir la seva pròpia roba. Si no tenen roba pròpia que sigui adient, la roba que els proporcionin les autoritats penitenciàries no els hauria d'identificar com a reclusos que ja han estat condemnats.

Assessorament jurídic

98.1 S'informarà explícitament els reclusos a l'espera de judici del seu dret de sol·licitar assessorament jurídic.

98.2 Es donaran facilitats als reclusos a l'espera de judici perquè puguin preparar la seva defensa i reunir-se amb els seus advocats.

Comentari

Aquesta regla subratlla que les autoritats penitenciàries han de fer esforços positius per donar assistència als reclusos que s'enfronten a diligències penals. Se l'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 23.

Contacte amb el món exterior

99. Llevat que hi hagi una prohibició específica dictada per una autoritat judicial, durant un període de temps determinat i per a un cas concret, els reclusos a l'espera de judici:

a) rebran visites i es podran comunicar amb la seva família i amb altres persones en les mateixes condicions en què ho facin els reclusos condemnats;

b) podran rebre més visites i tenir més accés a altres formes de comunicació; i

c) tindran accés a llibres, diaris i altres mitjans informatius.

Comentari

Aquesta regla subratlla que les restriccions dels contactes amb el món exterior haurien de ser les mínimes en el cas dels reclusos a l'espera de judici. Se l'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 24.

Treball

100.1 S'oferirà als reclusos a l'espera de judici la possibilitat de treballar, tot i que no estaran obligats a fer-ho.

100.2 Si decideixen treballar, se'ls aplicaran totes les disposicions de la Regla 26, inclosa la referent a la remuneració.

Comentari

Sovint s'oblida que els reclusos a l'espera de judici tenen dret a treballar a la presó, encara que no se'ls pugui obligar a fer-ho. L'única excepció és que, conforme a les normes d'higiene enunciades en la Regla 19.5, es pot exigir a tots els reclusos que, pel bé de la higiene, s'ocupin de la seva higiene personal i mantinguin nets i ordenats la seva roba i el lloc on dormen. La Regla 100 posa en relleu la importància de proporcionar treball també als reclusos a l'espera de judici i d'assegurar que se'ls tracti correctament i se'ls recompensi pel seu treball.

Accés al règim per a reclusos condemnats

101. Si un reclus a l'espera de judici sol·licita accedir al règim per a reclusos condemnats, les autoritats de la presó, en la mesura que sigui possible, li ho permetran.

Comentari

Aquesta regla reconeix que els reclusos a l'espera de judici poden estar interessats a iniciar, fins i tot abans que se'ls condemni, el règim que s'ofereix als reclusos que ja han estat condemnats, per exemple en el cas de delictes lligats a l'abús de drogues o alcohol o a delictes sexuals. Per tant, durant aquest període de detenció se'ls hauria de donar informació sobre el règim al qual es podrien acollir, a fi que puguin presentar una sol·licitud per participar-hi.

Part VIII

Objectiu del règim per a reclusos condemnats

102.1 A més de les regles que s'apliquen a tots els reclusos, el règim per a reclusos condemnats estarà dissenyat per ajudar-los a fer una vida responsable i allunyada de la delinqüència.

102.2 L'empresonament és, per la privació de llibertat que suposa, un càstig en si mateix. Per aquesta raó, el règim per als reclusos condemnats no agreujarà el patiment que l'empresonament ja comporta.

Comentari

Aquesta regla estableix els objectius del règim per als reclusos en termes senzills i positius. L'èmfasi és posa en les mesures i els programes per a reclusos condemnats i que fomentaran i desenvoluparan la responsabilitat individual, més que centrar-se només en la prevenció de la reincidència.

La nova regla s'ajusta als requisits d'instruments internacionals clau, entre altres l'article 10(3) del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, que especifica que: «El sistema penitenciari haurà d'abastar el tracte als reclusos, l'objectiu essencial del qual serà la seva reforma i reinserció social». Tanmateix, a diferència del PIDESC, aquí la formulació evita deliberadament l'ús de la paraula «reinserció», que implica la connotació de tractament forçat. En canvi, destaca la importància de proporcionar als reclusos condemnats, que sovint procedeixen d'entorns socialment desfavorits, l'oportunitat de desenvolupar-se d'una manera que els permeti optar per una vida respectuosa de la llei.

En aquest aspecte, la Regla 102 segueix el mateix plantejament que la Regla 58 de les Regles Mímines de les Nacions Unides per al tracte dels reclusos. És una disposició que permet el que ve després. La nova regla substitueix les Regles 64 i 65 ara vigents, els principis generals de les quals, aplicables a tots els reclusos, s'inclouen en les Parts I i II de les noves Regles.

Aplicació del règim per a reclusos condemnats

103.1 El règim per a reclusos condemnats es començarà a aplicar en el moment que un reclus ingressi a la presó en qualitat de condemnat, llevat que ja se l'hagi començat a aplicar abans.

103.2. De seguida que sigui possible després de l'ingrés del reclus condemnat, es redactarà un informe que inclogui la seva situació personal, el pla individual d'execució de la pena proposat per a ell, i l'estratègia a seguir per preparar la seva posada en llibertat.

103.3 Es fomentarà la participació dels reclusos condemnats en la preparació del seu pla individual d'execució de la pena.

103.4 En la mesura que sigui possible, el pla esmentat inclourà:

- a) treball;
- b) formació;
- c) altres activitats; i
- d) preparació per a la posada en llibertat.

103.5 El règim dels reclusos condemnats també pot tenir l'ajut de treballadors socials, metges i psicòlegs.

103.6 El règim dels reclusos condemnats inclourà un sistema de permisos de sortida de la presó.

103.7 Els reclusos que ho desitgin podran participar en un programa de justícia restitutiva i de reparació d'infraccions.

103.8 Es prestarà especial atenció a la confecció de règims i plans individuals apropiats per als condemnats a cadena perpètua i a períodes d'empresonament llargs.

Comentari

Aquesta regla proporciona un punt de partida per a un règim pensat per respondre als objectius per als reclusos condemnats. Subratlla la necessitat d'actuar sense dilació a fi d'implicar els reclusos en la planificació de la seva evolució a la presó, de manera que puguin fer el millor ús possible dels programes i facilitats que se'ls ofereixen. La planificació de la sentència és una part essencial del procés, però s'accepta que no cal elaborar aquests plans en el cas dels reclusos amb condemnes molt curtes. És important que aquesta planificació es basi en informació adequada, que s'hauria d'obtenir de tantes fonts d'informació fiables com es pugui. Si se'n pot disposar, s'hauria d'obtenir de les avaluacions dels organismes de llibertat provisional i d'altres tipus.

La Regla 103 també presenta una perspectiva general de les diverses estratègies que es poden adoptar en un règim d'aquest tipus. Els aspectes programàtics del treball, l'educació i altres activitats aquí només s'esmenten breument perquè se'ls considera en altres regles d'aquesta Part, però no són les úniques estratègies que es poden plantejar. La Regla 103.5 subratlla la importància de complementar-les amb intervencions mèdiques, psicològiques i de treball social, quan sigui apropiat.

La Regla 103.7 assenyala que un pla sistemàtic de permisos periòdics hauria de formar part del règim general dels reclusos condemnats. Se n'hauria de considerar l'ús potencial quan, després que un reclus hagi estat admès en la categoria de reclus que ha estat condemnat, es planifica de quina manera complirà la seva sentència. Aquesta regla parteix de la Recomanació R82(16), més detallada, del Comitè de Ministres sobre permisos penitenciaris i, en particular, del reconeixement en aquesta Recomanació de la importància dels permisos penitenciaris com a manera de facilitar la reinserció social.

La Regla 103.8 recull l'acceptació creixent que, amb els reclusos condemnats i que desitgen directament o indirectament compensar el delicte comès, es poden utilitzar tècniques de justícia restaurativa. És important que aquesta participació sigui voluntària i que no representi una manera indirecta de càstig. Es fa referència a les normes contingudes en la Recomanació R87(21) sobre l'assistència a les víctimes i la prevenció de la victimització, i en la Recomanació R(99)19 sobre mediació en assumptes penals.

La Regla 103.9 subratlla la importància de la Recomanació R(2003)23 del Comitè de Ministres sobre la gestió per part de les administracions penitenciàries dels condemnats a cadena perpètua i altres penes de presó llargues.

Aspectes organitzatius de l'empresonament dels reclusos condemnats

104.1 En la mesura que sigui possible i d'acord amb les disposicions de la Regla 17, s'utilitzaran presons diferents o seccions separades d'una presó per facilitar la gestió dels diferents règims de detenció segons les diferents categories de reclusos.

104.2 Es preveuran procediments per establir i revisar periòdicament els plans individuals dels reclusos després d'examinar els informes pertinents i de consultar el personal corresponent i el reclus mateix, que hi haurà de participar en la mesura que sigui possible.

104.3 Aquests informes inclouran els informes redactats pel personal directament responsable del reclus.

Comentari

Aquesta regla assegura que l'empresonament dels reclusos condemnats s'organitzi d'una manera que els faciliti el règim al qual se'ls sotmet: se'ls hauria d'allotjar i agrupar de la manera que millor faciliti aquest objectiu. Aquesta regla disposa com s'han d'executar els plans que han estat elaborats. També cal prendre mesures pràctiques per revisar periòdicament les decisions inicials sobre com s'ha de tractar els reclusos individualment.

Quan es trasllada els reclusos, s'hauria de tenir en compte l'efecte del trasllat en els seus plans individuals de compliment de la sentència. Quan els reclusos arriben a la presó a la qual se'ls trasllada, s'haurien de revisar els plans de compliment de la sentència a fi de fer-hi els canvis que calgui.

Treball dels reclusos condemnats

105.1 Un programa sistemàtic de treball contribuirà a assolir els objectius del règim per a reclusos condemnats.

105.2 Es podrà obligar a treballar els reclusos condemnats que no hagin assolit l'edat de jubilació, però sempre tenint en compte l'opinió del metge sobre les seves condicions de salut físiques i mentals.

105.3 Quan s'obligui a treballar els reclusos condemnats, les seves condicions laborals s'ajustaran a les normes i controls vigents en el món exterior.

105.4 Quan els reclusos condemnats participin en programes de formació o d'altra mena durant el seu horari de treball com a part del seu pla individual, se'ls remunerarà com si estiguessin treballant.

105.5 Part de la remuneració o dels estalvis que puguin aconseguir els reclusos condemnats es podrà utilitzar a efectes de reparació, si així ho ordena un tribunal i el reclus ho accepta.

Comentari

Aquesta regla només fa referència al treball dels reclusos condemnats. Se l'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 26, que conté les normes generals relatives al treball. La Regla 105 reflecteix la important funció que té el treball en el règim per a reclusos condemnats, però al mateix temps destaca que no hauria de ser una forma de càstig addicional. Totes les mesures de protecció que conté la Regla 26 també s'apliquen als reclusos condemnats.

Encara que les autoritats penitenciàries puguin optar per fer que el treball sigui obligatori, això quedarà limitat pel fet que les condicions d'aquest treball hauran de ser de conformitat amb totes les normes i controls aplicables en la comunitat exterior.

La Regla 105.4 requereix que les autoritats remunerin tots els reclusos condemnats i que estan disposats a treballar. El reconeixement d'aquest principi contribuirà a assegurar que l'oportunitat de treballar no fomenta el favoritisme a l'hora de distribuir els llocs de treball. També encoratjarà a participar en el treball i en els programes educatius i d'altres tipus els reclusos condemnats.

La disposició en la Regla 105.5 que es retingui part dels ingressos que els reclusos obtinguin pel seu treball a efectes de reparació amplia l'àmbit d'integració de les tècniques de justícia restaurativa a les quals fa referència la Regla 103.7 en el règim penitenciari per als reclusos condemnats.

Educació dels reclusos condemnats

106.1 Constituirà una part essencial del règim dels reclusos condemnats un programa sistemàtic de formació que inclogui el desenvolupament d'aptituds amb l'objectiu de millorar el nivell general de formació dels reclusos, així com la seva perspectiva de fer una vida responsable i allunyada de la delinqüència.

106.2 Es fomentarà la participació en els programes de formació de tots els reclusos condemnats.

106.3 Els programes de formació per a reclusos condemnats estaran dissenyats d'acord amb la durada de la seva estada a la presó.

Comentari

Aquesta regla s'ocupa de l'educació només dels reclusos condemnats i se l'hauria d'interpretar en combinació amb la Regla 26, que conté les disposicions generals sobre l'educació dels reclusos. La Regla 106 destaca la funció central que l'educació i la formació ocupacional tenen en els règims per als reclusos condemnats i l'obligació de les autoritats de fomentar l'interès educatiu dels reclusos condemnats i de proporcionar-los programes educatius apropiats.

Posada en llibertat dels reclusos condemnats

107.1 S'ajudarà els reclusos condemnats, amb antelació a la seva posada en llibertat i amb procediments i programes especials, a preparar-se per abandonar la presó i fer una vida en societat respectuosa de les lleis.

107.2 En particular, en el cas dels reclusos amb condemnes de llarga durada, es prendran mesures per a la seva reinserció gradual en la societat lliure.

107.3 Aquest objectiu es podrà complir mitjançant programes previs a la posada en llibertat, executats a la presó, o mitjançant la concessió de permisos condicionals supervisats i amb suport social.

107.4 Les autoritats penitenciàries treballaran en estreta col·laboració amb els serveis i organismes encarregats de supervisar i assistir els reclusos posats en llibertat perquè es puguin reinserir en la comunitat i, en particular, en relació amb l'entorn familiar i laboral.

107.5 Els representants d'aquests serveis i organismes podran visitar les presons i els reclusos tantes vegades com calgui a fi d'ajudar-los a preparar-se per a la posada en llibertat i planificar futurs programes de suport.

Comentari

Les disposicions en la Regla 107.1 complementen, per als reclusos condemnats, les estipulacions en la Regla 33 relatives a la posada en llibertat en general. La Regla 107 s'hauria d'interpretar en combinació amb la Recomanació R(2003)22 del Comitè de Ministres sobre la posada en llibertat condicional. Com requereix aquesta Recomanació, s'hauria de prestar especial atenció al fet de preparar els reclusos condemnats perquè puguin portar una vida respectuosa de la llei al si de la comunitat. Els règims de preparació per a la posada en llibertat s'haurien de centrar en aquesta finalitat i s'haurien d'establir lligams amb la comunitat de la manera establerta en la Regla 107 i més elaborada en la Recomanació.

La referència a organismes en la Regla 107. 4 s'ha d'entendre en el sentit que inclou els serveis de llibertat condicional, perquè quan es posa en llibertat condicional els reclusos, la cooperació amb l'organisme responsable de supervisar la llibertat condicional és particularment important.

Part IX

Actualització de les Regles

108. Les Regles penitenciàries europees s'actualitzaran periòdicament.

Comentari

Com que els coneixements sobre les millors pràctiques penitenciàries està en evolució constant, és essencial que les Regles penitenciàries europees la reflecteixin. S'hauria de crear un mecanisme que assegurés que es portin a terme actualitzacions periòdicament. Aquestes actualitzacions s'haurien de fonamentar en la recerca científica i haurien de considerar atentament les relacions entre les regles i altres instruments, regles i recomanacions de l'àmbit penal. La Resolució Núm. 4 de la 26a Conferència de Ministres de Justícia Europeus (MJU-26 [2005] Resol. 4 Final, § 11) va insistir en la necessitat d'actualitzar les regles periòdicament.

#II

Codi ètic europeu per al personal penitenciari

Recomanació CM/Rec(2012)5 del Comitè de Ministres als estats membres sobre el Codi ètic europeu per al personal penitenciari

(Adoptada pel Comitè de Ministres, el 12 d'abril de 2012, en la 1140a reunió dels delegats dels ministres)

El Comitè de Ministres, de conformitat amb els termes establerts en l'article 15.b de l'Estatut del Consell d'Europa,

Recorda que l'objectiu del Consell d'Europa és assolir una major unitat entre els seus membres;

Tenint en compte que el propòsit del Consell d'Europa és també promoure l'Estat de Dret, que constitueix la base de totes les democràcies veritables;

Considerant que el sistema de justícia penal té un paper determinant en la protecció de l'Estat de Dret i que el personal penitenciari també té un paper essencial dins d'aquest sistema;

Veient el Conveni Europeu de Drets Humans (ETS núm. 5) i la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans;

Tenint també en compte el treball realitzat pel Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura i de les Penes o Tractes Inhumans o Degradants i, en particular, les normes que ha desenvolupat en els seus informes generals;

Reiterant que ningú no serà privat de la seva llibertat, excepte com a última mesura i d'acord amb el procediment establert per la llei;

Insistint en el fet que l'execució de les penes privatives de llibertat i el tracte als interns han de tenir en compte els requisits de seguretat,

protecció i ordre, alhora que s'ha de garantir que les condicions carceràries no infringeixin la dignitat humana i ofereixin activitats professionals i programes de tractament significatius per als reclusos, de manera que se'ls prepari per a la seva reinserció en la societat;

Considerant que és important que els estats membres del Consell d'Europa continuïn actualitzant i observant els principis comuns quant a les seves polítiques penitenciàries;

Considerant, a més, que l'observança d'aquests principis comuns millorarà la cooperació internacional en aquest àmbit;

Considerant que la consecució d'alguns dels objectius dels serveis penitenciaris depèn de la participació pública i la cooperació i que l'eficiència del servei penitenciari depèn de l'ajuda pública;

Prenent nota dels canvis socials significatius que han influït en importants desenvolupaments en l'àmbit penitenciari a Europa durant les darreres dues dècades;

Donant suport novament les normes incloses en les recomanacions del Comitè de Ministres del Consell d'Europa relacionades amb la política i la pràctica penitenciàries i, en particular:

- Recomanació Rec(89)12 relativa a les activitats docents a les presons;

- Recomanació Rec(93)6 relativa a aspectes penitenciaris i criminològics del control de malalties transmissibles a la presó, inclosa la sida i problemes de salut relacionats;

- Recomanació Rec(97)12 relativa al personal encarregat de l'aplicació de sancions i mesures;

- Recomanació Rec(98)7 relativa als aspectes ètics i organitzatius de l'assistència sanitària a la presó;

- Recomanació Rec(99)22 relativa a la massificació en les presons i a l'augment de la població penitenciària;

- Recomanació Rec(2003)22 relativa a la llibertat condicional;

- Recomanació Rec(2003)23 relativa a la gestió per part de les administracions penitenciàries de les cadenes perpètuas i altres interns amb condemnes llargues;

- Recomanació Rec(2006)2 relativa a les Regles penitenciàries europees;

- Recomanació Rec(2006)13 relativa a l'ús de la presó preventiva, les condicions en què es duu a terme i la provisió de garanties contra possibles abusos;
- Recomanació CM/Rec(2008)11 relativa a les Regles europees per a infractors menors d'edat subjectes a sancions o mesures;

Tenint en compte el Codi de conducta per a funcionaris encarregats de fer complir la llei de les Nacions Unides, les Regles mínimes de les Nacions Unides per al tractament dels interns i les Regles mínimes de les Nacions Unides per al tractament de les internes i les mesures no privatives de llibertat per a dones delinqüents (Regles de Bangkok);

Considerant la necessitat de recomanar uns principis i directrius comuns a nivell europeu per perseguir uns objectius generals, així com per a l'execució i la rendició de comptes del personal penitenciari a fi de garantir la seguretat i els drets dels individus en les societats democràtiques regides per l'estat de dret;

Recomana que els governs dels estats membres es guiïn en la legislació, pràctica i codis de conducta interns per al personal penitenciari, segons els principis establerts en el text d'un model de Codi ètic europeu per al personal penitenciari, el qual s'adjunta a aquesta recomanació i s'ha de llegir conjuntament amb les Regles penitenciàries europees;

Així mateix, recomana que els governs dels estats membres donin la major difusió possible d'aquest text i dels codis ètics que s'hi basen i que supervisin la seva implementació per part dels òrgans competents.

Annex a la recomanació CM/Rec(2012)5

I. Definició de l'àmbit d'aplicació del codi

Aquest codi és d'observança per al personal penitenciari a tots els nivells jeràrquics.

En aquest codi, el terme «presó» s'utilitza per descriure aquelles institucions destinades a retenir persones *detingudes preventivament*

per una autoritat judicial o que han estat privades de llibertat arran d'una condemna.

Cap de les disposicions d'aquest codi s'ha d'interpretar com a impediment per a l'aplicació de qualsevol norma i instrument internacional de drets humans aplicable, especialment les Regles penitenciàries europees, així com altres codis ètics professionals que siguin aplicables a grups de personal especialitzat.

II. Objectius del personal penitenciari

1. En una societat democràtica regida pel principi de l'Estat de Dret, els principals objectius dels funcionaris de presons han de ser:

— dur a terme totes les seves funcions d'acord amb la legislació del propi país i les normes internacionals;

— protegir i respectar els drets fonamentals i llibertats de totes les persones, especialment els salvaguardats per la Convenció Europea sobre Drets Humans;

— garantir la seguretat de tots els interns i que siguin atesos en condicions que compleixen els estàndards internacionals pertinents i, en particular, les Regles penitenciàries europees;¹

— respectar i garantir el dret de la comunitat de ser protegida de qualsevol activitat criminal;

— treballar cap a la reinserció social dels interns posats en llibertat, donant-los l'oportunitat d'emprar el seu temps a la presó positivament.

III. Personal penitenciari i el sistema de justícia penal

2. El personal penitenciari ha de tenir rols i funcions diferents dels de la policia, l'exèrcit, la fiscalia i el poder judicial pel que fa als interns.

¹ Recomanació Rec(2006)2 del Comitè de Ministres als estats membres sobre les Regles penitenciàries europees (adoptada pel Comitè de Ministres, l'11 de gener de 2006, en la 952a reunió dels delegats dels ministres).

3. El personal penitenciari ha de cooperar adequadament amb les institucions pertinents del sistema de justícia penal, entre les quals s'inclouen, en cas que n'hi hagi, els serveis de llibertat condicional.

IV. Directrius per a la conducta del personal penitenciari

A. Responsabilitats

4. El personal penitenciari, a tots els nivells, ha de ser personalment responsable i assumir les conseqüències de les seves accions, omissions o ordres donades als seus subordinats, i sempre ha de verificar prèviament la legalitat de les mesures que té intenció d'adoptar.

B. Integritat

5. El personal penitenciari ha de mantenir i promoure rigorosos estàndards d'honestedat i integritat personals.

6. El personal penitenciari ha d'esforçar-se per mantenir relacions professionals positives amb els presos i els membres de les seves respectives famílies.

7. El personal penitenciari no ha de permetre que els seus interessos personals, financers o de qualsevol altre tipus entrin en conflicte amb el seu lloc. És responsabilitat de tot el personal penitenciari evitar aquest tipus de conflictes d'interès i ha de sol·licitar orientació en cas de dubte.

8. El personal penitenciari ha d'oposar-se a qualsevol forma de corrupció dins l'administració penitenciària. Ha d'informar els seus superiors i d'altres òrgans competents de qualsevol corrupció dins l'administració penitenciària.

9. El personal penitenciari ha de dur a terme totes les instruccions legals degudament expedides pels seus superiors, tot i que té l'obligació d'abstenir-se de dur a terme aquelles instruccions que infringeixin la llei de forma seriosa i manifesta, i n'ha d'informar sense témer cap sanció.

C. Respecte i protecció de la dignitat humana

10. El personal penitenciari ha de respectar i garantir en cada moment el dret a la vida de totes les persones.

11. En l'exercici de les seves tasques diàries, el personal penitenciari ha de respectar i protegir la dignitat humana i mantenir i defensar els drets humans de totes les persones.

12. El personal penitenciari no pot infligir, instigar o tolerar cap acte de tortura ni cap altre tipus de pena o tracte cruel, inhumà o degradant en cap circumstància, ni tan sols quan li sigui ordenat per un superior.

13. El personal penitenciari ha de respectar i protegir la integritat física, sexual i psicològica de tots els interns, fins i tot contra les agressions per part de companys de presó o de qualsevol altra persona.

14. El personal penitenciari ha de tractar sempre amb cortesia i respecte els interns, els companys de feina i totes les persones que entrin a la presó.

15. El personal penitenciari només pot interferir en el dret de l'individu a la privacitat quan sigui estrictament necessari i només per tal d'aconseguir un objectiu legítim.

16. El personal penitenciari no pot utilitzar la força contra els interns excepte en cas de defensa pròpia o de temptativa d'evasió o resistència física activa o passiva a una ordre legal, i sempre com a últim recurs.

17. El personal penitenciari ha de realitzar registres personals només quan sigui estrictament necessari i no ha d'humiliar els interns durant el procés.

18. El personal penitenciari només pot utilitzar mitjans coercitius segons el que estableix la Regla 68 de les Regles penitenciàries europees. En particular, no ha d'utilitzar-los en dones durant l'embaràs, el part o immediatament després d'aquest.

D. Atenció i suport

19. El personal penitenciari ha de ser sensible a les necessitats especials de les persones, com ara els joves, les dones, les minories,

els estrangers, els ancians i els discapacitats, així com interns que podrien ser vulnerables per altres raons, i han de fer tot el possible per proporcionar atenció a les seves necessitats.

20. El personal penitenciari ha d'assegurar la plena protecció de la salut de les persones que estan sota la seva custòdia i, sobretot, ha de prendre mesures immediates per tal de proporcionar atenció mèdica sempre que sigui necessària.

21. El personal penitenciari ha de vetllar per la seguretat, la higiene i l'adequada nutrició de les persones que estiguin sota la seva custòdia. Ha de fer tot el possible per garantir que les condicions a la presó compleixin els requisits de les normes internacionals pertinents i, en particular, de les Regles penitenciàries europees.

22. El personal penitenciari ha de prendre mesures per facilitar la reinserció social dels reclusos a través d'un programa d'activitats constructives, de la interacció individual i l'assistència.

E. Equitat, imparcialitat i no-discriminació

23. El personal penitenciari ha de respectar la pluralitat i la diversitat i no discriminar cap intern per motius de sexe, edat, raça, color, llengua, religió, opinió política o de qualsevol altra mena, origen nacional o social, pertinença a una minoria nacional, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició, o pel tipus d'infracció que hagi comès el reclus o que se li imputi. El personal penitenciari ha de prestar especial atenció a les disposicions de la Regla 29 de les Regles penitenciàries europees.

24. El personal penitenciari ha de tenir totalment en compte la necessitat de combatre el racisme i la xenofòbia, com també ha de promoure la sensibilitat sobre les qüestions de gènere i prevenir l'assetjament sexual de qualsevol tipus, tant en relació amb la resta del personal com amb els interns.

25. El personal penitenciari ha de dur a terme les seves tasques de manera justa, amb objectivitat i coherència.

26. El personal penitenciari ha de respectar la presumpció d'innocència dels interns que no hagin estat condemnats o sentenciats per un tribunal.

27. El personal penitenciari ha d'aplicar els procediments disciplinaris objectius i imparcials d'acord amb les Regles penitenciàries europees.² A més, ha de respectar el principi que els reclusos acusats d'una falta disciplinària es consideraran innocents fins que no es demostrï la seva culpabilitat.

F. Cooperació

28. El personal penitenciari ha d'assegurar que els interns puguin exercir el seu dret a tenir accés regular i adequat als seus advocats i familiars durant el seu empresonament.

29. El personal penitenciari ha de facilitar la cooperació amb les organitzacions governamentals i no governamentals, així com amb els grups de la comunitat que vetllin pel benestar dels reclusos.

30. El personal penitenciari ha de promoure un esperit de cooperació, suport, confiança mútua i avinença entre companys.

G. Confidencialitat i protecció de dades

31. La informació de caràcter confidencial a la qual tingui accés el personal penitenciari serà tractada de forma confidencial, tret que el compliment del deure o les necessitats de la justícia exigeixin estrictament el contrari.

32. Es prestarà especial atenció a l'obligació de respectar els principis de confidencialitat mèdica.

33. La recopilació, l'emmagatzematge i l'ús de dades personals per part del personal penitenciari es duran a terme d'acord amb els principis de protecció de dades i, en particular, es limitaran a allò que sigui estrictament necessari per al compliment de fins lícits, legítims i específics.

2. Regles 56-63.

V. General

34. El personal penitenciari ha de respectar aquest codi. Així mateix, en la mesura del possible, ha de prevenir i oposar-se rigorosament a qualsevol infracció que se'n pugui fer.

35. El personal penitenciari que tingui motius per creure que s'ha produït una violació d'aquest codi o que aquesta estigui a punt de produir-se, n'haurà d'informar els seus superiors i, si escau, d'altres autoritats competents.

Títols de la col·lecció

#1

Protocol d'Istanbul. Manual per a la investigació i la documentació de la tortura

(Drets humans i intervenció penitenciària, vol. 1)

#2

Regles penitenciàries i Codi ètic europeu per al personal penitenciari (Consell d'Europa)

(Drets humans i intervenció penitenciària, vol. 2)

#3

Lobbies: el marc regulador dels grups d'interès

